De Chriſtlicke Ordinancien der Nederlanſcher Ghemeynten Chriſti / die vanden Chriſtelicken Prince Co. Edewaerdt den VI. in tiaer 1550. te Londen ingheſtelt was. De welcke met de bewillinghe der Dienaren eñ Ouderlinghen der ſelver / ten trooſte ende nutte aller ghelooveghen / ghetrauwelick met alder neerſticheit ſamen ghevoecht ende wtghe-ſtelt ſijn.

Door Marten Micron.

Ephe. 1.

In Chriſto Jeſu alle timmeringhe tſamen ghevoecht / waſt op tot eenē heylighen tempel inden Heere.

Ghedruckt in tiaer ons Heeren,

M. D. LIIII.

die Lond. kort historisch bericht der publieke Schriften
&c. bl. 367 sq

ook J. le Long kort historisch
Saal &c. bl. 43 sq.

ook nog ypeij en Dermont geschied.
der hervormde kerk 3 d. bl. 524 sq.
en van de aanteeken. op dat deel
bl. 243. 244.

N. 3 Synode, 200jarige ge-
dachtenis der Synode te Wesel
bl. 40. in de aantekening, b.

v. R. Symond wesken. D. 548

K Liturgie. London, Foreign
Reformed Ch. in. Liturgy.

De Chriſtlicke Ordinancien der Nederlanſcher Ghemeynten Chriſti / die vanden Chriſtelicken Prince Co. Edewaerdt den VI. int iaer 1550. te Londen ingheſtelt was. De welcke met de bewillinghe der Dienaren eñ Ouderlinghen der ſelver/ten trooſte ende nutte aller ghelooveghen / ghetrauwelick met alder neerſticheit ſamen ghevoecht ende wtghe-ſtelt ſijn.

Doer Marten Micron.

Ephe. 2.
In Chriſto Jeſu alle timmeringhe t'ſamen ghevoecht/waſt op tot eene heylighen tempel/inden Heere.

Ghedruckt in t'iaer ons Heeren,
M. D. LIIII.

BRITISH MUSEUM

De hooftſtucken daer van in deſen boeck ordentlick ghehandelt werdt.

Vande Dienaeren der Ghemeinten Cap. 1. Fol. 1.
Van de verkiesinghe der Dienaren. Cap. 2. Fol. 3.
Van de maniere ende wyſe der verkiesinghe der Dienaren. Ca. 3. 15.
Van de beueſtinghe der Dienaeren. Cap. 5. 19.
De forme der beueſtinghe der Dienaren des Woordts. Cap. 20.
De forme der beueſtinge der Ouderlinghen. Cap. 6. 29.
De forme der beueſtinghe der Diakenen. Cap. 7. 33.
Van den Dienſt des Woordts. Cap. 8. 38.
Van der orden ende wyſe der predicatien ende ghemein ghebeden. Cap. 9. 40.
Van de kinderleere. Cap. 10. 59.
Hoe de kinderen tot den Nachtmael toe ghelaten werden. Cap. 11. 63.
Vā der Prophetie oft proeue der leere. Cap. 12. 68.
Van den Doop. Cap. 13. 74.

Van

Van de wyse des Nachtmaels. Cap. 14. 88.
Van de bereidinghe totten Nachtmale. Cap. 15. 90.
Van de onderſoeckinge des gheloofs. ouer de gene die haer totten Nachtmale begheuen willē. Cap. 16. 94.
Wat ſoaechs voer dNachtmael geſchiet. Cap. 17. 114.
Wat op den dach des Nachtmaels gedaen werdt. Cap. 18. 116.
Van de Chriſtelicke ſtraffe ende haer der ghebruyck inder Ghemeinte. Cap. 19. 137.
Waer in dat het ghebruyck der Chriſtelicker ſtraffen gheleghen ſy. Ca. 20. 139.
Van theymelick ghebruyck der Chriſtelicker ſtraffen ondertwolck. Cap. 21. 140.
Vanden opentlickē bruyck der ſtraffen onder tWolck der Ghemeinten. Cap. 22. 148.
Van de vermaninghe ende ſtraffinghe des Gheuallen broeders / doer de Dienaers ende Ouderlinghen in haer vergaderinghe. Cap. 23. 150.
De wyſe ende forme der Opentlicker penitentie voer de Affnydin-

ghe. Cap. 24. 154.
Van de wyſe ende maniere der Excommunicatie/ Ban/ of Affnydinghe vander Ghemeinte. Cap. 25. 171.
De maniere om den Afgheſneden naeſyn beteringhe wederom in de Ghemeinte tontfanghen. Cap. 26. 190.
Van de rygentlicke ſtaffe der Dienaré der Ghemeinten. Ca. 27. 201.
Een aenhanckſel vanden ghenen die buyten de ghemeinte ſyn. Cap. 28. Fol. 211.
Van de ghemeyne Gidtdaghen ende Vaſtendaghen. Cap. 29. 213.
Van de Ceremonie des Huyweliex Cap. 30. 218.
Van de Beſoeckinghe der Crancken. Cap. 31. 230.
Van de begrauinge. ꝛc. Cap. 32. 235.

Marten

Marten Micron wenscht allen liefhebbers des eenighen salicheyts ende waerheits

ouer de ganssche Nederlanden vrede/ ghenaede ende barmhertichheit van God den Vader/ in synen sone Jesu Christo Amen.

Nder alle lãden eñ volkẽ/die tõsen tydẽ onder tgheweit des hoõschen Pharaonis inde Egyptische duysternissen der afgoderie sy ãtrẽde: Is oot lieue eñ weerde bzoeders/onse Vaderlãde dat gãsche Nederlãdt. Dweicken de Mispapẽ seer vastelick/ met alle listicheit eñ tyrãnie in de hoomsche afgoderie/teghẽ Christũ eñ syne eenighe waerheit/inhouden: tot eenen grouelicken laster Gods/ ende een seker verderfenisse der zielen des volcks. d Egyptische clauernie des Nederlandts.

Ende dit (ey lasen) is den Duyuel niet ghenouch/dat hy ons Vaderlandt met dese hoomsche afgoderie is so verstrickende/maer als hy bemerckt/ dat der sommighe de hoomsche afgoderie

verlatende/Christo Jesu haren salichmaker met een vierich herte soudē willen toevallen/dan omme loopt hy die/
2.Pet.5. als eenen brieschende Leeu/ om haer met valsche leeringhe te verslinden: eñ verslinter ooc vele/ om dat se gheen warachtighe leeraers hebben/ diese/ doer de gaue leeringhe Gods/ opentlick
Pso.19. souden moghen voerstaen. Want daer de Prophetie oft goddelicke leere ophout/ daer wert het volck verstroit. Dwelck ooc God doer den Prophete Ezechiel met dese woordē is betuyghē
Ezech. 14 de: * Myn schapen (spreckt hy) syn verstroyt als die gheen herder hebben/ eñ sy syn alle den wilden beesten tot eender spyse ghewordē/ ende ganschverstroyt. * Daer om heeft ooc Christus
Matt.9. het volck/ dat sonder oprechte leeraers is/ by een rudde schapē/ dat sonder herder is/ gheleken. Want ghelyck als de dwalende schapen in der wolven tanden cōmen: Also ooc de menschē/ gheen warachtige herders der sielen hebben de/ werden vanden Duyvel menigherley/ ende in sonderheit doer valsche leeringhe verslonden/ aenghemercke dat hem de Duyvel/ met syne dienarē/
2.Cor.11. in eenen Enghel des lichts wel veranderen can. Waer dat wy dit ernstelick

lick ouerdochten/ wy ſouden wel bemin
den dat God ghen meerder weldaet
tot eenen volcke bewyſen can/ dan als
hy dat met rechte eñ trauwe dienaers
des Woords/ openlick in eender Ghe-
meinte/ inde welcke ſyn ſtëme luydet/
is voorſtende. Ende hoe wel wy deſe
ghenaede Gods/ om onſer ondanck-
baerheits wille/ in ons eighen Vader-
landt noch niet hebben openlick con-
nen verwerue/ ſo heeft nochtans God
onſer niet ganſchelick vergheten: Maer
heeft ons in een vremt landt (name-
lick in Enghelandt) een openlicke/ vrye
ende Chriſtelicke Ghemeinte ghegöt
op dat wy doer deſelue/ niet alleene vã
alle Roomſche afgoderie/ maer oock vã
alle andere dwalinghen ende valſche
leeringhen/ vry ſtaen ſoudẽ. Wãt nae
dat de Godſruchtighe ende onnooſel
longhe Coninck Edewaerdt/ een ghe
trauwe Voerſterheere der Ghemeinte
Chriſti met alder neerſtichen ſyn ryche
van alder afgoderie ſuyuerẽde/ dat ſel-
ue met de reine Apoſtoliſche leere ghe-
ſocht heeft te verrieren: ſo heeft hy/
ter verbreidinghe des Rycks Chriſti/
oock den Vtlandiſchen in haer eyghen
ſpraken/ namelick den Nederlanders
ende Vranchoiſen/ in ſyn Coninck-

De genade Gods tot t Nederlãt in eẽ vremdt landt.

Het priuilegie des E. Ry.

re ſtadt Londen/de vryheit des Religioens toeghelaten. Ende dat doer teer ſouck ende begheerte onſes nerſteghē ende trauwen Superintendents Jan a Lasco. Deſe ſyne groote weldaet heft hy met eenenopenē priuilegie brief/de welcken ons ghegunt is / ter eewigher ghedachtenſſe / beueſticht: den voernoemden Superintendent met ſyne mede Dienaren volle macht ghe uende/om een ghemeinte / na Gods Woordt ende dApoſtoliſche ordinancien/ſonder yemandts inſegghen / op te richten:ſo verre als ſy haer leere ēn Kerckelicke ordinantien / met Gods woordt ſouden connen verweeren.

Den dekpel der Lutlanderſcher.

Waer toe hy op ſyne coſtenheeft laten bereiden eenen Tempel:den ſeuen reineghende van alle afgoderien ende ſuperſtitien/den welcken hy Jeſus Tempel ghenaēt heeft/op dat wy Jeſu een Ghemeinte verſamelen/ ende dē nieuwen wyn des goddelicken woordts/ in een nieu rein vat inghieten ſouden.

Dwelck voerwaer een groote ēn ontwtſprekelicke weldaet Gods is ghe weeſt / ende eenen rechſchapen middel/ ſo wel om de verſtroide ſimpel ſchaephens te vergaderen/ ēn met de weyde des Goddelickē woordts te voe

den

ons/als om het lucht des Euangelius ouer onse gansche Nederlanden doer scriuen ende anderſins metter tijdt te moghen brynghen. Wy dan/ als Dienaren der voerseider Nederlandscher Ghemeinte/dit voerseide priuilegium vercreghen hebbende(dweick wy wel hebben willen waer nemen) ende bekennēde/hoe swaer dat het sy/cē Ghemeinte Christo/nae sijn Woordt te vergaderen ende op te bauwen: So hebben wy ten eersten/ nae Gods woordt vier mederegierders/die inder Scrift Ouderlinghen ghenaemt syn/met de bewilighe der Ghemeinte vercozen. Waer onder ghewoest is Jan Wtenhoue:die dese onse teghenwoordighe ordinātien/in onse Nederlandtsche sprake/wtēlatyne ouergheset heeft. Cozts daer nae/hebben wy oock vier Diakenen oft Dienaren der aermen/ nae de Apostolische ordinācien/met de bewilinghe der Ghemeintē/aenghenomē. Ende hoe wel de Duyuel ons desen reinen voortganck was benydēde/ōs doer allerley listen ende middelen de rechte reformatie soechende te verhinderen/nochtans heeft hier en tuschen onse Ghemeinte dagheliex toeghenomen/ so dat wy bedwonghen syn ghe-

Instellinge der Ouderlinghen 1. Tim. 5.

Instellinge der Diakenen. Act. 6.

weerſt / het ghetal der Ouderlinghen ende Dialkenen te vermeerderen. Ende hebben in onſe Ghemeinte thien Ouderlinghen ende thien Dialkenen verceghen. Ende op dat daer niemandt twiſelen ſoude vander leere / die daer daghelickr ghepredicht wardt: oock op dat de mondē aller wederſprekers ghe ſtopt ſouden weſen / ſo hebben wy een openlicks proeue der leere / door de wekelicke Prophetie ingheprocht / ende ſeer nerſtelick onderhouden. Daer nae tot breeder reformatie onſer Ghemeinte / hebbē wy een kinder ſchole en de de kinderleere / ter oeffeninghe des iongheits aengericht. Eindelick door de ghenaede Gods / hebben wy trein ghebruyck des Doops ende ock des Nachmaels verceghen: hoe wel dat wy de ſelue) door den ſwaren wederſtandt / die ons Sathan was doende / een groote wyle hebben moetē derue. Door welcker ghebruyck / eñ de rechte oeffeninghe der Chriſtelicker ſtraffen / alle godſalicheit eñ kennisſe des waerheits inder Ghemeinte grootelick toe ghenomen heeft.

Wy hebbē in onſe Ghemeinte niet veel vterlicke Ceremonien ghehadt / eñ / volghende ons pzin ſiegiū dwelck nae

De inſettinghe der prophetie. 1. Cor. 14.

De kinderleere.

De Ghebruyck Sacramenten.

De Chriſtelicke ſtraffe.

Waerō wy niet veel Ceremonien

nae God was / hebben wy gheen superstitioesche Ceremonien willen ontfanghen / noch niet aennemen / dan dat met Gods woordt ouer een quam. Want het gheestelick ryeke Christi wilt met gheen menschelicke droomen verciert oft verclaert wesen. Iae werdt daer door verdonckert / ende door waterlicke dinghen / werden de gheestelicke vergheten. Wy hebben een ghebot inder Schrift / dat men alle dinghen ter stichtinghe ende opbauwinghe / dat is ter vooderinghe des gheloofs ende liefden / inder Ghemeinte sal wtrichten. * Ende Paulus die vermaent ons dat eē ieghelick toe sie / wat hy op tfondament der Ghemeinte Christum Iesum / temmere: waer door wy bewecht syn gheweest / om ons met gheenderhande superstitien te besmettē / op dat wy onsen loon niet verlozen: maer hebben alle puricheit nae ons vermoghē / ghesocht in alle oeffeninghē ōser Ghemeinten. Daer synder wel gheweest / die ons gheraden hebben / dat wy om des vredes wille / ende om der behoudinghe onser Ghemeintē / eenighe Papistische Ceremonien / voer eenen tijdt aennemen souden: dē welcken raet wy gheenslins hebbē connen volghen / wel

ceremonien in de Ghemeinte ghebruyct hebben.

1. Cor. 14.

1. Cor. 3.

wtende/dat quadeghewoenten ende
superstitioesche Ceremonien een nieu
aenghenomen/seer swaerlick achterna
afghecleyt werden: ia eer meerderen
in der menschen herten/dan sy minde-
ren. Also men spueren mach niet alleen
in de Noortscheen Papistische kercke
maer oock onder de ghene die voer de
beste Euangelische ghelten willen we
sen. Want de Papistische superstitien
die onder haer inden anuanck der re-
formatie/om der crancheit des volcks
wille ouerghebleuen syn/ hebben nu/
metter tijdt/ onder de tytel der indiffe-
rente oft middel dinghen/ en doer de
authoriteit der voorgaeder predicaten
diese gheleden hebbē/so groote cracht
vercreghen/datmen schier een Papi-
tische kercke/daer d'Euāgelium Chri
sti noit ghepredict is gheweest/ van al-
le edele ende superstitioesche dinghen
lichter soude moghen bringhen/ ende
supuerē/dan de selue. Wāt sommighe
Euangelische predicantē strydē schier
so ernstelick voer haer Misceleideren/
Autaren/ Kersen/ Beelden/ Supuers
Sacramenthuysiens/ Cellen/ Biech-
ten/ Sighelen/ Lintelen/ wtsweren der
Supuelen/ Latyns ghesanck/ en ande-
re ouerghebleuen superstitien/ als de

Mis-

ghe (ducht ic) sijn so verblijt/dat se om
verlaten deser superstitien/ warachte
ghe predicanten wel souden deruē vn-
volghen/ende de Ouerheit teghē haer
verwecken. Dese stucken endeder ghe
lyche ouerleggende/hebben wy in on-
se Ghemeinte niet willen inbringhen
dan dat nae Gods woordt/ter Chrijste-
licher stichtinghe was dienende.

De vergel
dinghe ons
arbeits vā
de werelt.

Als wy nu onse wtlādische Gemein
te met groote sorghe/ aerbeyt eñ smer-
te/doer de ghenaede Gods/Chrijsto dē
Heere ghebaert/ opghevoet ende op-
ghequeit hebben: so hebben wy daer
voren/ vander ondācbare wereit/ niet
anders dan ondanck eñ opsprake ont-
fanghen/want wy vāde selue/hoe wel
tonrechte(waer vā wy dē Heere danc-
ken.) van veel swaere stucken beswaert
werden. De eene roepen wt/ dat wy
alle andere Ghemeinten/ die met ons
inde kerckelicke ordinancien niet ouer
een cōmen/verdōmē. De ander leggē
ons op/ dat wy noch te vleeschelic sijn
in onse ordinancien/de sonde niet ghe-
noech straffende. Dese ter cōtrarie segg-
ghen/ dat wy te straff sijn teghen de
sonde/seggheude dat wy niemandt dē
Duyuel beh oorden ouer te gheuen/eñ

dier-

derghelijcke stucken. Sommighe cryschen wt/dat wy de Sacramentē schenden/ende verachten. Daer synder ooc die onse leere om des vredes wille die ons de Heere voer kenen tydt ghegōt heeft alleenlick verordeelen/euen als of Christus niet ooc vrede der Apostolischer Ghemeinte een wyle ghegeuē hadde. Ten laetsten/de Misspapen weten wat quaet van ons/om deser eñ ander oorsaken wille/teghen ons spreckē eñ predicken/ons belieghende eñ onrechte beschuldighende. Als wij Dienaren der Ghemeinte dese eñ derghelijcke lasterunghē daghelickr ghehoort hebben/so hebben wy/te Londen noch wesende/ bedwōghen gheweist/d'Ordinancien onser Ghemeinten ordēlick ende ghetrauwelick te beschriuen. De welcke wy nu in onse verstroynghe/tōser ontschuldinghe eñ uwer liefdēstichtinghe eñ te oostinghe int licht ghegeuen hebbē: Bwer liefden biddende/dat gy desen onsen arbeit danckelick ontfanghen wilt: inden welckē ick grootelick beholpen hebbe gheweist/wt dē boeck die te vozen Jan a Lasco/onse Superintendent/vander ordinancien onser Ghemeinte/op het lanckste beschreuen heeft/ende wilt doch dit lesen/sonder

Petr. 9.

Waerōm wy dese ordinātien hebbē laten wtgaē

sonder eenich voer oꝛdeel / so sult ghy ontwyselic beuindē / dat wy gheē Sacrament schenders syn. Ock dat wy niet te slap teghen de sonde gheweist syn. Noch dat wy int straffē der sonde eeneghe heerschappie oft tyzannie teghen iemandt ghebzuyct hebben. Andere ghereformeirde kercken verdommē wy ooc niet / al ist dat wy met haer in de kerckelicke oꝛdinancien niet ouer een cōmen / so verre als sy tfondement Jesum Chzistū (so hy ons nae de scrift gheopenbaert is / te weten warachtich God / warachtich mensche ende een eenich salichmaker des werels) recht syn houdende: ende begheerē gout syluer eñ costelicke gheestentē daer op te bauwen / met een straffinghe der stoppelen eñ dier ghelycke dinghē. Het is niet mogheliic / dat alle r Ghemeinten een gheskalt sy: de gauen syn menigerley / de ghelegheuheden menegherhande / ghebzec isser ooc ouer al in dese onse gzoote swackheit ende crancheyt der ghesonder natuere: waer af een yeghelic hem gheern vā een ander sal laten vermanen ende straffen / op dat wy Chzisto den Heere der Heeren / eñ niet den Pzincen des werels / een Ghemeinte vergadꝛeren. Wy moghen dit

Een corte ōtschuldinghe onser Ghemeinte.

1. Cor. 3.

vzye-

vryelick voor God/die een hēder alle
herren is/betuyghen: dat wy in dese
dinancien onser Ghemeinte met ghē
vleesch ende bloet raet ghellaghē heb
ben/noch oock onse eere ghesocht/met
alleenie de eere Jesu Christi/ eñ de salt
heit der Ghemeinte. Dit ghetuighē
nisse onser conscientie is ons ghenouch
saem teghē alle lasteraers/wat sy oock
teghen ons wtroepen. Christus onse
hooft is te vooren een teeken ghewees
dwelcke mē weder sprokē soude: daer
om salt ōs niet swaer noch nieuwe sijn
dat men ons oock daghelick so is we
dersprekende. Hier mede weerde ende
beminde broeders willen wy v den
Heere beuelen/hem biddende/dat hy
uwer liefden onder den Antechrist be
waren wille van alle valsche leere eñ
snette der afgoderie/eñ eindelick syne
voghen der vermhertigheit ouer onse
vaderlant slaen/op dat ghy vanden
Roomschen Pharao eñ vander handt
uwer vianden/verlost synde/hem al
daer dienen mocht in alle heylig
heyt ende gherechtigheit
alle de daghen ws le
uens. Amen.

Dat

Van de Die-

naren der Ghemeinte. Cap. I.

Gheliȳcker wȳse een huys sonder huysuader/een schip sonder schipmeester/ende een heyr sonder hooftman/in seker perȳkel ende verderuen comen: also ooch de Ghemeinte Chȳsti/hier in dese werelt strydēde/wert onteert/geschoert/ende vergaet tē einde ganschelick/ist dat si haer behoirliche regeerders ende dienaers niet heeft:* doer welcker nersticheit/godsuruchticheit/en ghe leertheit/si geregiert behoirde te wesen. Ten is ooc hier niet gheoerloft/alderhande ordenen oft sorten der dienaren der ghemeinte/na menschelick goetduncken/in te brynghen: ghelȳck het niet geoorloft is/de nootsakeliche achter te latē: mer hier in moetmē volghen de autoriteit Gods/na zȳn heilich woort. Want hi alderbest bekent/doer hoedanige dienars/dat zȳn huys

* Ephe. 4. Act. 20.

de ghemeinte geregiert mach wesen.

Wy dan/de onueranderlicke autoriteyt der Scriftueren volgende/hebben in onse ghemeinte/alleē twe sonderlicke ordenē der dienarē: die eene/ der Ouderlingē: ende die ander/ der Diakenē/sonder de welcke de gemeinte qualick onderhouden can wesen.

Ende in de eerste orden der Ouderlin
1. Tim. 5. ghē synder/* de welcke in dwoort eñ leeringe arbeidē: ende dese werden in
Act. 20. de Scrift geheetē* Bisschoppē‡ Herders ende Leeraers. Ende de andere/
Philipp. 1. * Ephe. 4. Ouderlinghen/hoe wel sy niet bedienen dē openbarē dienst des Woorts ende der Sacramenten/ nochtans so staen sy den dienaren des Woorts alwech by/met alder nerstichеit/raet en hulpe: op dat de gemeinte in alle godsalicheit/heilicheit/vrede/ordene/eñ eerbaerheit/na dwoort Gods geregiert eñ ghehoudē werde. Eñ dacrom wer
1. Cor. 12. dē si vā Paulo/* sregimentē ghenaēt. Eñ in dese twederhāde soртē der Ouderlinghen/voerstaet eē wt harē ghetale/daer toe vercorē/op dat doer zyn autoriteit/eē eendrachtige overeencominge onder allē/ in alle dinghen na Gods woort onderhouden werde.

Ende

Ende dese is doer de Coninclicke ma
iestreydt/in sinen pꝛiuilegie bꝛief ghe-
naemt/Superintendēt dat is. Ouer-
siender. Eñ de Diakenē dꝛagen sorge
voer die armē der Ghemeinte. Maer
hoe dat de voorseyde Superintendēt/
Ouderlinghen ende Diakenen in on
se ghemeinte ghecozen/ende in haren
dienst beuestight werdē/sullen wy ns
(voer al) ozdentlic verclaren.

Van dye verkiesinge der Die-naren. Cap. 2.

Wat voer de verkiesinghe der Die naren gaen moet.

Wanneer de Ghemeinte eenē die-
naer oft meer behoeft/so werdt daer/
*na de ozdinantie Godts/eenen ghe- Act. 15.
meynē sekerē vastēdach/doer de Ou-
derlinghen/ghestelt/de welckē dach/
daer nae/wt dē stoel/der ganscher ge-
meinten voergehouden wert/op dat
ñ ganschelick/(so verre alst mogelick
is)ten ghesetten daghe tsamen com-
me/ende dē Heere met ernsticheit eñ
vierichcit bidde/om getrouwe diena-
rē der Gemeinte vā hē te verweruē.

Wat opten vasten dach gheschiet.

Als de ghemeinte voer den neghen huerentsamen gheco[m]men is/na dat daer eenen psalm/tot dien einde dienende. van de Ghemeinte gheso[n]gē is: so werdt daer eē predicatie ghedaē door den dienaer/in de welcke dese hooftstuckē in sonderheit/gehādelt werdē.

Ten eersten/ so werdt beweesen/ waerom dat het noodich sy/inde verkiesinge der dienaren/*eenē ghemeinen vastendach ende biddach in te stellen: te weten/om dat de getrouwe eñ Godsalighe dienaers/niet ghegeuen werden der ghemeinte/doer eenighe mēschelicke wijsheyt/oft cloeckicheit: maer alleen/* doer een sonderlicke ‡ weldaet Gods. ‡ So vermaēt dan de dienaer de ghemeinte/dat een yeghelick niet alleenlick in de ghemeine vergaderinghe/mer ooc thuys/ner stelick bidden sal/in een waerachtich vasten eñ saber ghemoet/dat God de Heere syn gemeinte in dese verkiesinghe der dienaren/doer sinen gheest/wille bystaen: ende de verkiesinghe met zijn Godtsalicke aenblasen ter eeren zijns genighen ghevoren soens/ende tot eē

Act. 13. 14

Ephe. 4.

‡ Mat. 9.

Godsa

Godsalige vermeerderinge Jhs ryck/ in onser ghemeinte regieren. Daer na werdt het ampt der Dienaré/ dienen verbiesen sal van den predicant wtgeleit/ in dese nauolghende wijse.

Ist dat daer een dienaer des woorts oft meer vereoren werden/ so werdt daer dit van haren dienst gheseydt.

Ten eersten/ dat den dienst des woorts/ ist ē ordinantie Gods/ in syn ghemeinte/ *van hem ingheset/ tot haerder stichtinghe. *Math. 28. 1. Cor. 12. Eph. 4

Voorts/ dat officie der dienaeren des Woorts in haren dienst is. Ten eersten/ †dat sy leeren sullen/ de reyne lere des goddelichē woorts/ Ten anderen/ dat sy de Sacramenten trauwelick ende nerstelick bedienen sullen/ altyt de waerachtige cracht eñ weerdicheit der seluer/ der ghemeinte voerhoudende. Ten derden/ dat sy met den anderen Ouderlinghen/ sorghe draghen ouer de gemeinte/ *die haer beuolen is/ met alder nerstigheit ende trauwicheit/ door vermaninghen/ troostinghē/ straffinghen ende rechtsinnich ghebruyt der Christlicher strafe Act. 1. 13. 14. Joan. 20 †Ma. 20 Ephe. 4. Act. 20

sen/na dwoort Gods. Ten vierdē/dat
ſi doer de autoriteit des Goddelicken
Tit.1. woorts/*aller viandē monden stoppē
sullē. Ten vijfsten/dat sij dat al doen/
1.Petri.5. *niet als heerschappij daer ghebruyc
Luc.11. kēde ouer de gemeinte/maer als*wy
se ende ghetrauwe dienarē der seluer.

Ten derden/so werdt verhaelt/hoe
danighe mannē/datmen tot so groot
eenen dienst behoirt te soucken eñ te
verkiesen: te wetē/de welcke in de hei
lighe Scriftē nersticlick verkeert sün-
de/doer sekere teekenen des godsalic-
heits/bewesen hebben/dat züt al ern-
stelick willē volghen/*dat de Apostel
1.Timo.3. Paulus inde dienaren des woorts in
Tit.1. sonderheit/is eyschende. Eñ soe moet
men ooc toe sien/dat gheen*nieuwe-
lingen tot desen dienst aenghenomen
1.Timo.3. werden/*ende de welcke doer oneer-
1.Petri.5. lick ghewin oft ydel glorie/haer seluē
totten dienst veruoorderen.

Ten laetsten/soe werdt verhaelt/
welck dat het officie der gāscher ghe-
meinte sy tot de dienaers des woorts:
Math.10. te weten/*dat syse in haren oprechten
Luc.10. diēst/als ghesende Christi des Heerē/
1.Thess.5. Jae als Christo den Heere selue/door
haer sprekende/ghehoirsaem sijn: dat
sy haer

sy haer openbare ende heimelicke ver
maninghē/gherne ende vrientlick ho
re/dat si de ghemeyn vergaderinghe 1. Cor. 14.
der ghemeinten reuerentelick eñ ern- 15.
stelick waerneme/ ‡ende dat sy haer Hebre. 10.
van alle murmuratien teghen de die- ‡1 Co. 10
naers ende haren oprechten dienst/al- Hebre. 13.
lesins wachte. Ten laetsten so werdt
oock verhaelt/*hoe dat het officie der Matt. 10.
ghemeite tot de dienaers des Woorts 1. Corin. 9.
si/dat si haer van eenen eerlicken mid 2. Cor. 11.
del om Christelick te leuen voerse/na Gal. 5.
haer vermoghen. 1. Timo. 5.

¶Maer ist datter een oft meer vā die andere Guderlinghen die daer mede regierders zijn/ver coren moeten wer den/soe verclaertmen/in dye predica tie haren dienst/ aldus.

¶Ten eersten/dat den dienst sulcker Guderlinghen sy eē Apostolische or dinātie/ende dat wt de leeringhe Pau- 1. Timo. 5.
li des Apostels/*de welcke een onder scheidt steit tusschē de Guderlinghē/ als hy de Guderlinghen dobbel eere werdich leerdt te wesen: maer in son derheit/die daer int Woort arbeydē.

Daer nae so werdt verclaert/het of ficie ende weerdicheit sulcker Ouderlinghen in de ghemeinte Christi: Te weten/dat haer vergaderinghe sy/als eenen raedt der ganscher ghemeintē/aengaēde de onderhoudinghe des wa rachtighen religioens/ende der Christelicker straffē in de Ghemeinte. Het officie deser Ouderlinghen ende der dienaren des woorts is gāschelick eē: wtghenoemen dat sy den dienst des Woorts eñ der Sacramentē niet aen nemen ende sijn met dē dienaren des woorts als bewaerders der ganscher ghemeynten.

Ten derden werdt verclaert/hoeda nighe mannen datmen tot desen diēst soeckē ende verkiesen sal:te wetē/sulc ke/die met haer gauen/van God ont fanghen/den dienaren des woorts al der naest ghelijcken:so verre alst mo ghelick is.

Ten laetsten/werdt verclaerdt/ dweick dat des ganschen volcx in de ghemeinte/officie si tot sulcke Ouder linghen: te weten/dat si haer in dye plaetse hebben sullen/in de welcke sy de dienaren des woorts schuldich syn te hebben.

Maer ist dat een Superintendēt ghecoren moet worden: so werdt dit van sijn officie/in de predicatie voergehouden.

¶ Ten eersten/ dat den dienst eens Superintendents oft Overstenders/ sy/een Godtlicke ordinantie in de gemeinte Christi/ door Christū selue/ ooc onder de Apostolen ingheset/* doen hy Petro eigentlick bevaal den last/ om de ander broederē in tghelooue te versterckē:* niet dat hy Petro eenighe cracht oft macht ouer de anderen ghegheuen heeft: maer om dies wille alleen dat het noodich was/ de ghelijcke macht aller ander Apostolen met Petro/ door een seecker ordē der sorgen des eens voer den anderē in de Ghemeinte tonderhouden/ ghelijc dat ooc de heilighe martelaer Gods Cyprianus is leerende. So is dan een Superintendent der Ghemeinte/ ter deser oorsacke alleenlick bouen die andere dienaeren/ dat hy/ om synen gauen wille/ meer arbeits ende sorghe dragen moet/ dā die andere. Maer in dē dienst des Woorts eñ der Sacramenten ende tghebruyck der Christelicher

Luc. 22.

1. Petri. 5. Joan. 20. Matt. 18.

straffen/is hy van gheliycker macht met den anderen.

Voorts so werdt verclaert/dat den dienst des Superintēdēts niet in kerc wijē/kelcwijē oft der gelijcke afgodis che superstitiē/maer in dese nauolgen de stuckē aldermeest gelegē sy. Tē eer sten/dat hy ouer alle de anō dienaers der gemeinte/in haer officie acht hebbe. Ten twedē dat hy alle de dienaren (so dicmael alst noot sal wesen) tsamē roepen/ende eē oirden ende eendrachtich ouereencommen onder haer/nae Gods woort/behouden sal: ende dat hy doer syne eñ der ganscher gemeinten autoriteit/de mededienarē wt den worde Gods straffen sal ende stillē/de welcke bnytē de palē haers diēsts lopen willen. Ten derden. Dat hy synen dienst ende arbeydt bouen alle andere Dienaers/der ghemeinte te goede sal laten cōmen. Ten vierden. Ghelijc hy de opperste bewaerder der Chrisstelicker straffen is/in alle andere dienaers ende de ganssche ghemeinte/dat hy hē seluen oock also voer andere/de Chrisstelicke straffe onderwerpe/ende hem selue/(wen hy sondicht) na Gods
Gala. 2. woordt/lacte straffen/* ghelijck dye

Apostel

Apostel Petrus/de openbaere vermanynghe Pauli waer genomen heeft.

Ten derden werdt verclaert/ hoedanich een mā datmen tot so groot eē last behoirt te soecken eñ te verkiesen.

Ten laetsten/so werdt ooch gheseit van dofficie aller ander Dienaren ende der ganscher Ghemeynten tot den Superintendent.

Ist datmen eenighe tot Diakenen wilt verkiesen/so werden dese nauolgende dinghen/van haren dienst/in de predicatie gheseit

Ten eersten/so werdt bewesen/dat den dienst der Diakenen* sy een Apostolische/ende by dē/een Godlicke ordinantie;sonder de welcke/de noodsakelicke sorghe der armen/in die Ghemeinte/ niet wel onderhouden can werden. Actu. 6.

Daer na soe werdt verclaerdt/dat dofficie der Dyakenen niet in het ingē des Euangelijs in de kercke/maer in sonderheit in twee stucken geleghē sy:te weten/in het nerstich vergaderē der aelmoessen/ende in een trauwich ende voersichtich wtdecken der seluer.

Ten

Ten derden so werdt verclaert/ hoe danighe mannen datmen tot diakenē verkiesen sal: te weten/ daer in datmē siet tghene dat *d'Apostolen/ in de verkiesinghe der diakenen aengheneert

Actu. 6.

1. Timo. 3.

hebben: *ende dat Paulus vandē selven gheleert heeft.

Ten vierden/ wert verclaert/ dofficie so wel der rijcker als der armer in de ghemeinte/ teghen de Diakenen: Namelick dat het der rijcker officie is/

1. Tim. 6. Luc. 12. Clauc. 58. 2. Co. 9.

*dat si gherne ende ghewillichlick/ ia oock mildelick/ wt delen sullen/ ten behoeue ende onderhoudinghe der armen. Ende van dofficie der armer te ghen de Diakenen ende de ganssche gemeinte wert verclaert/ Ten eersten dat sy so behoiren ghesindt te wesen/ dat sy den anderen meer begherdē behulpich (waert dat het moghelick ware) dan swaerlic ende lastich te wesen/ Tē tweedē. Dat de armē haer niet behoirdē te schamen/ haerder armoede/

2 Samu. 2.

*die van God is commende/ ghelijck als rijchdommē/ ende dat sy/ daerom die aelmoessen/ met rechte conscientie vandē Diakenen ontfanghen moghē. Ten derdē. Dat de armē in dontfanghē der aelmoessen behoirē te denckē/

dat

dat ſi de aelmoeſſen thaerder onderhoudinghe ontfangen/niet als uyt de handen der menſchen/maer uyt de handen Gods: ende by dien ſchuldich zyn/die reuerentelick/ende met alder daetbaerheit/ſonder eenighe bitterheit en de murchelinghe/te ontfanghen: ende dat ſyſe als gauen gods matelick/tot noodtwendicheit ghebruyckē/eñ niet tot ouerdaet oft welluſt misbruyckē ſullē

Na dat dusdanighe predicatien volen det ſyn/ſo vermaent de Dienaer de ghemeinte eyghelick tot bidden/voer den voerſpoet der verkiesinghe aller dienaren/die daer voor handen is/eñ met luyder ſtemmē bidt hy met deſe woordē.

Een ghebet.

O heere God onſe hemelſche vader/doer wiens weldaet het allene gheſchiet/dat wy goede ende ghetrauwe Dienaers hebben in de Ghemeinte/eñ ſonder wiens hulpe/menſchelicken arbeit ganſchelick niet vermach: wy bidden v alderheilichſte vader/dat ghy deſe onſe ghemeinte/voer

(voer de welcke uwe sone Jesus Christus sijn alder onnoselste bloet gestort heeft) vã alle valsche dienaers die ghy in uwen thoren ter straffen der ondãcbaerheyt der menschen sendt/bewarẽ wilt: ende gheuen Godsalighe ghetrauwe ende neerstighe dienaers. N. N. (hier salmen oft Predicanten oft Ouderlinghen oft Diakenen noemẽ) de welcke harẽ dienst/volgende uwẽ Goddelickẽ wille/ter glorie ws naẽs eñ ter stichtinge onser gemeinten/moghen bedienen. Regiert onser aller herten/raet ende keurstemmen in desse verkiesinghe der Dienarẽ/dat wy uwe eere voor onse ooghen alleenlick hebbende/voer uwe gemeinte die verkiesen/de welcke uwe eere alleen aensiende/haren dienst oprechtelick ende ghetrauwelick bedienẽ moghẽ. Wilt ons doch verhoren alder ghenadichste Vaã/die uwe hulpe oetmoedelick sijn begheerende: doer den naem ws alderliefsten soens ende ons Heeren Jesu Christi. Amẽ. Ende op dat de gebeden der ganscher gemeinten te vierigher soudẽ sijn/so werdt hier na/het nachtmael ons Heeren Jesu Christi/met alder eerweerdicheit gebruict/na

de

de forme die achteruā beschreuē staet.

¶ Ten twee uren achter middach/ so wert daer wederom een predicatie ghedaen/ inde welcke breeder wtgheleit werdt/ vā het officie der Dienaren/ datter in de predicatie des morgenstonts niet ghenouch wtgheleyt conde werden: ende de Ghemeinte werdt wederom vermaent te bidden. Ende alsoo werdt die ganschen dach doorghebracht met predicatien ende alderhande Godtlicke oeffeninghen in vastē ende bidden/ dat God de toecommende verkiesinge der Dienaren/ door sinen heyligen Gheest om Christus wille bespoedighen.

¶ Van de maniere ende wijse der verkiesinghe der Dienaren. Cap. 3.

Alle de andere Christelicke gemeinten in haer vryheit latende/ so houden wy/ in de verkiesinghe onser dienarē/ dese nauolgende wijse/ als de bequaē ste tot de stichtinge onser ghemeintē. Optē dach des ghemein vastē dachs inde ghemein ghebedē/ wert de Ghemeinte

meinte doer den predicant vermaent/ dat een yeghelick (aenroepende den naem Gods) neerstelick by hem seluen ouerlegghe/ wie dat hi totten dienst al dermeest nut ende bequaē (sonder eenighe vleesschelicke oft mēschelicke affectien) dēcte te wesen: ende dat hy haer namen/ den Dienarē ende Ouderlinghen der Ghemeinten/ de ganschē naevolghende weke lanck/ in ghescrifte ouergheue. Ende de naeste naevolgen de weke/ so comen de Dienaren/ Ouderlinghen ende Diakenen te samen/ ende besien onder haer de vergaderde stemmen der gauscher ghemeinten. Ende aenghesien hebbende de namen der ghener/ dye doer meest stemmen gheuoordert sijn/ na een nerstighe aēroepinghe des Goddelicken naems/ een yeghelick van de Dienaren/ de eene na de ander/ gheeft sijn stemme: en de spreken van de verkiesinghe rijpelick tsamē/ tot dat si ouer een cōmē: en dat daer niemandt onder haer alle si/ dye yet heeft/ dat de verkiesinge in eenighe twyfelachticheit/ soude mogen brenghen: oft daer doer de ghene dye vercoren sijn/ van den dienst ten rechten soude moghē achtergehouden wesen.

ſen. Ende als ſulcke een verhieſinghe onder de dienaren eendrachtelick ghedaen is/ſo werden de ghene die vercoren ſijn/tot de vergaderinghe der Ouderlinghen ende Diakenen gheroepen: ende haer werdt voorgehouden den ganſchen ſtaet des dienſts/waertoe ſy vercoren ſyn: ende haer herten werden neerſtelick onderſocht/hoe ſy daer toe gheſint ſijn.

Iſt dat ſi gheen wettelicke ontſchuldinghe voorbringhē/om den voorgeſtelden dienſt niet aen te nemen/maer meer haren roup bewilligen: dā werden den naeſtvolghenden ſondach/op het einde der voormiddaeſche predicatie/haer namen openlic/doer dē Dienaer/vt den ſtoel/voer de ganſche gemeinte verhaelt: ende men doetſe ſtaē te ſulcker plaetſen/daer ſi alöbeſt/vā der ganſcher ghemeinten/gheſien mā ghen werden. Ende dan verclaert de Dienaer/vt den ſtoel/tot den volcke/dat die mannen/na ernſtighe overleninghe ende overleggh inghe der ſtēmen van der ghemeinten/vercorē ſijn tot den dienſt/met een rijpe ende ernſtighe beradinghe aller Dienaren: ende dat/ſonder eenighe eighen affectie:

maer alleenlick ter voorderinghe der glorien Gods/in zijn ghemeinte ende dat die den dienaeren/op desen tijdt/ deucken de bequaemste te wesen/ om sulck eenen dienst der Ghemeinte te bedienen. Ende voorder op dat niemandt wt der ghemeinte/van sulcke een verkiesinge tē rechten hem soude moghen beclaghē:so werdt wederom de ghemeinte.de ganssche nauolghende weke toeghelaten/om haer te beraē:op dat een yeghelick by hem seluē ouerlegghe/of hy in de vercozen mānen iet beuindt/waerom dat si/oft de leeringhe oft het lenen aengaende/vā den dienst/daer toe si vercozē sijn/ten rechtē gheweert soude mogē werdē. Eñ isst dat iemādt wter ghemeinte iet soude hebbē:so werdt hy vermaēt/dat hy dat binnē de weke/voer den nauolghendē donderdach/den dienaren oft Ouderlinghē/eyghentlick/in de vreese des Herē/voortbrēghe/op dat in de naeste vergaderinge der Ouderlingē/ een nersthighe eñ rype onderscouckinge der beschuldinghen ghedaen werde.

Isst dat binnen de voorseyde weke iet sulcx/teghen de vercozen/gebrocht werdt/dat haer verkiesinghe ten rech

ten

ten twijfelachtich ſoude moghen maken (na datter nerſtich onderſouck / door de dienaers ende Guderlinghen ghedaen is) ſo werden de ghene / die al ſo beſchuldicht ſijn / totten dienſt niet toeghelatē: maer in haer plaetſe / werdē / doer de dienarē / gheſtelt / de welcke alder bequaemſt ſchijnen te weſen / tot dat de Ghemeinte in alle redelickheit ghenouch ghedaen werdt: Maer iſt dat de ganſche weke / voer den nauolghenden ſondach niet ghebrocht werdt teghen de verrozē / dat immers van eenigher weerdē is: dan gaen de dienaren des woorts ende de Guderlinghen voort / tot de beueſtinghe der ghecozē dienarē / voer de ganſche ghemeinte / na deſe nauolghēde maniere.

Van de openbare aenmeminghe ende beueſtinghe der Dienaren / voor de ganſche gemeinte.

Cap. viij.

Is de voormiddachſche oft naemiddachſche predicatie des ſondaechs (nae dat het de ghemeinte gheleghen is) achter dat de ghemeyn ghebeden der ghemeinten ghedaen ſijn / eer datmen den pſalm ſinghet: de dienaer doet / met namen

voortcõmen de vercozen dienaers der Ghemeintẽ/int ghesichte der gãscher Ghemeinten/so dat si staen int midde der ander dienarẽ eñ Ouderlinghen. Daer nae handelt die dienaer des Woorts wt dẽ stoel/na den eysch des diensts/totten welcken sij aenghenomen werden.

De forme der beuestinghe eñ aenneminge der dienarẽ des Woorts/ende des Superintendents. Cap.v.

Al dat dese dienarẽ des woorts in tgesichte der gemeẽte ghestelt sijn/so sal de dienaer wt den stoel int corte verhalẽ/vã haer onbelette verkiesinghe/segghende/dat nv niet meer in dese sake nodich sy toe te doen/dan dat sy in de opẽbare vergaderinge der gemeinte/beuesticht werdẽ: eñ daer om de dienaer sijn woordẽ wendende tottẽ vercozen dienarẽ/salse op dese nauolghende wijse aenspreken.

Ghemerct dat ghy broeders tottẽ dienst des woorts/in dese ghemeinte

Chzisti

Chriſti / met haer ghemein bewillinghe ghecozen ſijt ende gheroepen / eñ dat daer niet meer nodich ſy / dan dat ghy nv openlick voer de ganſche gemeinte beueſticht wert / doer de opleggh̃inge der hãden / na Gods woozt: ſo moet ic vã v eerſtmael ſommighe dinghẽ / wt dẽ name der gãſcher gemeintẽ / vzaghẽ / op dat ghy ſelue deſen uwẽ dienſt / met vwẽ eighẽ mõt / voer de gãſche gemeinte / betuyhet eñ bewilliget

De onderuraginge die dẽ gecozẽ die naren des wozdts / oft den Superintẽdent openlick voer ghehoudẽ werdẽ / in haer beueſtinghe.

Gheuoeldy niet den inwendighen aenblaes des heylighen Gheeſts in v herte / die v verweert eñ beweecht / om in deſe ghemeinte aen te nemen den dienſt die v ghepzeſenteert is: te wetẽ / dat ghy daer in niet ſoeckt v eighen pzofijt oft eere / maer alleenlick de glorie Gods / eñ de vermeerderinghe des rijcx Chriſti / in ſijn ghemeinte / doer de predicatie ende verbzeydinghe ſijns Enangeliums.

Sy antwoozden Ja / wy gheuoelẽt. Gheloofdy niet / dat de Pzopheti-

ſche ende Apoſtoliſche leeringhe des ouden ende Nieuwen Teſtaments/in de Gheleeche ſchriften begrepen/ſi de eenigheu/ warachtighen ende ghe-
Ephe.2. noechſamen*gröt der ghemeine kere
‡ 2.Ti.3. ken Gods in Chriſto:‡ ſo dat in den gront der Schriftueren/alle dingē begrepen ſijn/de welcke eenichſins noo-
Act.4. dich zijn/ ter ſaligheit*: der welcker ſa-
Eph.1. licheits gront/middel ende hooft ſy
1.Cozn.3. Chriſtus Jeſus alleene ‡ menſche wt
‡Rom.9. menſche(na den vleeſche)mer ooc we derom warachtich ende eewich God bouen al/*in de eenicheit der Godde-
Mat.3.28 licker dzuuldicheit ghepzeſen.
1.Joan5. Sy antwoozden/ wy gheuoelent.

Wildy niet in deſen gront der ghemeinten Gods/ na v vermoeghen)in uwen dienſt vaſt blyuē/ſonder eenich ſins beſiden wt te loopen:ende den ſelueu gront alleene/dooz uwe leeringe
4.Coz.3. ende leuen veruozdezē:*daer op/dooz de genade Gods/bouwende gout/ſiluer oft coſtelicke gheſteentē:eñ thout hoy ende ſtoppelen/dye daer op ghebouwet ſouden moghen weſen/na de mate uwer gauen/van gout/ſiluer ende coſtelicke gheſteenten onderſcheiden:ende die/ſo wel in andere/wten

Woozde

Woo:de Gods straffen/als in v selue̅ (ist datter eenighe beuonden werde̅) te laten straffen.'

Sy antwoo:den/wy willen.

Gekendy niet v schult ende officie te wesen/*dat ghy in uwe̅ dienst onstraffelick leuen sult: niemanden ghe̅ oo:sake van onstichtinghe/so wel in de leringhe/als in het leuen/gheue̅de. Ende ist dat ghy hier inne erghens uwe schult ende officie te buyte̅ gaet/waer doer eenige erghernisse cō̅en mochte:*wildy v selue̅ niet der broederlicker vermaninghe/na tgebruyck der Christelicker straffen/so wel als de andere broedere̅ der Ghemeinte̅/onderwerpen: op dat ghy na dwoo:t ende reghel Christi(in dien het van noode ware)vermaent ende ghestraft/ia va̅ uwe̅ diēst ghestelt werdt: so verre als ghy dat/na het o:deel der ghemeinte̅/verdient sult hebben.' 1. Timo. 3. Titū. 1. 1. Timo. 5. Gala. 2.

Sy antwoo:den. Ja wy/gherne.

Daer na keert hem de Dienaer tot de Ghemeinte ende secht.

Ghy hebt ghehoert/broeders/het ghetuychnisse dat dese ghecoren broederen van hueren roep ghegheue̅ heb

ben/ende hoe dat sy gesint sijn/om haren dienst te aenueerden. Mer na dat alle dese dinghen/ onser aller vermoghen te bouen ghaen/laet ons hem aē
Matth. 18. roepen/*die daer beloeft heeft ons bij te wesen/totten einde des werelts/ in deser wijse biddende.

Een ghebet ouer de vercozē Dienaers des woorts/omtrent haer beuestinghe.

HEere Godt/sone des leuendighen Gods Jesu Christe/ die daer beloeft hebt/* uwe ghemeinte bij te wesen totte einde des werelts/*en in de selue eerwelic hebt wil
Matt. 28. Ephe. 4. 1. Cor. 12. lē hebbē leeraers/ter opbouwinge ws lichaems: wy bidden v nw ootmoedelick/dat ghy dese mannen/in uwē heyligher name ghecozē/met uwen heiligher gheest/wilt vervullen: op dat dē dienst ws Goddelickē woorts onder ons onderhoudē mach werdē. Gheeft haer wijsheyt/ *om v woort rechtūnich te clieuē ende de ketē. Gheeft haer/
1. Timo. 2. dat si de list en ende tyrannien des duels ende des Antichrists/van dese onse ghemeinte ghetrauwelick ende ner

stelick

ſtelick weeren.* Ghecft hacr ſulck ce nen mõt ende wꝛſheyt/dat ſy de mon dẽ aller viandẽ/doer de autoꝛiteit ws wooꝛts ſtoppen/ende de wolcken vã v cudde veriaghen moghen:op dat alſo v volck in uwe warachtige kenniſſe / doer haren dienſt / gheleert ſynde / v mach pꝛyſen/danckẽ/ende in de heili ghe gehoirſaemheit ws willen / in alle Godſalicheit /daghelicx meer ende meer toenemen/tot de vermeerderinghe ws rycx/ende de glozie ws hemelſchẽ Vaders/den welcken wy dooꝛ v wen name* (als wy van v gheleert zyn) oetmoedelic aenroepen/ſeggẽde. Luc.22. Tit.1. 2.Tim.23 Matt.6. Luc.11.

Onſe vader die daer zyt.ꝛc.

Daer na de Dienaer des wooꝛdts cõt wtẽ ſtoel/by de ander Dienarẽ ende ſo werdẽ de handen der Dienaren* (nae het Apoſtoliſch ghebruyck) op de hoofden der gheconſeren gheleyt:ende dã ſpꝛeect de Dienaer des wooꝛts met luyder ſtemmen/aldus. Actu.13. 1.Tim.5.

God ende onſe hemelſche vader/ de welcke v tottẽ dienſt zyns wooꝛts in

dese zijne ghemeinte gheropen heeft/ verlichte v met zijnen heilighē gheest/ verstercke v/doer sijn machtige hādt: ende regiere v so/in uwen dienst/ dat ghy daer in ghetrauwelic ende vzucht baerlick moecht wandelen/om te verbzeiden het rijcke sijns eenighen ghebozen soens/in zijn gemeinte/doer de vercondinghe sijns Euangeliums. Doer den seluen uwen eenighen ghebozen sone Iesum Chzistū/onsen heere ende salichmaker/ Amen

Nae dat sodanighe handtopleggīnghe gheschiedt is/so keert de Dienaer sijn redene wederō tot de ganssche gemeinte/ēn vermaentse hoe datse haer schuldich is/ tot de Dienaers des Woozts te dzagen/ende vooz de selue neerstelick te bidden.

Ephe.6. Col.4. 2.Thess.3.

Daer na so spzeect hy die aenghenomē Dienaers aē/in deser wijse.

Siet neerstelick toe/bzoeders/vooz v sehen/dat ghy in desen uwen roep/ werdelick wandelt/als het den trauwen dienaers Chzistū betaemt. *Voedet het cudde Gods/dwelck v betrauwet is. Dzaecht daer sozge vozē/*niet wt bedwanck:neer ghewillich. Noch

Ioan.10. Act.20. 1.Petri.5.

oock

oock om onbehoirlic ghewin/mer vã
ghewilligher herten .Noch eenighe
heerschappye ghebruyckende tegẽ de
Ghemeinte:mer weest als spieghelen
der cudden:*Werdt niet ghebroken/ Joã.13.15
doer eenighe teghensloten/de welcke Mat.10.5
men altijt/in desen roep/verwachten 2.Timo.1.
moet,Mer wilt de verachtinghe/ver- 2.4.
smaethedẽ ende schandelicke woordẽ
des werelts/cloeckelick met alder lijd
saemheit draghẽ.*Ja verblijdt v om Math.5.
der selver wille.‡Sijt ghetrouwe eñ Luc.6.4.
nerstighe mede arbeiders met Christo Act.5.
dẽ Heere/ende dẽ heyliggen Gheest/ ‡1.Cor.3
*in het straffen des werelts van sijn
sonde/gherechticheit ende oordeel. Joan.16.
Weest niet opgheblasen/isset dat uwe
dinghen wat na uwe begheerte voort-
gaen:Soect oock ende begheert ghee
rijckdommen ende eere deser wereit/
op dat/ghy niet/daer doer betoouert Math.13.
sijnde/slaperich werdt:*ende dat so
niet comme de viandische menschen/
eñ de wijle ghy slaept/oncruyt ouer-
saye in den acker des Heeren.Int cor-
te/*weest ghedachtich der talenten/ Math.25.
die v hier toe betrauwet sijn/dat ghyse
ter winninghen wt gheest:ende niet
dat ghyse in eenen smutteldoeck ghe-

wondẽ

wonden in de aerde graeft. Aerbeidet hier inne/dat ghi dooz uwe nerſtichent meer ander talenten onſen ghemeinē Heere/doer ſijn ghenade/moecht winnen. Want ſo ſalt gheſchiedē/dat ghy
1. Petri. 5. ten einde(na allen vwen aerbeyt/* als de Pzince aller Herders verſchynen ſal)onefanghen ſult de onuerwelckerlicke croone der glozien: ende hoiren
Matth. 25 Luc. 19. ſult de lieflicke ſtemme/* Ey goet eñ ghetrauwe knecht/gaet in tot de blijſchap ws heerē. God eñ onſe hemelſche vader/geue doer ſijn grote barmhertigheit/dat wy alle te ſamē deſe ſtēme hier naemaels hoiren mogen/om zijns beminden ſoens ons Heren Jeſu Chriſti wille. Amen.

Daer na ſingt de Ghemeinte/Salich is hy die tot den raede: oft eenen anderen pſalm/ten pzopoeſte dienende: ende ſo werdt de Ghemeinte thuys ghelaten.

De

De forme om de Ouderlinghen / die int dwoort nyet arbeyden / in de ghemeinte te beuestighen. Cap. 6.

DEse Ouderlinghen nae de predicatie int tghesichte der ghemeinte ghestelt synde / de Dienaer des woorts wtē stoel / segt correctelick vā haer verkiesinghe: hoe dat sy na der Dienarē oordeel / sonder eenich belet is (ende dat het allerēlick noodich sij / dat sy totten seluen dienst opētlick aenghenomen werden.

Daer na spreect hy de ghecozen aen / met dese woorden.

Nae dat ghy tot het Ouderlingschap deser onser ghemeinte vercozen eñ doer de ghemein bewillinghe der seluer gheroepen zijt: ende datter anders niet noodich is / dan dat ghi opētlick in de vergaderinghe / beuesticht werdt: so beghere ick voer al vā v / als dat ghy vande nauolghende stucken warachtelick eñ sonder geueinstheit / als in het aensichn Gods / betuygen sult.

Ten

Ten eerstē/oft ghy v gheuoelt met een inwendich betuyghē des heilighē Gheests/verwect te wesen/om desen dienst te aenueerdē: namelick niet om uwe eighen glorie oft profijt/maer alleēlick om de glorie gods te vorderē.

Sy antwoorden/wy gheuoelent.

Gheloeft ghy niet/dat de Prophetesche ende Apostolische leeringe des Ouden ende nieuwen Testaments in de Bibelsche boecken besloten/*in haer is houdēde/al dat noodich is tot onser salicheit?

Psal. 19. 2. Tim. 2. Luc. 16.

Sy antwoorden./wy gheloouent.

Wilt ghy niet den Dienaers des Woorts met raet ende daet/ende al u vermoghen bystaen: ende haer in het draghen haers diensts verlichten/eñ de ganssche ghemeinte/doer de oprechticheit wo leuens stichten: ende ist dat ghi yet desen uwen roep onwerdelick dedet/wilt ghi(volghēde tghebruyck der Christelicker straffen)wtē woorde Gods vermaent/ghebetert ende ghestraft wesen: (nade.

Sy antwoordē/Ja wy/doer Gods ghe

Na dat dese onderuraghinghē eñ antwoordē voleindt sijn/so sal de Dienaer/de Ghemeinte tot biddē/verma

nen

nen/en sal openlick selue bidden/op dese wijse.

Een Ghebet.

HEere Jesu Christe/* sone des leuendighen Gods/dye uwe Ghemeinte onder aerdē/doer den dienst der menschen/daer toe behoirlick gheroepen/totten eynde des werelts regieren wilt:wy biddē v nu oetmoedelick/dat ghy dese mannen/onse broeders(de welcke tottē dienst des regiments/deser uwer Ghemeinten gheroyen zijn) met de gauen uws heyligen Gheests/so wilt verrichtē/dat sy daer in ghetrauwoelick wandelē ende den seluen dienst totten einde haers leuens oprechtelick bedienen moghen/tuwer ende onses hemelschen Vaders eere/den welcken wy/door uwen name oetmoedelick aenroepen:so wy van v gheleert sijn/seggende. Math. 16. Epht. 4.

Onse vader die daer sijt. ꝛc.

Daer na werden haer de handen/vanden anderen Dienaren opgeleyt/ende vanden dienaer des woorts/de welcke met luyder stemmen secht aldus:

God ende onse hemelsche Vader/die v met ons totten regimente deser

sijnder

zijnder ghemeinten (nae de leeringhe [illegible] Woorts) geroepē ende verscheiden heeft: die verlichte v ooc/door sijnen heiligen Gheest/ende verstercke v so met de cracht sijnē onuerwinnelicker handt/dat ghy volstādelick ende ghetrauwelick uwen diēst bedienen moecht totter glorien sijns naems/ende ter stichtinghe sijnder Ghemeinte. Amen.

Daer na so vermaent de Dyenaer de ghemeinte haers schuls teghen de Ouderlinghen/ende dat si voor haer God stedich schuldich is te bidden.

Ten laetsten/sijn redenen wendende tot de aenghenomē Ouderlinghē/ sal hijse vermanen: dat si gheen acht hebben/op de verachtinge ende haet des werelts: gheen personen aensien sullen: maer dat syse alle ghelickmatelick vermanen/beteren ende straffen sullen/na tgebruyck der christelicker straffen. Dat si ooc de leeringhe/sedē/ ia het ganssche leuen aller Dienaeren des Woorts/nerstelic bemercken/de woluen vande cudde der ghemeinte/ met den Dienaers des Woorts weeren: * ende dat si ooc de talenten/dye haer betraut sijn/tot winninge bestellen

Luc. 19.
2 Tim. 4.

len/op dat sy ooc eindelinghe/de crone der glorien/in de verschyninghe Iesu Christi ontfanghen/ende tsamē de lieffelicke stemme horen moghen.

*Compt ghy gheseghende mijns vaders/besidt het rijcke/dat v vanden beghinne des werelts bereit is. Amen. *Mat. 25.

Eindelick so werdter eenen psalm ghesonghen: dē welcken gheeindt synde/wert de ghemeinte ghelatē.

De forme der beuestinghe der Diakenen. Cap. 7.

Dese int gesichte der gāscher gemeintē gestelt zynde/so verhaelt de Dienaer int corte van haer sekere verkiesinghe: daer na so vraecht hy/vandē vercorē Diakenen/vā tgene/dat hier nae volcht/op dese wijse.

Ouermidts beminde broeders/dat niemandt wt der Ghemeintē/teghē u heeft commē voortbringē/dat uwe verkiesinghe ten rechtē mochte beswarē/ende dat daerom gheen twijfel sy/oft ghy syt met de ghemein bewillinghe

der gāscher ghemeintē/tot desen diēst des Diākenscaps vercozen: so is nu u Officie/dat ghy/dooz uwe antwoozde desen uwē roep opētlick betuyghē sult.

Ten eersten/Gheuoelt ghy niet in uwe herten/dooz den inwendigen aēblaes des heylighen Gheests/dat ghi tot desen diēst so geroepē sijt/dat ghy dien niet om uwe eigē eere oft pzofijt: mer alleenlick om de voozderinge der glozien GODS/ende ter behulpinghe der armer bzoeders/aenueerden wilt.

Sy antwoozden/wy gheuoelent/

Gheloost ghi ooc niet/dat de Pzophetische ende Apostolische leeringe/in de Bibelsche boecken begrepen/sy warachtich/godsalich/ende* volghenoechsaem: wiēs‡ gront si Chzistus/ *waerachtich God ende warachtich Mensche/‡onsen eenighē middelaer?

1. Tim. 3.
‡1. Cor. 3
Rom. 1. 9.
1. Joan. 5.
‡1. Tim 3

Sy antwoozden/ Ja wy.

Wildy niet de aelmoessen/ter behulpinghe der armen nerstelick vergaderen: ende de selue vergadert sijnde/ghetrauwelick ende wijselick dē armē wtdeylen/* ende in sonderheyt den huysghenooten des gheloofs/sonder eenich wtwendich aensien der persoonen

Gal. 6.

nen: mer alleenlick* na eens yeghelicx Act. 13.
armoede ende noodzuft.

Sy antwoozden/Ja wy/dooz de ghenade Gods.

Wildy uyet desen uwen dienst met eerbaerheyt ende heilicheyt (na v vermoghen) vercieren: Ende in dien ghy iet bedzijft/dat vermaninge ende straffinghe werdich ti/wildy v niet gherne der Christelicker straffen onderwerpē ghelijck alle de ander bzoeders der gemeinte doen?

Sy antwoozden/wy willen.

Ende dese vzagen ende antwoz dē ghecindt synde/so vermaēt de Dienaer deganschē Ghemeinte tot bidden ende bidt selue met luyder stēmen/op dese wijse.

Tgebet.

HEre Jesu Christe/dye tot ons/ Mat. 15.
v seluen/in onse armen: esi onse armen in v selue eigentlick
beuolen hebt/* datmē een bysonder Math. 16
sozge ū seluer i uwe gemeite dzagē sou Act. 4.
de/daer toe Diakenē/*dooz uwe Apo- Act. 6.

ſtelen ordinerende: Wy bidden v oetmoedelick/dat ghy alle worstelen der ghiericheit/wt onſe herten wilt wtroyen: Ende gheeft deſe mannen uwen gheeſt/als ghy in voortyden *Stepha
Act. 6. 7. no uwen eerſten martelaer inden ſeluen dienſt gheſtelt ſijnde/oueruloedelick waert gheuende/op dat ſi uwe armen onder ons godſalichlick ende getrauwelick dienen/in een warachtige liefde/ſonder eenich aenſiē der perſoonen/oft beweghinge haerder affectiē: mer dat ſi alleenlick acht hebbē/op de heilichmakinghe ws heilighē naems/ende des naems ws hemelſchen vaders/den welckē wy/doorv aenroepē ſo wy van v gheleert ſijn/ſeggende:

Onſe vader die daer zijt. ꝛc.

Na dat het ghebet voleindt is/ſo werden de handen opgheleit/ende de Dienaer ſecht met luyder ſtemmen aldus.

God de Here/ende onſe hemelſche vader/dye v tot deſen dienſt des Diakenſchaps geroepen heeft/die regiere v ghenadelick/met zijn Goddelicke cracht/wijſheyt ende goetheit/op dat ghy in hem werdelick moecht wandelen/tot

lē/tot sijn glorie/ende stichtinghe sijnder ghemeinten/om zijns eenigen gebozen soens Jesu Christi ons Heeren wille/Amen.

Na dat de handtoplegginghe gheschiedt is/so vermaent de Dienaer dē rijcken der Ghemeintē haers ampts/ *in het mildelick wtdeilē der aelmoessen:ende den ghemeinē man vermaēt hy tot soberheit ende arbeit/op dat eē ieghelick wat hebbe/ter behulpinghe der noodzuftighē/ als Paulus leert. Ende daer na/so vermaent hy ooc de armen haers ampts /dat si nerstelick bidden vooz de rijckē/ *op dat de Here haer miltheyt rijckelic wille vergelden. Ten laetstē/vermaēt hy ooc opētlick de ander dienaers ende Guderlin ghen der ghemeinten / dat si allesins toesien/dat dooz haer schult ende slappicheit gheenins gheschiede /dat desen schoonen ende noodsakelickē diēst der Diakenen/in de gemeinte Christi vergae/oft verdzayt werde in eenē valschen schijn oft ydelen tytel des Diakenschaps: gheliic wy dat sien in het Pausdom ghedaen te wesen/tot eenē roof der armen.

1. Cor. 16.
2. Cor. 8. 9
1. Tim. 6.
Ephe. 4.
2. Cor. 9.

Dese vermaninghe gheeindt we-

sende so vermaent de Dienaer den be
uestichdē diakenē/dat sy haer de godsa
licheit/volstādicheit eñ getrauwicheit
Stephani in haren roep voorhouden
sullen/om die te volghen. Ende dat sy
niet vererghert werden/door de schan
delickheden/loghenē ende lasteringē
der menschen/de welcke ghemeinlick
ghetrauwe Dienaren/in dese werelt
lyden moeten: mer dat sy altyt aensien
dē auteur haers roeps/vandē welckē
sy (in diē sy eloeckelick volherdē) einde-
Matth. 25. lick horē sullē. Cōt ghy gheseghende
mijns vaders/besidt het ryncke/dat v vā
des werelts begīnne bereit is. Amen.

Ten einde werdt (Siet hoe lieflick
ende goet) oft eenen anderen Psalm
ghesonghen/ende also werdt de ghe-
meinte in vrede verlaten/met een ner-
stighe recommendatie der armen.

Van den dienst des Woorts.

Cap. 8.

Daer werden nimmermeer es-
nighe kerckelicke vergaderin-
ghen by ons gehouden/in de
welcke

welcke niet wat in de gemeinte uyten Woorde Gods / gheleert werdt * ter stichtinghe / vermaninghe en troostinghe. 1. Cor. 14.

Ende om grooter oorsaken willen werden de Schriftueren in de predicatien by stucken niet uytgheleit / als in het Paufdom ghedaen werdt: mer mē neemt uyten Bibel eenighen voer des ouden oft des nieuwē Testamaments / om dien / vanden beghinne totten einde uyt te legghen: uyten welcken in alle predicatien ordentlick so veel voorgelesen werdt alsmē wel op een ure tijts stichtelick ende bequamelick can uytleggen ende verclaren.

De Dienaren des Woorts werden ooch (alst noot is) vermaent / dat si in het prediken niet te seer buyten haren text loopen: mer dat si alle haer leeringhen / vermaninghen / verweckinghen / straffingē ende troostingē / uyt den tegenwoordigē text (so verre alst mogelijck is) nemen sullen.

Van de orden ende wijse der predicatien/ende ghemeine ghebeden.

Cap. 9.

Als de ghemeinte ter seecker vre tsamen ghecommen is/de Dyenaer gaet opten stoel: ende voor al vermaet hy de Ghemeinte tot biden met dese oft diergelijcke woorde.

Ouermidts dat ghy/Christelicke broederen/hier vergadert sijt/om wt den woorde Gods/uwer zielen salicheit te leeren: so laet ons voor al den Heere om zijn Goddelicke ghenade (sonder de welcke wy niet vermogen) aenroepen: op dat ic niet voortbringe/dan de reine leere des Goddelicken woorts: ende dat ghy die hoe moecht ter vorderinge uwer salicheit.

Tghebet voor de predicatie.

Psal. 19. Hemelsche Vader/* wiens wet volcomen is/de zielen bekeerende/door warachtich getuychgenisse/den ongheleerden wijsheit gheuende/en de ooghen verlichtende

tende: wy bidden v ootmoedelick / dat ghy door uwe oneindelicke goetheyt / ons blint verstandt met uwen Heyleghen Gheest wilt verlichten: op dat wy uwe wedt oprechtelick verstaende ende die bekennende/daer na leuen moghen. Ende dat na v ghelieft/alder goedertierenste Vader/de *verborghentheyden ws willen den cleinen alleenlick te openbarē: *ende dat ghy alleen acht hebt/op de ghene dye ootmoedich ende ghebrokē is vā gheeste/de vreese ws woorts hebbende: Gheeft ons eenen ootmoedighen gheest/ende weert van ons alle vleesschelicke wijsheyt/*die eē vianschap teghen v is. Wilt oock ten rechten weghe bringhen/die noch vander waerheit dwalē/op dat wy alle v eendrachtelick* dienen in heilicheit eñ gerechticheit/alle de daghen ons leuens.

*Math.11. Esaie.66.

*Rom.8.

*Luc.1.

Dit begheeren wy van v alder barmhertichste Vader/in den naem ons Heeren ende salichmakers Jesu Christi/so wy van hem gheleert sijn/biddende aldus.

Onse

Onse Vader dye daer in de hemelen sijt/

Gheheylicht sij uwe naem.

Vrijcke toecomme Uwe wille gheschie op aerden / als inden hemel.

Gheest ons huyden ons daghelicx broot.

Ende vergheest ons onse schulden / als wy ouse schuldenaren vergheuen.

Ende leyt ons niet in becoringhe.

Maer verlost ons vanden quade. Want uwe is dat rijcke ende de cracht ende de heerlicheit inder eewicheyt. Amen.

Daer nae werdt eenen Psalm/ in ghemeyne sprake vāder ganscher gemeinte ghestadelick ghesonghen/ de welcke voleindt sijnde/ vervolcht de Dienaer synen text/ vander plaetsen/ daer hy/ in de voorgaende predicatie/ ghebleuen was.

Op deynde der predicatien/ eer dat de ghemein ghebeden ghedaen wer-

de

dē/ist dat die Dienaer iet heeft/dat der Gemeinte sighentlick te kennē ghegheuen moet wesen: oft waer af sy vermaent moet sijn/dat verclaert hy met corte woorden: ende daer na begint hy de ghemeyn ghebeden/op deser wyse.

Tghebet achter de predicatie.

Alder ghenadichste Vader/uwe lieue sone Christus Jesus heeft ons gheleert/* salich te wesen/ de ghene dye v woordt hooren ende dat bewaren. Mer ouermidts dat wy dat niet bewaren connen/ten sy/ *dat ghijt met uwen gheest/in onse herten schrijft: wy bidden v/wtē gröt ons herten/dat ghy Satanam van ons wilt weeren: * op dat hy ons v woordt (dat wy ghehoort hebben) nyet ontneme. Wilt ons oot ons steenich herte afnemen/dat de nyeusprynytende vruchtē ws woorts niet verdrogē. Wilt desgelicx de sorchuuldichedē deses wereits/die dat ōderdruckē/wt onse hertē royen: eñ maect ons eē goe de eerde/op dat v heylich woort/dat in haer

Luc. 11.
Iere. 24.
Math. 13.
Luc. 12.

haer geſaeyt is/menigherhãde vruchten mach voortbringhẽ/ter heilichmakinghe ws naems/doer den ſcluen vwen ſone onſen Heere Jeſum Chriſtum. Amen.

Dat nv voort aen volcht/werdt alleene tſondaechs voor middach ghebruyct/wt ghenomen het groot ghebet voor de ghemeine nootſakelicheden/dwelck na alle predicatien ghe-ſproken werdt.

De thien ghebooden des Heeren wten.xx. Exod. Tot de hoiringhe der welcker/de Ghemeinte vermaent wert/met deſe corte woorden.

(...)

Voort

Hoort de ge-

boden des Heeren.

IEk ben de Heere uwe God / die v wt Egipten landt/wten dienſthuyſe gheleit hebbe. Ghy ſult gheen ander Goden neuen my hebben. I

¶ Ghy ſult v gheen beelde/ noch eenighe ghelijckeniſſe maken / noch van tghene dat bouen in de hemelen is/noch van dat daer onder opter aerden is / oft van datter in de wateren onder de aerde is. Ende aenbidtſe niet noch dientſe nyet : want ick de HEERE nwe God ben ſterck eñ Jelours/dye daer beſoecke der vaderen miſdaet in de kinderen / tot in dat derde ende vierde lidt der ghener dye my haten/Ende ick doe barmhertichheyt aen veel duyſenden/dye my lieſhebben:ende mijn ghebooden onderhouden. ij.

¶ Ghy ſult den name wss Heeren wss Gods niet te vergeefs ghebruycken iij.

ken: want de HEERE sal hem niet onghestraft laten: dye synen name te veerdeels ghebruyckt.

iiij Siet ghedachtich des Sabaoths dach/dat ghy dien heylicht: Ses daghen suldy arbeyden/ende al v werck doen: maer den seuensten dach is den rustdach des Heeren ws Gods: dan suldy gheen werck doen/noch ghy/noch v sone/noch v dochter/noch v knecht/noch v ioncwijf/noch v vee/noch v vremdelinck/die in uwer stadt poorten is. Want in ses daghen heeft de HEERE Hemel ende eerde ghemaect/ende de Zee: ende al datter in is/ende hy ruste ten seuensten daghe. Hier om ghebenedijde de Heere den rustdach/ende heylichde hem.

v Ghy sult v Vader ende Moeder eeren/op dat ghy lange leeft inden lande/dat v de HEERE v God ghegheuen sal.

vi Ghy sult niet dooden.

vij Ghy sult gheen ouerspel doen.

viij Ghy sult niet steelen.

ix Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse spreken/teghen uwen naesten.

x Ghy sult nyet begheeren ws naesten huys: Ghy sult niet begheeren

wos naesten Wijf/noch synen knecht/ noch sijn ioncwijf/noch sinen Osse/ noch sinen Ezel/noch ooc eenich dinc dat zijn is.

Na dat de thien ghebooden ghelesen zijn/so neemt de Dienaer dacr wt ooxsake/om de Gemeinte vā haer sonden te vermanē:ende de selue vermaent hy/om dye te bekennen/ende tot haers selfs beschuldinghe/ende tot een vierighe begheerte der Goddelicker ghenadē ende vergheuinge der sonden/in deser wijse.

Wy sien in dese goddelicke wet/als in eenen spieghel/hoe grootelick ende in hoe menigherley wijse wy God/met onse ouertredinghe verbolghen hebben/laet ons dan nv/wt ganscher herten van hem oot moedelick begeeren/ dat hyse ons wille vergheuen:spzecken de aldus.

Eewich God ende alderghenadichste vader/wy veroot-moedighen ons wt ganscher hertē vooz uwe goddelicke Maiesteyt tegen de welcke wy so gruwelic gesondicht hebbē/also wi opētlick eñ ongeuens de-

Luc. 15. ueinsdelick beliȳdē/*dat wy niet werdich sȳn uwe kinderē meer ghenaemt
Psal. 51. te wesen.*Want bouen dien dat wy in sonden ontfanghen ende ghebozē/
*ock tot alle doechden onbequaem/
Gen. 6. 8. ende totter boosheyt ganschelick gheneghē sȳn/so hebbē wy noch uwe ghe boden menigherley ouerghetreden/v na uwe weerdicheit niet eerende: eñ onsen naesten na v beuel niet beminnende. Wy den welcken/na uwe strāghe gherechticheit/wy ons beliȳdē de eewighe verdoemenisse werdich te sine:eñ dat het met ons al verlozē ware ten ware dat uwe oneindelicke barmhertigheit(waer mede ghy alle leedtschaphebbers/als ū selfs noch verre
Luc. 15. sȳn/pleecht te ghemoete te gaen)uwe gherechticheyt verre te bouē ghinge. Wilt ons dan genadich wesen/dooz uwen lieuen sone Jesum Chzistum al leine:dooz wiēs verdienstē ghebooght sȳnde/weest niet onser sonden gedachtich:mer die vergheuen hebbende/ontfanct ons(die dooz een opzecht leedtschap tot v bekeert zȳn)in ghenaden.
*Want ghy wilt niet de doot des son
Ezech. 18. daers:mer meer dat hy hem bekeere ende leue. Ende ons also in ghenadē

ontfange

ontfangen hebbēde/op dat wy v niet meer verbelghen/ *begaeft ons met uwen heyligheen Gheest: ‡ ende het steenich herte ons afneemende/ schept in ons een nyeuw herte/dat sachte en de van vleesche sy: Den welcken ghy uwe wet so inschrijft/ dat wy van nu voort aen onse leuen daer na voeghē: *als kinderen des lichts toebehoort/ in een nyeuwicheyt des leuens voor v stedich wandelende/ter eerē ws naēs ende ter stichtinghe uwer gemeinte: door den seluen onsen HEERE Jesum Christum/Amen. Psal. 51. Ezec. 11. Jere. 31. Ephe. 5.

De vercondinge der ontbindinghe ende bindinghe der sonden/de welcke de Dienaer claerlick sal voorhouden/met dese oft dierghelijcke woorden.

Ghemeret dat het den eewighen God ghelieft/de warachtighe penitēten/dye haer sonden bekennen/in ghenade ontfanghen/ende de hertneckighe boose menschen/ die haer sonden bedecken oft ontschuldigen/*in haer sonden te laten: wy moetē onse mis-Ezech. 18. Marc. 16. Joan. 3.

den wter herten beken̄en. So vele dan alsser onder v sijn / dye schaemte ende leedtschap haer sonden hebben / ende voozts vaste gheloouen ende betrauwen / dat si haer alle / dooz de verdienstē Chzisti alleene / ganschelic v ergheuen sijn: vooz haer nemēde / van nv voozt aen / haer aertsche gheleden te dooden / ende de hemelsche dingen te volghen: den seluen (*ouermidts dat si gheloouen in den sone des leuendighē Gods) vercōdige ick / wt dē wooz de Gods / dat haer *sonden inden hemel vergheuen sijn / dooz den naē ons Heerē Jesu Chzisti inder eewicheit gebenedijt. Amen.

Joan. 3.

Math. 18. 16.

Joan. 20.

Maer so veele alsser onder v oock sijn / die noch een behaghen hebben in haer sonden: ende die niet bekennē oft beteren willen / Oft al ist schoon dat si se bekennen / nochtans eē ander hulpe der salicheyt soecken / dan de eenighe verdienste des weldaets Chzisti des Heerē: *Ouermidts dat si de duysternissen meer beminnen / dan het licht / ende niet gheloouen inden name des eenighen ghebozen sone Gods / dē seluen vercondige ick oock / wtē woozde Gods / dat alle haer sonden in de hemelen

Joan. 3.

melen ghebonden syn / ende niet ontbonden sullen werdē / voor dat sy haer beneeren.

Van welcker ghetal op dat wy ons betuyghen niet te wesen: wy sullē int corte openbaerlick en van herten ons ghelooue belyden / seggende.

ICk ghelooue in God den vader almachtich / *schepper des hemels ende der aerden. Genes. 1. Iere. 32.

Ende in Jesum Christum synen *eenighen sone / *onsen Heere: *dye ontfanghen is / vanden heyligen Gheest Ghebozen *wt de Maghet Maria. *Geleden onder Pontio Pilato / ghecruyst / ghestozuen ende begrauen. *Is nederghedaelt ter hellen. *Ten derden daghe is opghestaen vanden dooden. *Is opghevaren ten hemel / Sidt ter rechterhandt Gods des vaders almachtichs. Joan. 3. Rom. 8. *1. Cor. 8. Wath. 1. Luc. 1. *Luc. 2. *Mat. 27. Luc. 23. Act. 2. Joan. 14. Marc. 15. 1. Cor. 15. Act. 1. Hebr. 8.

Math. 16. *Van waer hy commen sal / om te
Coloss. 3. oordeelen de leeuende ende de doode.
Daniel. 7.
2. Tim. 2.
Genes. 1.
Joan. 14. 16.
1. Cor. 12.
*Ephe. 5.
Mat. 28.

*Ick gheloove inden
Heyligen Gheest.
*Een heylighe Chri-
stelicke ghemeinte/
Eē Gemeinschap der
heylighen.
*Vergiffenisse der sonden.
*De verrijsenisse des vleesch.
*Ende een eewich leeuen. Amen.

Joan. 3.
1. Cor. 15.
Math. 25.

Dese belijdinghe ghedaen sijnde/gaet
de Dienaer voort tot de gebedē
voor alle nootwendichedē/
der Ghemeinten/
op dese wijse.

Almachtich Hemelsche ende
barmhertighe vader/na dat v
ghelieft heeft/door uwe onein
delicke barmhertigheit/ons wt de du-
sterheyt des onwetenschaps ende der
Roomscher afgoderien te vlossen/ons
onder andere de verborgēthz des Euā
gelijums ws soēs openbarende(waer
voor wy v wt ganscher hertē danckē)
wy bid

wy bidden̄ ootmoedelic/dat ghy door de ghenade ws gheests ons wilt sterc ken/op dat wy het Christelick geloue tot den einde ons leuens behoudē/en de daer na ons leuen stellen moghen.

Wy bidden v oock/alderheilichste vader/voor de ghemeyne kercke ws soens/de ganssche wereit ouer g'hestre yet:in de welcke de Godsaligheleerin ghe ws soens(dē grouwel ende afgoderye des Roomschen Antichristswt ghewoxpē synde)ghe:eert ende onderhouden werdt. Weert van de selue alle valsche herders ende leeraers :ende *steit in de selue godsaligheghetrauwe ende nersthe arbeyders / * de welcke nyet haer eighen eere soecken/ mer alleenlic de uwe/ende de stichtinghe uwer ghemeinten. Math. 9. Titum. 1.

Ende inden eersten bidden wy/alder ghenadichste Vader/voor de ghemeinte deses Rijcx van Enghelandt/ ende voor alle zyne Dienaren:ende insonderheydt voor onsen ghenadighen H.Ed.dat v ghelieue hem te beschermen/ende bewaren/ende met uwen gheest te regieren:op dat hy syn volck regieren mach onder onser aller hooft Christo Jesu:*op dat wi eē vzeetsaē eñ 1. Tim. 2.

gheruſt leuē/onder hē/met alder godſalicheyt ende eerbaerheit na v wooꝛt dooꝛ uwe ghenade/leyden moghen.

Wy bidden oock vooꝛ des. C. M. huyſghefinne ende zyn edel bloet: eñ vooꝛ alle de Heeren ende Ouerheiden deſes Rijcx. Ende ſonderlinghe vooꝛ den hoogheñ wijſen Cominclickē raet Wilt hē doch begauen met dē gheeſt des raedts/der ſtercheit ende volſtandicheyt. Gheeft hem ooc dē geeſt des eenicheyts ende eendꝛachticheits: op dat ſi alle godſalicheydt/ende tghene dat recht is/volghen: ende de gheruſtheyt ende Chriſtelicke vꝛede/uut rijcke vooꝛderen ende helpen ouerhouden.

Wilt oock het ganſche volck deſes Rijcx met uwen gheeſt begauen/dat het de ſtemme uwer Pꝛopheten ghewillich hoꝛe: ende de leere ws ſoens Jeſu Chriſti waerneme/ende in de ſelue daghelicx meer eñ meer vooꝛtgae: ende dat het in de waerachtighe gheboꝛſaemheit (die het der C. M. ende den Gheſtelde dē der ſcluer ſculdich is) ghedueriche blijue/ter weluaert deſes Rijcx eñ ter ſtichtinge der ghemeintē.

Wy biddē bouen dien nwe godde licke ghenade/vooꝛ deſe ſtadt Londē/

dat

dat ghy/van de ſelue alderhande pla-
ghen(die wi daghelicx verdienē(we-
ren wilt:ende de ſelue in alle godſalic-
heit/vrede ende ghemeine gheruſtic-
heyt onderhoudē. Eñ wilt de Ouer-
heit der ſeluer/met uwen geeſt alſo be
gauen/dat ſi/in uwe vreſe ghetrauwe
lick ende wijſelick haren dienſt bedie-
nen moghen.

In ſonderheyt bidden wy v alder-
goedertierenſte Vader/voor deſe onſe
vrende ghemeinte/op dat/ghelijc als
ghiſe hier door uwe wonderbaerlicke
goetheyt hebt willen planten/dat ghy
oock voort aen uwe ionſticheit thaer-
waerts wilt veruolghen:op dat ſi van
alle wereltlijcke tyrannye eñ valſche
leeringhe/door uwe macht ende barm
hertigheit/beſchermt werde: eñ ſo da-
ghelix meer ende meer toenemē mach
in alderhande godſalicheit ende waer
achtighe eendrachticheyt der herten.

Wy biddē v ooc ootmoedelic voor
alle Coninghen/ Princen magiſtratē
ende Volcken/die de ſtēme vos Hoens
(met de Antichriſtiſche afgoderije ver
blint ſijnde)noch niet hebbē cōnen be
kennen:ende de leuende lidtmatē vos
ſoens(dien ſi niet bekēnen)viandelick

door onwetēschap vuolgē(dat ghyse/ met alle andere verbliide/oft(door enige crancheit)veruoerde persoonē/ten warachtighen lichte/eñ ten rechtē we ghe brīngt:op dat wy alle/*in eē scaep
Joan.10. koye/*onder den eenighen herder on
1.Pet.2. ser sielē Christo Jesu vgadert sijnde/v eendrachtelic prijsen inder eewicheyt.

Ten laetsten biddē wi/voor alle onse broeders/de gāsche werelt ouergestroyt/de welcke om de warachtige bekentenisse ws Soons/eñ sijnder leeringhē/door den Antichrist onder tcruys eenichsins verdruct sijn/Eñ in sonderheit wilt vertroostē door uwē Heiligē Gheest/N.eñ.N.eñ haer hertē met vwe goddelicke cracht/in dwarachtich gheloue/van bouē so versterckē/dat si alle tghene/dat ghi haer ouersendt/geduldelick/coenelick ende met danckseggīnge draghē mogen.Eñ dat si on beureest en volstandelic uwen name/eñ dē name ws soēs voor de menschē eewelick beliidē ende grootmaken/tsi door leuē oft door sterue. Also ghi dat tot uwer glorien bekent dienende.

Bysonder bidden wy oock voor alle broederē/die ghy met crancheden/ar-
moede/geuancgenisse/verbanninge/

oft

oft andere ellendicheden des gheests/ oft des lichaēs ten rechtē versocht eñ gheoeffent hebt / dat ghyse in haeren druck niet verlaten wilt: maer dat ghi haer cruyce/ na uwe vaderlicke barmhertigheit/ versoetē wilt: oft haer sterc heit ende ghedult gheuē/ dat si volstādelick draghen / tghene dat ghy na u welbehaghen/ haer toesendt/ op dat si wt hare straffinghē/ verstaen moghē / dat si van u/ als van haeren barmhertighen lieuen vader* gepzoest werdē/ tot de oeffeninghe haers gheloefs ende also haer tot u bekeeren.

p 20.3. 1. Cor. 9. Hebr. 13.

Alle dese dinghen begheeren wy van u alder ghenadichste vader / door uwe vaderlicke ionste tonswaert in u wen sone Jesu Christo: eñ in dese hope versekert sijnde/ aenroepen wy oot moedelick uwē heiligben name/ door den seluen uwen wel beminden sone: so wy van hem gheleert sijn/ seggēde.

Onse vader die daer sijt. ꝛc.

Hier is te mercken / dat hier dickmael ander ghebeden toeghedaē werden/ eer dat het Onse Vader: gheseyt werdt. In sonderheit / ist dat eenighe eighentlicke nootwendichedē der Gemeinten ouercōmen. Ende na dat het

ghebet Chriſti voleindt is / ſoo werdt den Doop: oft het Nachtmael des Heren wtgherecht / oft de Huywelicken gheſeghent / oft yet anders (nae den val) dwelck openlick / voor de ganſche gemeinte gehandelt moet weſen. De welcke dinghen voleindt ſynde: of ooc ſulcx niet weſende / ſo werdt eenen Pſalm / in ghemeine ſprake ghelaedelick begonnen / van de ghene / die daer toe gheordineert zijn: den welcken de ganſche Ghemeinte ghelijckformelic nauolcht: Ende den Pſalm ghesonghen ſynde / ſo werdt de ganſche Ghemeinte van den Dienaer verlaet / met vrede / recõmẽdatie der armen / ende ſe ghenínghe / met deſe woorden.

Weeſt ghedachtich uwer armen: ende bidt de eene voor de andere.
Jacob. 5.
Pſal. 66. God ontferme hem uwer / ende ſeghene v: hy late verſchijnen het licht ſijns aenſchijns onder v / ter glorien ſijns heylighen naems ende beware v in ſyne heylighe ende Godſalighe vrede. Amen.

Ende de wijle dat deſe dinghẽ vãden Dienaer alſo gheſeyt werden / ſo gaen

gaen de Diakenen (oꝛdētlick na haer ghebuertē) aen de kerck dooꝛē staen: ende vergaderen daer neꝛstelick / van den volcke de aelmoessen: de welcke si van stonden aen / in eenen boeck (daer toe van den Diakenen gheoꝛdineert) aenteekenen / waer van hier naemaels meer ghespꝛoken werdt.

De Ghemeinte werdt menichmael vermaent / datse schuldich is (ten ware dat den noot anders ware eyschende) in de vooꝛseyde oeffeninghen / tot den eynde toe tsamen te blijuen. Gheen clappinghē ofte wandelingen werdē ooc in yemanden gheleden.

Van tghebꝛuyck ende foꝛme des Cathecismi oft kin derleere. Cap. x.

Wy hebben in onse Gemeinte twee Cathechismos / oft kin derleeren: de een is de cleine / ende dander de groote. Ende de onderscoeckinghe des minsten Cathechismi werdt in deser wijse onderhouden.

Na dat de kinderen / tsi knechtke

oft dochterkens/tot vijf iarē ghecom-
men sijn/so werden haer namen twe-
mael tsiaers/door de Dienaers opent
lick/nae de achternoensche predicatie
in eenen eighenē boeck aengheteeknēt
ende beschrenen:te wetē/den laetsten
sondach Februarij/ende dē laetstē son
dach Augusti. Ende alle dese kinderen
werden tweemael tsiaers/te wetē/ op
den eersten sondach Septembris en-
de Martij/opentlick/in den cleinē Ca
thechismo ondersocht. Maer voor al
moeten dese kinderen/van buyten we
ten/de drie hooftstuckē des Christelic-
ken religions. Te wetē:het Vader on-
se/Dapostolisch gheloove/eñ de thien
Ghebooden. De welcke na dat sijse wel
connen/so werden si in de cleyne kin-
derleere gheleert/gheoeffent ende twe
mael tsiaers alst voorseyt is/geexami-
neert. Eñ dese examinatie gheschiedt
altijt tsondachs opentlick in de plaet-
se der verclaringhe des grooten Ca-
thechismi/achter dat de Dienaer een
halue vre ghepredict heeft. Ende al-
le de onderuraghinghen ende ant-
woordē der kinderen ghedaen sijnde/
ende na datter oock eenighe vermanin
ghen/ tot de Ouders der selver ghe-
daen.

dae sijn: op dat si also voortgaen (haer kinderen in de vreese des Heeren opbringhende: so vermaent de Bienaer de ganssche Ghemeinte tot danckseggh inghe/ende bidt in deser wijse.

Een danckseggh inge achter dat de oeffeninghe der cleyner kinderleere/ghehouden is.

DGhenadich Vader/*dye wt den mont der iongher kinderkens ende suygh elinghen/vwen lof volmaect/*om de wysen des wereits te beschamē: wy danchē v door uwē sone Jesum Christū: dat ghy de verborgenthedē onser salicheit/desen kinderkens onser Gemeintē/in haer groote ionckheit gheopenbaert hebt. V ootmoedelick biddende/dat ghy de se onse kinderen (de welcke uwe goetionsticheit tot ons allē/in uwen sone bewesen/met haerē kintsche mont betuycht hebben) met uwen Heyligh en Gheest so sterckē ende regierē wilt: dat si in de weghen des waerheits/in alle godsalicheit tot huerder sielen salicheyt voorghen wenemen/op dat het ryche des duvels ende des Antichrists/ door

Psal. 8. Matth. 21.

1. Cor. 1.

door huer verstoort/ en̄ het rijcke ws soons/in onse Ghemeinte/door haer/ daghelicx meer ende meer/tot de glorie ws naems/vermeerdert mach wesen. Amen.

Van den grooten Catheciſmo.

Ouermits dat in de cleine kinderleere alleene de ſonderlicrſte hooftſtucken des Religions/ende oock met corte woordē wtgheleit werden:ſo hebbē wy in onſe Ghemeinte eenen grootē Catheciſmum/de welcke begrijpt een breeder wtlegghinghe der hooftſtucken by na des ganſchē Religioens: en deſe werdt alle ſondaghe na middach/ordentlick vanden grootachtigen kinderen van buyten gheeyſcht:ende vā den Dienaer als dan/in de tegēwoordicheyt der ganſcher Ghemeinte/ wt dē ſtoel met ſchriftelick bewijs/wtgeleit/na dat hy ontrent een half vre ſinē text der ſchriftuerē verclaert heeft: Waer door niet allēe de kinderē/maer oock de ganſche Gemeinte/in de ſonderlicrſte hooftſtucken des Chriſtelicken religioens/gheoeffent/ onderweſen ende gheſterckt werdt.

De forme vanden verouwer den kinderen tontfanghē/ totten ghebruyck des Nachtmaels.

Cap. xi.

DE kinderen/dye nv totte veertien Jaren byna ghecommen syn/ende so gheleerdt syn int Christelick Religioen/dat sy tot alle de hooftstucken des seluen redelick connen antwoorden: die werden/met de ganssche Ghemeinte toeghelaten totten nachtmale. De welcke nochtās acht dagen/eer dat het Nachtmael ghehouden werdt/doen opentlick/voor de ganssche Gemeynte de belydenisse haers gheloofs/na de achternoensche predicatie/eermen dē Psalm singt/op deser wijse.

Ter vermaninghe des Dienaers/ werden de kinderen int ghesichte der ganscher Ghemeinten/door haer vriēden oft die in de plaetsce der vrienden syn/voorgheselt. Ende dese dingen werden dan/van haer/opentlick ghenraecht ende voorghehouden.

Ten eerstē/dat sy tot de sonderlicx

ste

ste hooftstuckē des Religioens (waer af ſi/na de oꝛden des cleinen Cathechiſmi/onderuraecht werden) een yeghelick byſonder/int cozte antwooꝛde gheuen.

Ten anderen/Oft ſi oock/dooꝛ de ghenade Gods/niet willē in de ſelue beliden̄iſſe des ghelooꝛ volſtandelick blijuen/ende daer uae haer leuen ſtellen: ende de werelt ende Satā/met alle ſine pꝛacht verloochenen?

Antwooꝛde. Jawy.

Ten derden/Oft ſi haer oock niet willen der chriſtelicker ſtraffen (wt dē wooꝛde Gods) ghewillichlick onderwerpen?

Antwooꝛde. Ja wy.

Daer na bidt de Dienaer met luyder ſtemmen/op deſer wijſe.

Een Ghebet.

Math. 18. ALmachtich god eñ barmhertich Vader/die niet wilt dattex yer gae wt uwe cleinen/die ghy ter glozien wo naems in uwen eenighen ſone Jeſu Chriſto vander doot in deewich leuen ghenadelick herbozē hebt: wy

wy danckē v/ dat ghy dese onse kinde
ren/doot uwen heyligē Gheest/met
uwe godsalige hemelsse begaeft hebt.
Ende wi bidden v oetmoedelic/alder
heilichste vader: dat ghi deselue/ende
ooch ons allen/met de ooghen uwer
barmhertigheyt/nu voort aen ansien
wilt: dat wy alle te samen daghelicx
meer ende meer in uwe kenhisse ende
gheloirsaemheyt/doot uwen heiligē
Gheest toenemen/ende daer in/doot
uwe ghenade/totte einde toe/doot al
le toenemingē der Godsalicheits/vol
herden: oot dat wy doot geen valsche
leeringē/van uwe waerheit verroert
oft vā eenige wellustē onses vleesch
oft anderssins/van uwe weghen afge
went werden: maer dat wy opgroien
de/in alle godsalicheit/u eewelick pry
sen in ons leuen/Amen.

Dit ghebedt gheeindt sijnde/de
Dienaer vermaēt de Ouders tot een
stedighe sorge totten kinderen: op dz
si/doot haerō slappicheit niet verual-
len/van het ghene dat zy beleden heb-
ben. Hy vermaent ooch bouen dien
de kinderen selue/dat si God den Hee
re eewelic vreesen: quaet ghesellschap
schouwen. Haer Ouders gehoirsaem

ſijn: ende dat ſi haer/door ghedurige ghebeden den Heere behagen. Want Satan niet ſlaept * totten welcken iſt dat ſi verualle: ſo ſal haer een ſwaerder oordeel naken/dan den ghenē/die geen kennēſchap der goddelicker dinghen hebben connen verkrijghen.

Lucæ. 11. Petri. 2.

Iſt datter eenighe Jonghers/in onſe ghemeinte ghedoopt zijnde/achter dat ſi tot haer. 14. Jaren oft daer omtrent ghecommen ſijn/niet nochtans ghe-leert ſijn int religioen/oft in eē ontuchtich leuen beuonden werden: de Dienaren (nae datſe de heylmelijcke vermaninghen der Broederen verachtē) vermanenſe ende ſtraffenſe wt den woorde Godo: ende onderſoeckē ſe van de oorſake haerder ontwetenſchaps oft ontuchticheits/om de ſelue tot alle godſalicheit te trecken.

Iſt dat daer eenighe ſchult in de Oudere beuonden werdt: ſo werden ſy eerſt vermaēt. Daer na iſt dat ſy de vermaninghen verachten: ſo werdē ſi van deſe grote onwtſprekelicke ſonde gheſtraft/ nae de oirdene ende epſich der chriſtelicker ſtraffen. Mer iſt dat het blijcke/dat de kinderen alleē in de ſchult ſijn/ende niet de Oudere: dan

ſal

salmen de Ouders vertroosten / ende met haer raetslaen/in wat wijse/ dat men de ontuchticheit der kinderen alderbest saude moghen breidelen. Ende dese kinderē sullē daer en tusschen/ vāde Dienaers/wt dē woorde Godts straffelic(met wijshept nochtans)vermaent werden/door tvoorhoudender goddelicker dreighementen. Ende isst dat si haer niet beteren:so sullen si ooc tot het ghebruyck des Nachtmaels niet toeghelaten werdē/tot datse haer beteren. Maer isst dat daer iemandt van dese kinderen si/dye door sulcke strafkinghen oft afhoudinghe vāden Nachtmaele nyet gheroert werde/eñ gaet in alle boosheit voort/nz verachten sijnder ouderē/(*de welcke sonde by de ordinancie Gods/ des doodes weert was) als hy totten .xviij. of xx. iaren ghecommen is/ende blijft noch voortgaende int verachten der Goddelicker kerckelicker vermaninghē eñ volcht de werelt:so sal de selue met eē ghemeine droefheit der ganscher Ghemeinte(als een verachter der genade ende des verbonts Gods / dat God met hem door tghetuyghē des doops ghemaert hadde) afghesneden/eñ den

* Deut. 21.

dupuel ouergheleuert werden: op dat men hier wt leere / dat het niet ghenoechsaem sy / om een cristen te syne / dat wy den seghel des verbonts / namelick dē Doop / in ons kintschap ontfanghen hebbē / ende ons also met dē naeme Christi / tot sijnder oneere verlieren / ten sy dat ons leuen / daer nae metten seluen ouer een come.

Van de wijse der Prophetiē / die altijt tsdonderdaechs ghehouden werdt. Cap. 12.

DEse heeft voor onse gemeinte de beste ende stichtlickste wijse der Prophetien ghedacht te wesen: in de welcke doorsocht / ende beuestight soude werden (door een tsamen voeghinghe der plaetsen der Schriftueren met malcanderen) al dat in de predicatiē der voorgaender weken (gheschenen heeft niet rechtelick / oft donckerlick / oft niet ghenoechsaemlick / van den dienaer des Woorts wt ghelept te wesen. Oft ooc dat eenichsins eenighe twijfelachtich

ept

eyt/in de herten der broederen/soude moghen ghegheuen hebben.

De maniere deser onser prophetiē werdt dan aldus/van ons ghehoudē.

Sdonderdaechs achter de predicatie/eer den psalm ghesonghen wert/ de dienaer des Woorts/met sijn mede dienarē/int aensichtijn der ghemeinte sittende/vermaent de Ouderlinghen der ghemeintē/ende de gene/die/om de vragen voort te stellē gheordineert sijn(De welcke oock tsamen int aensichtijn der ghemeinten op een banc sitten)om tghene dat sy hebbē/voort te brengē:met alder zebaerheit/oetmoedicheit ende rijpicheit/ter stichtinghe der Ghemeinte/in de vreese des Heeren/sonder eenighe eerghierichеit.

Ende daer na/die wat hebben/stellen haer vraghen ordentlick voort:eñ de Dienaers ghenen/wt den Woort Gods/reden haerder leeringhe/dye sy/in de voorgaende weke ghepredict hebben.

Ende als van eenen niet ghenoech saemlick gheantwoort is/so wert dat van de ander bygheseten Dienaren breeder verclaert/tot dat der ghemeinten/na Gods woordt/ghenoech ghe-

daen is.

Ende op dat alle dinghē/in desen handel ordentlick/bequamelic/ende sonder eeneghe ergherniſſe gheschieden: Ock op dat wy gheensins door sulcke beproeuinghe der leere/iemādt oock sake gheuen/om curioſe ende sorgheliche vraghen voort te bringē:de welcke anders niet dan twist soudē voort bringhen/ende ooc de Ghemeinte erghеren ende beroeren: dwelck in de
1. Tit.4.6. 2. Tim. 4. Tit.3. Schrift/verbodē is:so werd daer niet een ieghelic toegelatē/om in de Prophetie vraghen voort te stellen: Maer daer sijn wt de Ouderlinghen eñ Diakenen:ooc wt het ander deel der ganscher Ghemeinten/godtsuchtighe eñ bequame treffelicke mannen gestelt: van de welke men een ghetuyghenisse heeft/dat si anders niet soeckē dan de glorie Godo/ende de stichtinghe der Ghemeinten:den welcken alleene geoorloft is/in der Prophetien iet voort te bringhen. Want het niet moghelick waer/dat de Gemeinte sonder beroer te ende confuſie wesen sonde/in dien het eenen ieghelickē toeghelatē ware alle dinghen in de Prophetie voort te bringhen. Want daer sijn oner al veel

twi

twistighe/herdtneckighe/curioese ende opgheblasen menschen/door de welcke de Duyvel alleens soecht̃ sonde/de Ghemeinte te beroeren ende te stooren. Daer t̃ tusschen nothtãs/op dat de gãlsche Gemeinte haer vryheit niet verliese/ofte in eenighe onsekerheyt der leere blijven sonde: so ist eenẽ yeghelicken toeghelaten/alle sijn twyfelachtige heden ende teghenworpinghen/den gheestelijcken mannẽ met monde ofte met gheschrifte te beantwoorden te gheven̄/mids het voortbringhen der redenen haerer twyfelachtigheden ende teghenworpinghẽ/wt dẽ woorde Gods: de welcke alle/door de geestelijcke/in de Prophetie trauvelick voortghebracht werdẽ Ende op de selue vraghen wert/vanden Dienarẽ volcomelic/wt de schrift antwoorde ghegheuen.

De Prophetie dan/die wy in onse Gemeinte houden/is niet anders dã wt den woorde Gods eẽ openbare beproeuinghe der leeringhe der predicãten: waer door de ganlsche Gemeinte grootelicx in veelderãde manierẽ ghesticht werdt/want alder eerst/werdt daer door onderhouden een eendrachtighe ouereencomminghe der leeringhe

onder alle de ghene/ dye van de Ghemeinte sijn: aenghesien dat een yeghelick met ordene sijn twijfelingē voortstellen mach. Ten anderen/ so werden de hertē der ghemeinte verkeert/ dat de leringhe/ die daer gheleert is/ gaue ende oprecht sy: de welcke so openlick in het licht voortghebracht werdt eñ gheproeft/ eñ so met den woorde gods beuestight: wāt die de waerheit werrt die comt in het licht. Ende daer wert oock een peghelick in de gāsche leerinḡ der gemeinte ghesterrt/ teghen alle dwalinghe eñ serrē: eñ veel werden bekeert vā huer dwalinghe/ in de welke sy/ door simpelheit/ gheuallē warē.

Joan. 3.

Oock door dese maniere der Prophetien/ so werdt den Dienaren der ghemeinten alle traecheit wt ghedrieuen: ende werden ghedwonghen alle nerstichept te doene/ om ghetrauwelick ende wyselick haeren dienst te bedienē: op dat si niet lichtueerdelick der ghemeinten voorhouden/ oft onnoorsichtelick nieuwe leeringhē voortbringhen/ om die herdtneckelick te beuesti ghen: Maer moetē door dit gebruick der prophetiē altijt der leeringē Pauli ghedachtich zijn: laet de ander oor-

deelen

deelen. Item de gheest der Prophetē moet dē Prophetē onderworpen sijn.

Dit sijn de sonderlicxte oorsaken/ waerō dat wy dese wijse der Prophetien/ in onser ghemeinte onderhoudē. in sonderheidt / nae dat de leere onser ghemeinte/ van so veelderhande menschē/ verdomt ende ghelasterdt wert. Waert dat dese eenuoudighe proene der leere/ in de Roomsche Kercke / so veel als een iaer ouer al ghetrauwelic onderhoudē ware/ sonder twifel haer valschе ende afgodische leeringhe/ sou de haestelick geopenbaert wesen/ mer si / desē rechtē middel verlatēde/ bewisen haer sake sonō Schrift/ mettē viere ende swerde: ende roepen daer en tusschen iegen ons wt/ als oft wij ketters waren. God wilse verlichten. 1. Cor. 14.

Daer is noch een ander maniere der Prophetiē/ de welcke in sommige Ghemeinten ghebruyckt wert: te weten/ als eenē boet der schriftuerē oordētlick verclaert werdt/ niet door dē Dienaren des Woorts alleen: mer oock/ door de Ouderlinghē/ Diakenē eñ ander bequame mānē/ wt middē der gemeintē/ daer toe ghestelt: de welcke eē plaetse der Schriftueren voorgelesen/

deen na dander verclaren: een yeghelick na sijn gaue/de Ghemeinte leeren de/vermanende ende troostende.

¶ De fourme ende wtrechtinghe des Doops/inder Ghemeinte.

Cap. 13.

DEn Doop werdt niet in eenen hoeck des Tempels / mer altijts in de ghemeine vergaderinge onser ghemeinten wt ghericht: achter de predicatie ende tghemeine ghebet/eer de ganschе ghemeinte verlatē werd/op datse daer inne gestirkt werde. Ende wy doopen alleenlick de kinderē der ghener/ die met opēbaire belydinghe des geloofs/ haer behoirlick totter ghemeintē begeuen hebbē/ Want wy ons buyten onse gemeinte den dienst angaende / niet mopen.

Daer is oock eenen eighenē boeck/ inden welcken de namen aller kinderen/die daer ghedoopt werdē: ooc de namen der Ouders / ende de plaetse haerō woōstede/ooc dat iaer/de maēt ende den dach der dooplinghe/aenghe

teekent

teeckent werdē: op dat de kinderē / als sy grootachtich werden / te beter ghebrocht moghen werden / tot de voersei de oeffeninghe der kinder leere.

In dien dat een volwassen / voermaels niet gedoopt zijnde / ghedoopt soude willē wesen: die moet eerstmael in tgheloone gheleert werden / ende daer na syn geloone / voer de ghemeinte openlick beyēē: ende hem also der christelicher straffē / wtē worde Gods onderwerpen: Waer wt / de ghemeinte eenen volwassen oordeelt / een lidtmaet des lichaems Christi te zijne / ghelijckerwijs alsmē van de kinderkens oordeelt / wt de beloftē Gods / in Christo Jesu.

Ende als dē Doop / in onse gemeinte werd wtghericht / alder eerst so vermaent de Dienaer / na de ghemeine ghebeden der predicatien / dat de Vaders met de ghenupghen / de kinderkens / die te doopē zijn / in tgezichte der ganscher gemeinten sullen voortbringhen: de welcke / als sy nu in tgezichte der ganscher gemeinten met den kinde oft kinderen staen / so spreeckt de Dienaer de ghemeinte aen / op deser wijse

Een

Een vermaninghe tot de Ghemeinte.

Christelicke broederen/wy zijn nu hier bereit/om den christelicken Doop/ na de instellinghe ons Heeren Jesu Christi/ ende donderhoudinghe der Apostelen/te ghebruycken: de welcke onderhoudinge/na dbeuel Christi/ in twee sonderlinghe stucken gelegē is.

Ten eersten/ dat men die alle met den water/in de ghemeinte doopē sal
1. Cor. 12. Ephe. 5. Math. 18. Marc. 16. *diemen bekent ledekens sijnder gemeinten ende onder den bondt der genaden Gods/ door tghetuyghen des Euangeliums/ besloten te wesen.

Ten anderen/ dat men de selue al
Math. 28. leene doopen sal/*inden name des eenighen Gods/namelick des Vaders ende des Soens/ende des Heylighen Gheests: tot eē ghetuygenisse/ dat de ganschē gemeinte/door het bloet Christi ghereinicht sijnde/ ghemeinschap heeft met God den vader/ende den sone/ende den heilighen Gheest.

Welck/op dat eē yeghelick/in dese teghenwoordighe oeffeninghe des doops verstae/ende also daer door gesticht werde: laet ons sijn verborgenheden

heden int corte verhalen.

Ten eersten/werden wp dan/door tghetuyghen des Doops vermaent/ dat wp alle/met onse sade/van natuere weghen/door de erfsonde onrein sijn.in de ooghen Gods:van welcke onreinicheit/ende verdoemenisse/wp ons selue̅ gheensins reinighe̅ oft verlossen conne̅:mer moete̅ daer af/door een ander ghereinicht werde̅: souden wp eenichsins rein moghen wesen. Rom.5.7. Ephe.2. 1. Cor.15.

Ten anderen/werdt ons door tgetuyghen des Doops voor ooghen gestelt/dat onse reynicheit is comme̅de/ * niet wt onse cracht/verdienste/werdicheit/oft eenigherhande creaturen Titum.3.

* Mer alleene door de ghelschenckte weldaet Gods/ ende de gemeinschap der gherechticheit/verdiẽste/ende eerlicheit ons Y E S V Jesu Christi: * Die ons door sijn bloet also seckerlick ghereinicht ende onse sonden/door de volcomenheit sijnder gherechticheit/ in het oordeel Gods des Vaders ghedeckt heeft:alsmen in de Ghemeinte (volghende sijn beuel) met den water ghedoopt werdt. Rom.5.8. 1.Cor.1. 1.Ioan.1. Hebr.1.18 Ephe.2. Coloss.2.

Ende dit is de sonderlickste verbor genheit des Doops/ diemen bouẽ al aen-

aenmercken moet: van de welcke oock daer om in de Heilighe Schriftuere al dermeest voorghehoudē wordt. Ghelyck alsmen leest / * dat dē Doop sij een Tit. 3. * Act. 6. Gal. 3. * Rom. 6. Badt der weder ghebooutē: * ende der vergiffenisse der sonden. * Oock dat de ghene / die ghedoopt syn / Christū aenghedaen hebbē: * ende dat wy alle / die ghedoopt syn / in de Doot Christi ghedoopt syn: Ouermits dat wy doer de gheneinschap aller der weldadē synes doots / ghetōmen syn / in de eewelicke ende eerlicke gemeinschap aller synder verdienstē ende ryckdōmen. Eñ werden also daerom / doer tghebot Christi Math. 28. ghedoopt / * inden name des Vaders ende des Soens / ende des Heilighen Gheests: tot een seker ghetuyghenisse der salichmakēder gemeinschaps / met den seluen eenighen ende waerachtighen God / in alle syne hemelsche goederen.

Ten derden / werden wy inden Doop / onse ganschе leuen lanck / van weghen deser grooter ontfanghē wel dadē / vermaēt tot danckbaerheit: Te weten / dat wy onse reinicheit niet werom met onse sonden moetwillichlick veruuylē sullē: * mer dat wy meer

dele

dese onse ghemeinschap met Christo/ in sijn doot/begrauinghe/ende verrijsenisse/met ons leuen (na ons vermoghen) altijt sullen wtdrucke: den oudē menschē met syne lusten cruycende eñ begraueñ: op dz wy in eē nieuwicheit des leuēs/door de cracht des Heilighē Gheests/altijt meer eñ meer verrysen moghē. Ende als wi onderwylen/wt cranckheit in sonden vallen/ende ons doer den last der sonden/inder conscīē tien beswaert vinden: dan sullen wy niet wāhopich werdē: oft valsche middelen der verghiffenisse der sondē soeken: mer sullen altijt doer onsen Doop vermaent sijn/om onse toevlucht tot God den vader te makē: versekert sijn de indē geloone/dat wy (waerachtich leedschap ouser sonden hebbēde) daer af/doer Christum Jesum alleine/altijt vergiffenisse verwernen sullen. Daer om so wie/ghedoopt sijnde/noch vleeschelick na der werelt leeft/oft verghiffenisse sijner sonden buyten Christum Jesum soecken wilt: * die tredt synen Doop. Ja het bloet ons Heeren Jesu Christi/met voetē. Alle dese stuckē dā sullen wy nerstelick in het ghebruyck des Doops aenmerckē: willen wy eenichsins Hebre. 01.

nichsins/in zijn wtrechtinghe eñ outer denckinghe ghestricht wesen.

Ende hoe wel dat onse kinderkins/ dese voorseide stucken niet connen verstaen/ende noch veel min wtrechten: daer om machmense nochtans vandē Doop des waters niet weeren. Want inden doop(ghelijck als in alle andere Sacramentē)*moeten wy alder eerst aensien/het werck Gods tonswaert: namelick onser ende onses saedts ghenadelicke aēneminghe/in de ghenade Gods/door Christum. Tot de welcke ghenade aenghesien dat onse kinderē behoorē/na het ghelnit der beloftenisse Gods:die nv oock den heidenē met den Joden ghemeyn is: so machmen de kinderen vanden seghel der selver ghenadē/namelic den Doop/niet weren. Ende aengaende haerder aenghe borē natuerlicke crāckheit/waer door sy haer officie niet connen bekennen/ noch ghedoen: dit werdt haer/ door Christum Jesum tot verdoemenisse niet toegherekent:door den welckē sy inden bōdt gods zijn:als de Schrifture dit is ghetnyghende. Want alder eerst so spreect God tot Abraham/eñ in hem/tot ons allen in deser wijse.

Rom.4.

*Ick

*Ick sal (spreect de hy) myn verbont stellen tusschen v ende my:eñ tusschen v saedt achter v in syne ghesslachten met een eewich verbondt:op dat ick v we God sy / ende de God ws saedts achter v. Genes. 17.

Dit verbondt Gods/heft Christus in syne Ghemeinte niet wechghenomen:mer heeft meer(*het wtwendich werck der besnydenisse / in het badt des waters veranderende) tverbont der ghenaden/dat te voerē(doer tghetuyghen der besnydenissen) de Joden alleen begreep/ nv doer de vercondinghe des Euangeliums / ende het ghetuyghen des Doops / *ouer alle creaturen in de ganssche werlt verbreidt. Want de heydenen syn mede erfghenamen eens lichaems / ende deelachtich der belofteniſse in Christo door dē Euangelio. Ende om dat wy sekerlic weeten souden / dat onse kinderen de Euangheliſche belofteniſſen toecōmē ende also den seghel der selver / in de Ghemeinte/ontfanghen moeten : soe heeft Christus dat selue/met woorden ende wercken ontrent dē kinderkens willen bewysen. Ghelyckmen by den Euangelist Marcum in het.x.cap. is Coloss. 2. Matt. 28. Ephe. 3.

leſende aldus. Ende ſy brochtē tot Ie-
ſum kinderkins/ op dat hyſe aenroerē
ſoude: mer de ionghers ſtraftē de bzin
gers. Ende Ieſus dit ſiende / nam het
qualick: ende ſeide tot huer. Laet de
kinderkins tot mi cōmē/ eñ beletſe niet
want duſdanigher/is het ryckc Gods.
Ick ſegghe v voerwaer/ſo wie het ryc
ke Gods niet aenmemē ſal/als een kin
deken:die ſal daer niet in cōmen. Eñ
doē hy ſe omgheheſt hadde/ de handē
op haer gheleit hebbende/ heeftſe ghe-
ſeghent. Wt dit exempel eñ deſe woz-
den Chriſti des Heeren / is het claer:
dat onſe kinderen/ hem aenghenaem
ſynde/ onder dē bondt Gods ſtaen:eñ
daer om den ſegel des verbondts/ont-
fanghen moeten.

Ende aenghenen/dat niet de opleg-
Mat. 28. ghinghe der handen: * mer den Doop
Marc. 16. van Ieſu Chriſto/in ſynder Ghemein
te is ingheſtelt / op dat het een teken
ende ſeghel des goddelicken bondts
met ons ende onſen ſade / ſoude weſē:
ſo eiſt claer datmen de kinderkins doo
pen moet/ hoe wel ſy de verbozghent-
heyt des ſeluen noch niet verſtaen :
ghelyck de kinderkens/ vā Chriſto Ie
ſu met wozdē eñ wercken gheſeghent
ſyn/

ſyn/hoe wel ſy de ſeghenínge des Heeren niet verſtonden.

Op dat wy dan deſen Doop oprechtelick met ſtichtínghe moghen wtrichten: laet ons den name Gods oetmoedelick ouer ons ende ouer deſe kinderen (oft kindt) aenroepen: op dat wy alle te ſamen / in ſijn verbondt verſterckt moghen weſen/biddẽde aldus.

Tgebet.

Almactich eewich god ende barmhertighe vader/die ons/doer uwen ſone õſen Heere Jeſum Chriſtũ gheleert hebt/ dat wy v/in alle õſe oeffeníngẽ aenroepẽ ſoudẽ *ende beloeft hebt õs/doer ſynẽ name biddẽde te verhoiren: wilt ons aenſien niet onſen ſade / dat v in tmiddẽ onſer Gemeintẽ gepreſenteert wordt: *wiẽ God ghi hebt willẽ weſen: dwelck ooc ‡Chriſtus omghehelſt ende gheſeghẽ heeft: ende wilt ons tſamen/met onſen ſade/alſo met uwẽ heilighẽ Gheeſt regierẽ dat wy dagelicx meer ende meer moghẽ toenemẽ / in de warachtige eñ ſalichmakende uwer ende onſer kenniſſen: op dat alle menſchen bekennen

Joan. 14.

Genes. 17.
Mar. 10.

dat ghy onse God/ende de God onses saedts sijt: ende dat wy tsamen met onsen sade /t volck sijn in Christo Jesu vwen beminden sone: met den welcken ende den heylighen Gheest ghy leeft ende regeert een eewich ende eenich God altijt ghepresen. Amen.

¶ Daer na spreekt hy tot de vaders der kinderkens/ende tot de ghetuyghen/aldus:

Myn broeders/die dit kint tē Doope syt presenterēde/ ghy hebt ghehoirt dat den Doop van Christo den Heere is ingheselt/tot eenē seghel des bōdts Gods met ons: vanden welcken onse kinderen niet gheweert cōnen wesen/ suermidts dat sy / inden seluen bondt begrepen syn. Nengheliē dan/dat ghy dit kint(oft kinderē) ten doope syt presenterende: so wilt doch dit doen / niet wt eenighe ghewoente/oft superstitie. Mer alleen wtē gheloone der beloftenisse Gods / in Christo Jesu / tot ons ende onsen sade ghegheuen. Ende op dat het seker sy / dat ghy twten seluen gheloone ten Doope syt presenterēde: so wilt my nv opentlick voor de Ghemeinte

meinte betuyghen.

Den eerſten / ghemerckt dat Chriſtus de Heere den Doop des waters heeft ingheſtelt / * om ſijn ghemeinte daer mede te waſſchē: ſo vraghe ick v/ oft ghi dit kint / dat ghy ten doope ſijt preſenterende / den ſaedt der ghemeintē: doer de cracht des verbōts Gods / bekendt te weſen: een welcken / na den heiſch ons dienſts / den Doop is toecommende * hoe wel ſy van natueren weghen / kinderen des toorens ende des doots ſijn? Ephe. 5.

Antwoorde / Ja.

Gekendt ghy oock niet / vwer ende der ganſcher ghemeinten / ſcult te weſen / de voorſeide verborgentheden des doopſels / met den leuen wt te drucken ende deſe kinderen (oft dit teghenwoordich kint / alſt tot ſijne verſtande commen ſal / in deſe verborghentheden ende in de waerachtighe kenniſſe Gods een ieghelick na ſijn vermogen / te onderwijſen?

Antwoorde / Ja.

Hier beſprengt de Dienaer voor hooft des kints / met rein ende ſuyuer water / dwelck daer in een becken op de tafel der ghemeinten bereit ſtaet:

ſprekende aldus: N. Ick doope v in de name des Vaders: ende des Soons: ende des heilighen gheests.

God de Vader ons Heeren Jesu Chriſti wilt v ende ons allen / door ſynen heilighen gheest beſeghelen / in de 1. Cor. 13. gauen onſer aller wederghebroerten / ende gherechticheit / die in Chriſto is / tot den ewighen leuen. Amen.

Daer na vermaent de Dienaer de ganſche Ghemeinte tot danckſeggh inghe.

Een danck ſeggh inghe.

Wy danckē v almachtighe Vader / door Jeſum Chriſtum uwen ſone: dat ghy ons met onſen ſade / van de verdoemeniſſe verloſt hebbēde wederom totten ewighē leuen / door tghetuygē des Doops / ghebzocht hebt / door de ghenadighe verſoeninghe onſer allē / in het bloet uws lieuē ſoens Chriſti Jeſu Ende wy bidden v oetmoedelick / door den ſeluen uwen ſone: dat ghy dit kint (dwelck v / door het ghetuyghen des Doops toe behoirt) met uwē heilighē Gheest van nu voozt aen wilt regierē / ende met ſyne gauen / in topgroyen / ſo verciere: dat het deſe uwe Vader-

licke

licke goetheit ende barmhertigheit/tot hem ende tot ons allen beweſen / bekennen mach: ende in alle gherechticheit ende heilicheit leuen / onder onſer aller Coninck ende hooghe Prieſter Chriſto Jeſu: die met v ende den heylighen Gheeſt / is een eenich ende eewich God altijt ghepreſen. Amen.

Daer na werter eenen pſalm ghesonghē van de Ghemeinte / de welcke met de ghemeine ſeghenynghe verlaten werdt.

De wijſe des Nachtmaels. Cap. 14.

HEt Nachtmael des Heeren werdt in onſe Ghemeinte āders niet dan openlick in de vergaderinghe der ganſcher Ghemeinten wt ghericht: ende dat ouer ander maent: behouden nochtans de vrijheyt / om dat wt te richten ſo dickmael / als de Gouer-

linghen dat oordelen noodich ende profijtich tot de Ghemeinte te wesen. Ende na dat het ons (om ghetrauwe in den dienst der Ghemeinten te sijn) neit gheoerloft is / iet in te bringhen/
Cor. 13. *dan dat met die waerheyt staet/ende doet tot der stichtinghen/ende dat Jesum Christum in sijn Priesterschap is vereerende: so hebben wij grootelick ghearbeidt / om in de oefeninghe des Auontmaels / tot de Apostolische reinicheit/ ende de rēpel Christi des Heeren alder naest te cōmen: sonder nochtans eenich veroordeelē der ander ghereformeerder kerckē/de welcke diuersche/van ons ceremonien hebben: ten waere datse met tyrannie nae Papistischer wyse souden willen houdē staen eenighe superstitioesche Ceremoniē / die sy met neerstieghe vermaninghen behoirden af te legghen.

Wij hebben dan (met de wyse een uaudicheit Christi/ te vreden sijnde) ghen Ceremonien willen inbrenghē/ dan daer door het Priesterschap Christi verciert/ ende de Ghemeinte in die conscientie ghetroost / ende tot beterinsse des leuens gheuoordert wert.

Hebben daer om niet anghenomen de

Ceremo-

Ceremonien / die ydel ſijn oft eenicſins na eenighe ſuperſtitie trecken: eñ Chriſtũ Ieſum in ſijn Priſterſchap ũdonckeren. Als ſyn/ Autaren/ Cierſſen Bellen / heimelicke bediedende cledderen/ eñ dierghelijcke dinghen meer: te vredẽ ſijnde met een Tafel/ ſuyuerlick met een lynẽ cleet bedecke: aen de welcke de Dienaers eñ alle de ander vroederen bij ghebuertẽ ſittẽde/ het Nachtmael des Heeren / na derempel Chriſti ende ſijn Apoſtolẽ/ met alle tuichtichheit houden. Ende dat wij in het ghebruyck des Nachtmaels Chriſti/ hy gemeinſamen ſitten ter tafel (ſonder eenich verooordeel ander Chriſtelicker gemeinten) onderhouden: dat doen wy nae het exempel Chriſti/ *die met ſynẽ Apoſtolen/ in de inſettinghe des auontmaels/ aen eender tafel gheſeten heeft. dit Sacrament op de wijſe eens maeltijts inſtellende/ *ghelijck te voren de dooryt onder de kinderẽ vã Iſrael/ op een banckets wyſe ingheſtelt was. En de dit exempel Chriſti/ hebben wy my *den Apoſtolen willen volghẽ. Wãt het een ſeker teecken is onſes vredes en de ruſte met God den vader doer Chriſtum: ende een vooruildt onſer toecommender

Mat. 26. Mar. 16. Luc. 22. Ioan. 13. Exod. 13. 1. Cor. 10.

menden eerlicheits / in het ryche Christi daer wy an syn tafel sittē sullen Daer en bouen so ist ook eē opentlick ghetuyghen der lieftde ende eenicheit der gantscher Ghemeinte / de ter bewysinghe des eenicheits des hertē aen eenē disch des Heeren tsamē sittendt / * een gheestelicke spyse der sielen / namelic het vleesch ende bloedt Christi / doer den gheloove gheestelick nuttē. Wāt an eender tafel / een spyse ende dranck tsamen te nutten / is by alle menschen een waerachtich vredeteecken.

Joan. 6.

Van de bereidinghe tot den Nachtmael des Heeren. Cap. 15.

Er datmen Nachtmael wt recht / so wert. xiij. daghē te voerē / doer de Dienaer tot de gansche ghemeinte / op eenē son dach / wten stoel / vercōdicht: ende van hem werdt dē dach genaemt / wāneer datmen twtrichtē sal: ende dan werdt ooc de gansche Ghemeinte / van dese nauolghende stuckē / doer hem vermaent.

Ten

Ten eerſten/ dat niemandt van de broederen/ van ghebruyck des Nachtmaels achter blyue: ten ſy dat hy belet werde door crancheyt/ oft eenighe ander noodwēdicheyt. Want ſy/ na de ordene der chriſtelicher diſciplinen/ in de Ghemeinte niet gheleden werden/ de welcke de oorſake haers aftweſens/ dē Ouderlinghen niet te kennen gheghe uen hebbende/ lichtuerdelick nochtās ende verachtelick/ vā ghebruyck des Nachtmaels achter blyuen.

Voorts ſo wert een ieghelick ver-
maent/ dat hy hem dien ganſchen mid
delen tyt neerſtelick proeue/ *na de lee 1. Cor. 11.
re Pauli. Ende de Vienaer legt int
corte wt waer in dat onſe proeuinghe
meeſt gheleghen ſy. Te weten/ in een
neerſtighe onderſoeckinghe ons ſelfs:
oft wy een warachtighe kendenſchap
Gods ende ons ſelfs hebben. Aengaē-
de de godſaligheyt kennesſe Gods/ die
hebben wy: als wy in onſe herten ghe
voelen.

Ten eerſten/ dat hy onſe Heere ſy/
de welcke de ghehoorſaemheyt ſyner
ghebooden/ van ons is eyſchende.

Ten anderen/ dat hy een rechtuer-
dich rechter is/ de welcke onſe weder-
ſpannicheyt

spannicheit straffen wilt. Ende ten laesten / dat hy een salichmaker sy / de welcke / *nae syne bloote barmhartic-heit / ons ‡onse cra ncheit niet wilt toe-rekenen / *ouerstellende de schult der schuer in synen sone / ‡om den welcken hy ons gheeft verghiffenisse der son-den / het eewich leuen ende de hemel-sche glozie.

Iean. 3.
Ephe. 3.
Esa 53.
*Colloss. 3.
Esa. 53.
Rom. 3.
1. Joan. 2.

Ende aengaende de kennenschap ons selfs / die is in dzie hooftstucken meest gheleghen. Te weten: dat wy be kennen / wat wy in ons seluen syn / *na melick / kinderen des tooznicheits eñ doots / *slauen des Duyuels ende der sonden. Voozts / wat wy syn in Chzisto Te weten *kinderen Gods. Ende ten laesten / wat God van ons / onse leuen lanck / is eyschende / *namelick / hz ghe loone eñ danckbaerheit. Hier af werdt de Ghemeinte int cozte vermaent / an-gaende ons selfs pzocuinghe.

Ephe. 2.
Rom. 7.
Joan. 1.
Mar. 16.

Den anderen / werden doer den Dienaer vermaent alle lidtmaten / in de Ghemeinte: dat in dien icmādt ee-neghen bedecten hact / *twist oft ver-schil heeft / dat hi voer al ner stelick alle middelen / der vereeninghe ende ver-soeninghe soucke.

Mat. 5.

Ende

Ende ouermidts dat onser aller natuere so geschon dē is/ dat wy die p;oe uinghe ons selfs menichmael niet verstaē: oft al ist schoon dat wyse verstaē/ de selue nochtās seer flouwelick ende onachtsaemlick ter herten nemen. En de nae datter ouer al vele syn/ de welcke sonder eenige kenneschap der goddelicker dinghen/ ende sonder eenich gheloone/ onbeschaēdelick tot dese hemelsche verbo;ghentheden des Nachtmaels loopen willen/ tot haerder verdoemenisse: so hebben wy hier in (nae onse vermoeghen) voersien: op dat in dese sake/ doo; onse onachtsaemheyt/ in het rechte ghebruyck des Auontmaels niet ghesondicht werde. So laten wy dan gheen ander Duytschen totte ghebruyck des Nachtmaels toedan de gheen die opentlick voer de gemeinte: oft voer de Dienaers ende Ouderlinghē der Ghemeinten/ de belydenisse haers gheloofs ghedaen/ eñ haerder Chzistelicker straffen ghewillichlik onderwo;pen hebben.

Ende wy bekennen oock opentlick ons gheender ander Duytschen hier/ dan deser alleine Dienaers te wesen.

Maer welcke de maniere der belyde-

nisse

nisse des gheloofs sy der ghener / die haers eerstmael tot onser ghemeinten voeghen willen : moeten wy nu hier noodsakelick verclaren / eer wy voort ghaen.

De onderscoeckinghe des gheloofs ouer de ghene / die haer totter Ghemeinte willen beghe-uen om dNachtmael des Heeren te ghe-bruycken.

Cap. 16.

DIe haer eerstmael tot ō ser gemeintē willē voe-ghē / ende begheren ten ghebruycke des Nacht maels toegheltaē te we sen die werdē (na dat dē dach des Nachtmaels alder eerst vrō-dicht is) vermanent / dat sy cōmē sullē tot de Dienaers ende Ouderlinghen der Ghemeintē opentlick indē tempel achter de namiddachsche predicatie / om de belydenisse haers geloofs te do-ne. Ende als ū daer tsamē gecōmē syn eñ ordētlick op een bāck sittē: so begint de Dienaer / oft iemandt van de Ou-derlinghen / haer opentlick aen te spre-ken

ken ende te vermanen/in deser oft ghe lycker wyse.

Hoe dat het een ontwtsprekelicke weldaet Gods sy / als hy een openthicke vergaderinge toelaet: in de welcke syn stemme in Deuangelie Christi openthick ghehoirt werdt / waer doer wy gheroepen werden ten ewighen leuen: so verre als wy syn groote weldaet niet verachten. Der welcker verachtinghe/dit een seker teeke is: wanneer iemandt leuende daer de Ghemeinte Christi inghestelt is / verlaetse nochtans:ende wilt hem tot der selver met een belydenisse synes gheloofs niet voughen.

So wie dan waerachtelick een Christen is / leuende ter plaetsen daer een ghemeinte in den naem Christi vergadert is: die sal hem totter selver gherne schicken / hem stellende onder die goddelicke ordinantie der selver ghemeinten.

Nae dat nv dan God ons vremdelinghen / in dese stadt een vergaderinghe/inden name synes Soens toeghelaten heeft:so is een ieghelick van ons schuldich de selue groote weldaet te bekennen/ ende danckbaerlick tontfanghen

ghen. Ende God sy van uwent weghen ghepresen/ dat ghy dese weldaet bekennen wilt: ende v onder die ordinantien Christi ons Heeren stellen. Mer voer al moet een ieghelick van v een ghetuysghenisse syns gheloofs gheuen.

Daer na wert een ieghelick na dese nauolghende maniere/ van syn gheloone/ onderuraecht.

Vraghe.

Hoe sydy in uwe herte versekert dat ghy een lidtmaet der Ghemeinte Christi syt.

Antwoorde.

Wt dien dat de heylighe Gheest
Roma. 8. tot mynen gheest ghetuycht/ *dat ick een kint Gods des vaders sy/ doer Iesum Christum synen sone/ ende mynē oppersten Priester: de welcke my/ doer de heylighe offerhāde syns lichaems/ ende wtstortinghe syns bloets/ vā myne sonden ghesuyuert heeft. Ick ghenoele oock bouen dien/ dat ic doer den gheest Gods/ tot de ghehoorsaemheit der goddelicker ghebooden gheroert werdt.

Vraghe. Welcke

Vraghe.

Welcke syn de ghebodē des godlikē Woets/waer toe alle menschē verbonden syn: ende tot der welcker ghehoorsaēheit ghy/v ghenaelt geroert te syne?

Antwoorde.

*Die daer corterlick in thien ghebo- Deut. 4.
den verhaelt staen Exo. in het. xx. na-
melick dese.

Ick ben de Heere v God/die v wt Egypten landt/wt den deensthuyse gheleyt hebbe &c.

Soeckt bouen pagina. 44.

Vraghe.

Hoe werdē dese x. ghebodē gedeilt

Antwoorde.

*In twee tafelen: Waer af de eer- Exod. 34.
ste God aenliet: ende de ander den 31. 34.
naesten. Deut. 9.

Vraghe.

Wt leer ghy inde vier ghebodē der eerste tafelen?

Antwoorde.

Ten eersten/dat ick verloochenende Matt. 4.
alle creatueren/*ganschy mijn betrauwen stellen moet/inden eenighen ende almachtighen God.

Ten anderen/*dat ick hem alleine/ Joan. 4.
inden gheest ende waerheit aenbiddē

H moet

Esa.29. Mat.15. Psal.115. moet: * niet doer beelden/ oft eenighē anderen verſierden Godsdienſt.

Ten derden / dat ick ſijn woꝛdt ende name/ in alle dinghen ſal grootmaken.

Exec.20. Num.15. Jerem.17 Ten laetſten/ * dat ick my ſchuldich ben te oeffenen/ in alle ſijn Goddelicke inſettinghen/ volghende de heilighe oꝛdinantie ſijns woꝛdts.

Vraghe.

Wat leert ghy/ wt de gheboden der anderen tafels.

Antwoꝛde.

Levit.19. Ephe. 6. Proue. 13 Ten eerſten: * datmen vader ende moeder/ in alle dinghē die teghē God niet ſijn / ghehoirſaem ſal weſen: de ſelue eerende ende helpende in haren noodtdruft. Doer welck ghebodt/ * de

Colloſſ.3. 1.Pet.2. Rom.13. knechten ooc tot haer Heeren: ǂ ende de onderſaten tot huer Ouerheit/ in ghelijcker wijſe/ verbonden ſijn. Ende in de vier nauolghende gheboden / werdē wy gheleert: * dat wy onſen/ naeſtē

Luce.6. Rom.12. oprechteliꝛk beminnēde / hem in gheēder wyſe beſchadighen ſullen/ in ſijn lichaem/ huyſghenoote / goet ende eere: maer meer dat wy alleēns ſijn profijt ſoecken/ doer woꝛden ende werckē/ na onſe vermoghen.

Vraghe

Vraghe.

Wat heyſcht God van ons/in het laeſte Ghebodt.

Antwoorde.

*Dat wy ghenderhãde booſe ghe- Rom.7.
neghentheit oft luſt hebben ſullen/te-
ghẽ de glorie Gods/oft onſen naeſtẽ.

Vraghe.

Sijn oock alle menſchen verbon-
den tot de volmaecte ghehoirſaemheit
deſer ghebooden/op de eewighe ver-
doemeniſſe?

Antwoorde.

Ja ſy:*want hy verualoeckt is/die Deut.27.
niet blyft in al tghene/datter ghe ſchre- Galat.3.
uen ſtaet/indẽ boeck des wets/om dat
te doene. Vraghe.

Maer iſt ooc eenighen menſche/in
deſe onſe ghe ſchende nature/wel mo-
ghelick de ſelue wet/in alle haer ſtuckẽ
ganſchelick te volbrinaghen?

Antwoorde.

Neent:* Wãt de wet die daer gee Ro.5.7.8
ſtelick is:doer het vleeſch crãck is. Tie
wel waer/datter een beghinſel ende
nerſtickeit totter ghehoorſaemheit des
Wets inde gheloouighen is/doer de
cracht des heiligben Geeſts: mer Pſal.143.
geen volmaectheit/*die in tghe richte 130.
Philip.3.

H 2. Gods

Philip. 3. Gods staende can blyuen.

Vraghe.

Hoe connen wy dan salich werdē?

Antwoorde.

Ro. 3. 5. 8. Gala. 3. 1. Joā. 2. 5 *Wt ghenade/doer Jesum Christū: als wy in onse herten onwanckelbaer lick gheloouen / dat ons de hemelsche Vader ghenadich is /doer de verdiensten alleens soens Christi Jesu.

Vraghe.

Moeten wy dan / bouen de goede wercken/ooc gheloouen?

Antwoorde.

Ja: voer al moeten wy gheloouen Hebre. 11. *Wāt het onmoghelick is/ sonder het gheloone God te behaghen. Eñ daer wt moetē alle goede wercken vloyen/ tot Gods glorie/ende ten oerboze des naesten.

Vraghe

Welcke syn de artikelen ons Christelicken gheloofs?

Antwoorde.

Ick gheloone in God den Va. &c.
Soeckt bouen Pagina. 15.

Vraghe.

Wat gheloof ghi met dat eerste deel/ aengaende God den Vader?

Antwoorde.

Dat

Dat is / Ick stelle al myn vertrauwen in den eewighen ende waerachtighē God: *versekert sünde/dat hy my sal bystaen/ in alderhāde noodtwendicheit der sielen ende des lichaems: ghemerckt dat hy een almachtich God/ ende myn een goetwillich vader is. Genes. 17.

Vraghe.

Wat gheloofst ghy met dese woorden: Ende in Jesum Christum/synen eenighen sone/onsen Heere?

Antwoorde.

Dat is/*Ick stelle ock myn betrauwen inden soene Gods: *aenghenen dat hy sün eighen ende eenich ghebooren sone sy/‡ende daer om eē warachtich God/bouen al ghepresen üuder eewicheit. Joā. 5.14. Rom. 8. Joan. 13 Rom. 9. Joan. 20. 1. Joan. 5.

Vraghe.

Wat is: Die daer ontfanghen is vanden heilighen Gheest / gheboren uit die maghet Maria?

Antwoorde.

Dat is/Ick gheloove/* dat de sone Gods warachtich menschē ghewoordē is:*aenghenomen hebbende vleesch ende bloet der kinderē/ ‡uit de maget Maria/*sonder eenighe vlecke der sonden/‡doer de cracht des heilighen Joan. 1. Hebre. 2. Mat. 1. Luc. 1.

Heb.4. Ieesus/*so dat Jesus Christus wa-
Luc.1. rachtich God ende mensche sy/*de e-
Philip.1.2. nighe middelaer/ wt de maghet Ma-
Heb.1.2. ria ontfanghē/ende ghebozē:tot mȳn-
Rom.1.9. der ende aller ghelouigher menschen
Gal.4. salicheit.

Vraghe.

Wat is: Die gheleden heeft onder Pontio Pilato/ghecruyst/ghestozuen/ende begrauen:Nederghedaelt ter hellen?

Antwoozde.

Dat is: Ick ghelooue/dat Jesus
Gal.1.2. Christus/*voer mȳne sonden/ende sȳn
1.Pet.2. lichaem/*de alderschandelickste doot
Mat.27. Philip. 2. des cruycen/gheleden heeft/ende in
Matt.27. sȳn siele ghesmaeckt heeft de grāschap
Luc.22. Gods/ ende de pȳne der hellē:om my daer wt te verlossen.

Vraghe.

Wat is: Dat hy ten derden daghe verresen is/van den dooden?

Antwoozde.

Act.2.13 Dat is:dat sȳn lichaem gheen verderffenisse int graft ghelien heeft/ ende dat sȳn siele niet meer dan drie daghē/
1.Cor.15. vanden lichaem verscheiden is ghe-
Joan. 11. weest:*want hy is verresen ten derdē
Galat.3. daghe vanden dooden/*voer ons eer-
Rom.4.

lick

lick ouerwinnende Sonde / Doot / Helle / Duyuel / ende des Wets verdoemenisse.

Vraghe.

Wat gheloost ghi met dese woordē? Hy is opgheclōmen ten hemel / sittende ter rechter hādt Gods des almachtige Vaders. Vāwaer hi cōmen sal. ꝛc.

Antwoorde.

*Dat Jesus Christus / na sijn menschelicke natuere / in dese werelt niet meer is: ‡ mer bouen de wolck / by dē Vader in den hemel. * Van waer hy / doer sijn goddelicke cracht / sijn Gheminte is regierende ende beschermēde / totten einde des werelts: *ende dā sal hy haestelick cōmen / om te oordeelen de leuende ende de dooden. Act. 1. 3. Heb. 7. 8. Act. 1. Matt. 28. Mat. 25.

Vraghe.

Wat ist: Ick gheloone in den heilighen Gheest? Antwoorde.

Dat is: Ick stelle mijn betrauwen in den heilighē Gheest: *sonder wiēs ingheuen niemant heilich oft rein can wesen / noch eenighen troost in God hebben: oft eenighe saltchmaken de kennenschap vanden seluen. 1. Cor. 2. 12 Joan. 14. 16.

Vraghe.

Gheloost ghi dan / den Vader ende

den Sone ende den heiligē Gheest/ een God te wesen?

Antwoorde.

Mat.3. Mat.28 Ja ick trauwen.* Maer in drie personē verscheiden:* ende daer om so werden wy indē name des Vaders ende des Soens/ ende des heiligen Gheests ghedoopt.

Vraghe.

Maer hoe synder drie personē: en de nochtans mer een God?

Antwoorde.

Deut.6. Marc.12 Esa.48. *Mat.28. Na dat de Schrifturen leert/ *datter maer eē God is/ ‡die sijn eere tot ghenen anderen gheuen wilt/ ende de selue Godlicke eere/ in de schrift/ *eigētlick toeghegheuen werdt den Vader ende den Sone/ ende den dē heyligen Gheest: so ist doch claer: dat daer een eenich God sy/ in drie personen verscheiden/* Matt.3. de Vader ende de sone ende de Heilighe Gheest.

Vraghe

Wat verstaet ghy met dese wordē: Een heylighe Christelick ghemeinte?

Antwoorde.

Dat is/ Ick bekenne/ dat Christus Matt.16. 18. Jesus/ in dese bose werelt/ *sijn sekere vergaderinge der gheloouighē heeft/ waer

waer af ick my bekenne een lidtmaet te ſyne.

Vraghe.

Wat eighen ſchatten ende verciersels heeft deſe ghemeintē?

Antwoorde.

De ghemeinſchap der Heiligher: vergiffenisse der ſonden: verryſenisse des vleeſchs: ende een eewich leuen.

Vraghe.

Wat trooſt hebt ghy hier ūme?

Antwoorde.

Ten eerſten: * dat alle de weldaden Chriſti allen heyligher ende gheloouighen/ ſonder eenich wtwendich aenſien der perſonē/ ghelyckmatelick toecommen. Gala. 3. Coloſſ. 3.

Ten anderen: * Dat ſy altijt verghef harer ſondē van God den vader verecryghē: ſo dickmael als ſy dat/ doer een vaſt gelooue/ met een oetmoedich herte/ inden name Chriſti begheeren. Joan. 1. 2. Heb. 7.

Ten laetſten/ dat ſy (*hoe ſeere ſy hier veracht ſijn) ‡ten laeſten daghe/ in haer eighenlichaemen verryſen ſullen/ ten eewighen leuen. * Ghelijcker wyſe de ongheloouighe op ſullē ſtaē ter eewigher ſchanden ende verdoemeniſſe. 2. Cor. 4. Joan. 5. 6. 2 Cor. 15. Philip. 3. * Dan. 13. Mat. 25. Actū. 24.

Vraghe.

Vraghe.

Mach ooch deſe warachtighe ghemeinte Chriſti/ wtwendelick eenichſins behent werden?

Antwoorde.

Ja ſy: By ſonderheit/ wt drie teekenen: Te weten wt de oprechte vercondinghe des woorts Gods: wt het rechte ſtuuck wtrichten der Sacramenten: eñ wt het nerſtich gebruyck der Chriſtelicker ſtraffen.

Vraghe.

Waer in is de oprechte vercondinghe des woords Gods gheleghen?

Antwoorde

Inde Wet ende den Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des Godtdelicken Maieſteits ende willen: leerende watmē doen oft latē moet: *verDeut. 27. Lauit. 26. doemende alle menſchen / die den ſeluen ouer al niet ghenoch doen.

Vraghe.

Luc. 24. Rom. 3. Eph. 2. Coloſſ. 2. Heb. 7, 10 Wat is dat Euangelium?

Antwoorde.

Het is een blyde boetſchap/ *van een ſeker vergheuen der ſonden / doer de ver-

de verdienſten ons hoghen Prieſters Chriſti Jeſu alleine.

Vraghe.

Wat ſijn de Sacramenten der Ghemeinten Chriſti?

Antwoorde.

Het ſijn heilighe oeffeninghen / in ſeker wtwendighe ceremonien / doer Chriſtum Jeſum ingheſtelt: doer de welcke hi ſijn Ghemeinte heeft willen ghetuyghen / dat wy alleine doer de verdienſten ſijns doots / vergiffeniſſe onſer ſonden hebben.

Vraghe.

Hoe veel ſynder ſulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee: Namelick den doop ende het Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

*Het is een heilighe inſtellinghe Chriſti: *doer de welcke alle lidtmatē der ghemeinten / (ſij ſijn onmondighe kinderē oft volwaſſen) *met water ghedoopt moeten werden: ‡ inden name des Vaders / ende des Soens / ende des heilighen Geeſts. Joan. 3. 4 Mat. 28. Marc. 16 Ephe. 5. Mat. 28 ‡

Vraghe.

Wat troost hebt ghy/wt uwē Doop?

Antwoorde.

Dat ick doer het bloet Christi so sekerlick afghewasschē ben vā mijne sonden: als het lichaem/inden Doop met water besprengt werdt. Voort/ *dat ick altyt verghiffenisse der sondē verwerue sal/ so dickmael als ick dat inden gheest/van mynen hemelschen vader. doer Christū/int gheloone/sal begerē.

Joan. 3. Heb. 7.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop meer vermaent?

Antwoorde.

*Dat ick / my alle mijn leuen lanck sal van sondē vermyden: mijn vleesch met alle sijne boose lusten doodende/ ende in een nieuwicheit des leuens wandelende.

Romā. 6.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren

Antwoorde.

*Het is een insettinghe Christi: ‡ in de welcke doot/doer het eten des ghebroken broots/ende tdrincken des Bekers des Heeren/vercōdicht werdt.

Mat. 26. Marc. 14. 1. Cor. 11. Luc. 22.

Vraghe.

Wae troost heb ghy daer inne?

Antwoorde.

Antworde.

Dat ick /doer den offer des lichaēs ende bloets Chriſti/ ſo ſekert vergiffeniſſe mijner ſonden hebbe/ * ende ghe uoedt werde ten eewighen leuen: als ick ter tafelen des Heerē het broot vā den Dienaer ghebroken ete/ ende den Kelck die my ghegheuē werdt / drincke: ende oock als mijn lichaem daghelicx/ doer ſpyſe ende dranck natuerlick onderhouden werdt. Heb. 7. Joan. 6.

Vraghe.

Waer af wertghy / doer het Nachtmael meer vermaent.

Antworde.

Dat ick den Heere voer deſe groote weldaet/ altyt danckē ſal: eñ mijne dāc baerheit betuyghē/ met een daghelick ſche doodinghe des oudē menſchē/ ende een nieuwicheit des leuens.

Vraghe.

Wat is de Chriſtelicke ſtraffe.

Antworde.

Het is een in ſtellinghe Chriſti: doer de welcke een ieghelick lidtmaet verbonden is / ſynen broeder Chriſtelick te vermanē/ ende wederom de vermaninghe ghewillichlick te ontfanghen: Anders ſo ſal hy / na dwoordt Gods/ Mat. 18.

1.Cor.5. wter ghemeinte ghewozpen / * ende den Duyuel ouergheleuert werden.

Vraghe.

Mach oock de Ouerheit booſe menſchen/metten ſwerde ſtraffen?

Antwoozde.

Roma.13. Ja ſy: ende behoort dat oock te doene: *want ſy een Dienaer Godo is: niet te vergheefs het ſwerdt voerende

Vraghe.

Syn tooch alle kinderen Gods/die haer tot de wtwendighe Ghemeinte Chriſti voeghen?

Antwoozde.

Mat.13. Neen twozwaer: *Want daer onder veel gheueinſde hypocryten ſyn: Mer die ſyn allene kinderen Gods/ende leuende lidtmaten der ghemeinten/die haer/in deſe voerghenoēde teekenen eerlick dzaghen ende oeffenē/en God/voer een vermeerderinghe des godſalicheits/daghelicx ſyn biddende

Vraghe.

Hoe moetē wy in onſen noot biddē?

Antwoozde.

So ons Chriſtus gheleert heeft/namelick:

Mat.6. Onſe vader die daer ſijt in de he.&c.

Soeckt bouen pagina. 14.

Vraghe.

Vraghe.

Wat begeerdy in dat ganſche Ghebedt van God?

Antwoorde.

Ten eerſten/ dat al dat dienende is tot ſyn glorie/ vervoordert werde/ ende wederom gheweert/ dat de ſelue is verhinderen/ oft ſynē willē wederſtande. Den anderen/ ſo begheere ick hulpe ende byſtandt in alle nootwendicheit der zielen oft des lichaems: tegen de verdoringhe des Duyuels.

Vraghe.

Wat verſtaet ghy by dat woordt Amen?

Antwoorde.

Dat is/ het ſy alſo: maer doer ick betuyghe/ dat ick in myn herte/ doer den heiligheu Gheeſt verſekert bē/ als dat my de hemelſchen Vader om Chriſtus wille verhoirt heeft.

Als de ghene/ die hem totter Ghemeinte beghenen wilt/ deſe hooftſtucken inden grondt bekent ende beledē heeft: ſo vraechtmen hem/ oft hy ergēs inne (der leeringhen halven) eenighen t'oyſel heeft: op datmē hem ghenoech doen mach. In diē hy ſegt Ja/ ſo ſoectmen hem wt de Schrift te voldoē. Ēn

de iſt

de ist dat hy gheruſt is: ſo vraechtmen hem/oft hy voer hē ghenomē heeft/by deſe voerſeide leeringhe te blyuen/ende de werelt te verſaken: ende een niw chriſtelick leuen te leiden.

Ten ende vraechtmen hem oock: Oft hy hem der Chriſtelicker ſtraffe wilt ghewillichlick onderwerpen.

Dwelck hy ghedaē hebbēde/ ſo vermaentmen hem tot vrede/liefde/ ende eendrachticheit/ met alle menſchen/en de tot vrede makinghe: in dien hy met iemandt eenich wtſtel heeft.

Daer na werden haer namen in eenen boeck / die daer toe gheeichent is/ingheſchreuē: midts het aenteeckenen der plaet ſen haer woninghen/op dat wy wetē/voer welcke Duytſchen wy ſorghe draghen moeten: ende wien wy tē gebruycke des Nachtmaels toe laten/ende ouer wien wy de Chriſtelicke ſtraffe ghebruycken ſullen.

De ghene die alſo eens tot onſe Chriſtelicke ghemeinſchap ontfanghē ſijn: werden naemaels niet lichtuerdelick ten Nachtmale des Heeren toegelaten: mer de ganſche xiiij. daghē voer het Nachtmael / achter de predica-

tie

ke/ die daer en tusschen in de ghemeint te gheschieden/werden sy geheeten opdelick ende spentlick te commen tot de Ouderlinghen. Ende als sy tsamen voer de Ouderlinghen gheseten syn: dan werden sy int corte vanden Dienaer vermaēt tot de proeuinghe haers selfs/tot versoeninghe met haren naesten/ende tot die onderhoudinghe der Christelicker straffen. Ende dan werden de namen/aller der ghener/ die op den gheselden dach ten Nachtmale gaen willen/aenghetekent.

Dit doen wy al met sodanighe nerstigheit: op dat de Ghemeinte in haer officie ghehouden / ende een ieghelick te beter vermaent/ ghebetert ende ghetroost werde: ende dat het ghebruyck der straffen/in het verwerpen der boosen/ van tghebruyck des Nachtmaels/ te beter onderhouden werde. Ende daer doer moghen de Dienaers / den wasdom oft dafnement haerder Ghemeinten lichtelick mercken : dwelck haer grootelick noodich is te bekennē. Meer hoe dat de Jonghers haers gheloofs belydenisse doen moeten / eer sy ten Nachtmael toeghelaten werden: is voren ghenoechsamelick gheseit.

Daer en tusschē diē ganschē tijt / tusschē dagheu duerende / syn de Ouderlingē besich in het vereenighen der twist en die daer onder de broeders soudē moghen wesen : ende in het straffē ende onderwijsen aller der ghener die daer de heimelicke vermaningē verachtē: om de selue tot beternesse te bringhē.

¶ Wat daer s daechs voer d'Nachtmael gheschiedt.

Cap. 17.

S Daechs voer d'Nachtmael / werdt de Ghemeinte tsamē gheroepē / tē twee huren achter middach: eñ daer weerdt als dā een predicatie ghedaē / vandē Nachtmale des Heerē. Mer eer dat de predicatie begint / so cōmē alle de Dienaers eñ Ouderlinghē tsamē eñ onderseckē onder haer: Oft daer iemādt sij in de Ghemeinte: de welcke vādē Nachtmale tē rechtē / opentlick afghehoudē behoort te wesen. In dien daer eenighe sulcke syn: die werdē dē dienaer die daer predicken sal / te kennen ghegheuē: op dat de Ghemeinte daer af / doer hem / vermaent

maent werde. Eñ in de selfde predicatie werdt geleert / vã de waerachtighe eñ godsaligh̃e onder soeckinghe ons selfs. De welcke predicatie met de ghewoenlicke gebedẽ voleindt sijnde / eer dat dẽ psalm gesonghẽ wert: de Dienaer / geeft te kennẽ / wiẽ dz tghebruyc des Nachtmaels verboden werdt. (so verre alsser eenighe sulcke sijn) de oorsake der verbiedenisse verhalẽde. Eñ de namen der schuer werden somtijts verswegh̃e / somtijts oock gheopẽbaert na dẽ heysch der saken eñ des schults. Dat e na verhaelt hy oock / dat sulx allẽlick gheschiedt: op dat sodanighe misdoenders / door sulcke een straffinghe eñ beschaemtheit / tot beterenisse te beter ghebracht werdẽ: oft (ten sy dat sy haer beteren) dat sij eindelick / met een gheheele dracheit der Ghemeitẽ afgheseneden sullen moeten werden.

Mer ist dat daer iemandt sij / die na het oordeel der Ouderlinghen / vã tghebruyck des Nachtmaels afghehoudẽ behoort te sijn so sal de Dienaer eermen den psalm singt / hier af den Heere dancken: ende sal biddẽ / dat hij dit also eewelick / in de Ghemeinte gedurich make. Hij vermaẽt nochtans

de ganſche Ghemeinte: dat hem een ſe ghelick van gheuinſtheit vermijde. Want de Hijpocritē/ hoe wel ſij doerdeel der menſchen ontvlien: ſo ſullen ſij doerdeel Gods niet comē ontvlien De welcke (als hij ghetuycht) ſo ſullen van ſijn rijcke wtghelloten werden. Ende dus danighe vermaninghen voleindt ſijnde / wert daer eenen pſalm gheſonghen: ende de Ghemeinte wert in vzede verlaten.

Wat op den dach des Nachtmaels ghedaen werdt. Cap. 18.

Opten ſelven dach dat het Nachtmael des Heerē wtghericht moet wesen eer dat de gāſche gemeinte tſamē comt: ſoe werdt daer eēn tafel/ de welcke in tgeſichte der ghemeintē ſtaet met eē lijnē tafellaken gedeckt: int middē ō welcker/ werden vier gelaſen eñ drie tēnē ſcotelē of plat teelē omgeſtelt. In de eē platte ſcotele wert het witte huſvzoot (in vzeide ſtucke tē te vozē gheſnedē) gheleit/ mz de twe minſte

minſte ſchotelen vã eender grootheit/ werden / aen beide de ſyden der groo-ter ſchotelen/ydel gheſtelt. Ende de ta fel op deſer wyſe bereit ſynde / ſo verſaemt de gantſche Ghemeinte omtrent den acht hueren des morghenſtonts.

Dan gaet een onder de Dienaers op-ten predick ſtoel/ende beghint de ghe-meine predic. t e: in de welcke hy wt-lecht/wat dat wy meeſt/ na den woorde Gods / in de oeffeninghe des Nacht-maels / aenmercken ſullen/ voer hem nemende eenẽ text / wt der Schrifture-ren/hier toe dienende. De welcke pre-dicatie ghedaen ſynde/ beghint de Die naer de ghemeine ghebeden der Ghe-meinten:achter de welcke eenen den pſalm ſingt/beghint hy de Ceremoniẽ des Nachtmaels/op deſer wyſe.

Voer al ſo vermaent de predicant der Ghemeinte van de ghene:die men van tghebruyck des Nachtmaels af-houden ſal. Ende ten eerſten/in dien daer eenighe odaechs te voeren van tghebruyck des Nachtmaels eighent-lick verboden waren : die werden wo-derom in ghelycker wyſe verbodẽ ten Nachtmale te comẽ / ten ſy dat ſy haer daer en tuſſchen/ met de Dienaers der

ghemeinten verſoent hebbē. Dwelck alſt gheſchiedt: ſo werdt dat ooch totter Ghemeinte verclaert.

Voort ſo werden ooch die vanden gebruycke des Nachtmaels openlic vbodē: de welcke de beliden iſſe haers gheloofs niet ghedaen/noch haer der Chriſtelicker ſtraffen onderworpen hebbē. Wāt wy deſer Duytſcher ons hier ghen Dienaers bekennen: ouermidts dat ſy onder onſe zorghe / na Gods woordt/ niet ſtaen willen.

Den lactſten/ſo werden die ooch van tghebruyck des Nachtmaels verhouden: de welcke binnen de xiiij. daghen van deerſte vercondinghe des Nachtmaels / haer den Dienaers ende Ouderlinghen niet reps verthoōt hebben/ten ware/dat eenighe crancheit oft noodſakelichz dat verhindert hadde. Ende int generael werdē daer gheſtraft/alle de broeders / de welcke tē gebruycke des Nachtmaels niet cō mē: tē ware/dat ſy door eenighe ſiecte oft andere noodwendicheit belet ware. Wāt ſo wie ſonder eenighe noodſakelicke oorſake achter blyuen: die ſondighē grootelic teghē haer eighe ſalichz teghē Chriſtū/en de gāſche gemeinte

Dese

Dese voerredē gheeindt synde/ verraeckt de Dienaer de Ghemeinte: dat hē een ieghelick siticke/ om heilichlic tottē Nachtmale des Heeren te gaene/ eñ verwe. ritse tot biddē. Eñ na dat sy alle op haer knyē geualle sijn: bidt hy wt den stoel/ op deser wijse.

Tghebet.

Almachtich eewighe God eñ barmhertige Vaē/ siet wy sijn hier tsamē gecōmē/ om het Nachtmael wo soens ons Heerē Jesu Christi na syn instellinge te ghebruyckē/ op dat wy de ghedachtenisse synes Doots (in de welcke hy syn lichaē voer ons gheoffert/ eñ syn alderonnoselste bloet voer onse sondē: vergoten heft) onderhoude souden/ tot cō ghetuygenisse/ dat wy warachtige ghemeinscap met hē/ in het selfde syn lichaē eñ bloet/ tottē eewighē leuē hebbē. Wy biddē v dā oetmoedelich/ alderhertelichste Vader/ wilt ons ghenade gheuē. dat wy dese onwtspreklicke weldaet (in onse hertē/ doer uwē gheest ōwerckt synde) werdelick ouer leggē/ eñ onse gelouē in de selue oefenen moghen:

op dat wy / in de salichmakende ghemeinschap synes lichaems ende bloets / besegheit en bruesticht synde ghespyst moghē werdē totten ewighen leuen. Welck wy niet twyfelen ons van v / in hē / vander ewicheit bereit te wesen Dit begheeren wi vā v alder sachtmoedichste vader. door den naem des seluē wes soens (die de eenighe ende warachtighe spyse onser sielen is) op dat wy in wendelick in onser conscientiē ghenoe len moghē: dat ghi waerachtelick onse God eñ Vader syt: ende dat wy weder om v volck eñ kinderen syn / door dat alderonnooselste bloet ons Heerē ghe heilicht. Die daer leeft eē regiert meteen seluē inwen sone / ende den heiligh Gheest / een eenich ende ewich God / inder ewicheit. Amen.

Dit ghebet voleindt synde / vermaect de Dienaer de gāsche Ghemeinte / dat sy na de instellinghe des Nachtmaels nerstelick toehooze: de welcke hy verhaelt op deser wyse.

Dit spreeckt die Apostel Paulus vā de instellinghe des Nachtmaels des Heeren / inden eersten brief totten Corinth. int. xi. Cap.

Ick hebbe (seyt hy) vanden Heere ontfan-

ontfanghen: dwelck ick v oock overghe
leuert hebbe. Te weten/ dat de Heere
Jesus inden selven nacht/ als hy ver-
raden wierdt/ het broot nam/ ende ghe
danckt hebbende/ heeft het ghebroken
ende gheseit: Neemet/ etet/ dat is myn
lichaem/ dat voer v ghebroken werdt.
Doet dit tot mynder ghedachtenissen.

Desghelycx nam hy oock den Cop
doē hy des Auonts ghegetē hadde/ seg
ghende: Desen Cop is het nieuwe testa-
mēt in myn bloet: doet dit so dickmael
als ghy drincken sult/ tot mynder ghe-
dachtenisse. Want so dickmael als ghy
dit Broot sult eten/ eñ desen Cop drin-
ken: sult ghy de doot des Heeren ver-
condighen/ tot dat hy comme. Soo wie
dan onwerdelick dit Broot eten/ oft dē
Cop des Heeren drincken sal: die sal
schuldich syn des lichaems eñ bloets
des Heeren. Dat dan de mensche hem
selue proeue: ende alsoo van dien Broo-
de ete/ ende van dien Coppe drincke.
Want die daer onwerdelick etet oft
drincket/ die etet ende drincket hem sel
uen het oordeel/ niet onderscheidende
het lichaem des Heeren.

De instellinghe des Nachtmaels
op deser wyse verhaelt synde: vermaēt

de Die-

de Dienaer de ganſche Ghemeinte wederom/hoe dat ſy haer ꝓcuren ſal voer het aenlittē aen de tafel des Heeren/met deſe nauolghende woꝛden.

Een vermaninghe tot de Ghemeinte.

Ghy hebt Chriſtelicke bꝛoederen wt deſe leeringhe des heilighen Apoſtels Pauli ghehoirt: wie de inſtelder des Nachtmaels ſy/namelic Chriſtus Jeſus: ende hoe dat het onderhouden moet weſen/ſo verre mē in grote perikelē der ſielē niet vallē wilt. Want ſy werdē ſchuldich des lichaēs eñ bloets Chriſti haer ſeluē het oordeel etende eñ drinckende/die dat onwerdelic nuttē.

Op dat wy dan deſe perykelē ontgaen / ende dNachtmael des Heeren weerdelick nutten: eer dat wy aen de taefel des Heeren ſitten: ſo laet ons nerſtelick toehoirē/waer in dat(na de heilighe Schꝛifture)de oprechte nuttinghe des Auontmaels gheleghē ſy. Deſe ſtelt hier de Apoſtel Paulus in onſer ꝓcuringhe eñ in donderſcheiden des lichaems des Heeren: So dat een iegheliclic/die hem ſeluē oprechtelick ꝓoeft / ende dlichaem des Heerē onderſcheit: werdelick tot ſynder zielen tꝛooſt

len trooft ende salicheit ten Nachtma
le des Heeren is gaende.

Eñ dese onse proeuinghe/ende on
derscheidinghe des lichaës des Hee-
ren/oft sonder offerande in de welcke
hy syn lichaë in de doot/voer ons ghe
offert heeft/is in drie sonderlicke stuc-
ken gheleghen.

Den eersten/ dat wy onse sonden/
die wy teghē God ende onsen naestē
ghedacht hebben/wt der herten beken
nen/ende beweenē sullen: ons(so ver-
re alst mogheliick is)warachtelick ver Mat. 9.
soenende / met alle de ghene/daer wy
eenich wtstel mede hebben.

Den anderen/dat wy in de kēnisse
onser sonden/ ende in tgheuoelen des
toorns Gods teghen ons / om onser
sonden wille/niet misrooslich oft wā
hopich sullen werdē / vā syn goetheit
tonswaert: *noch oot onse toevlucht Jerem. 2.
maken tot menscheliche verdierstē.
*Maer sullē betrauwen / dat alle onse Joan. 3.
sondē/alleen voer niet vergheuē wer- Rom. 3. &
dē/doer de eenige ỏdienstē des doots Col. 1.
Christi:euen als oft wy in synē persoō
de doot selue gheleden hadden.

Ten derden / is de warachtighe
proeuinghe onser conscientien hier in
ghele-

gheleghen: dat wy sonder doubbelheit ende gheueinstheit / voer ons nemen sullen een oprechte beternisse des leuens/na Gods heyleghen wille.

Hier sal dan een ieghelick sijn eighē herte ende conscientie nerstelick onder soucken: hoe hi hem seluē gheskelt vint teghen God ende synen naesten. Wāt so wie herdtneckelick / in syn sonden wilt blyuen sieken: als in afgoderie/ lasteringhe/ghierichheit/stelen/lieghen bedrieghē/twist/dronckēschap / onreinicheit/eñ dierghelycke sondē. Oft die sijn sondē bekēnēde/ in iemādt anders rustet / dan in Chzisto Jesu / ende in de verdienstē sijns doots: Oft die niet woer hertē/ ongeueinsdelick voer hem neēt/ een beter leuen te leiden: de seiue sal hem nw tē Nachtmacle des Heeren niet voozdoen te commen. Ende waert dat iemādt anders wilde doen/ hoe heimelick dat het selue geschiedde so sal hy in danschūn Gods schuldich wesen des doots Chzisti: de welcke hy also is onteerende eñ verachtende.

Dit segghen wy nochtans niet beminde bzoeders/ om dat wy de verslaghen hertē der gheloueghē cleinmoedich souden maken: als oft iemandt ten

ten Nachtmale des Heeren soude moghen werdelick gaen: dán die van alle smerten der sonden vry / ende in alle heilicheit volmaeckt ware.

Want Christus de Heere heeft sijn Nachtmael niet inghesteit/ tot een ghetuychenisse onser heylicheit oft volmaecktheit: mer veel meer tot een ghetuyghenisse onser onvolmaecktheit eñ ongherechticheit : de welcke hy ons / doer de offerhande sijns lichaës wechneemt/ons syn gherechticheit eñ eerlicheit toerekenende eñ schickende. Eñ daer om cõmen die gheloovighe ter tafelen des Heerẽ / niet om haer vã haer gherechticheit ende volmaecktheit te beromen: mer meer om te betuyghen dat sy wt haer selven niet syn.*dan kinderẽ des toorns / ‡onder de sonde verrocht / *ende onwerdich haer ooghen ten hemel op te heffen : ‡der welcker gherechticheit/ volmaecktheit eñ heylicheit alleen Christus is:*die alle onse crancheden op hem / doer syn cruyce/ ghenomen heeft/ende is ons doer den heiligen Gheest eenen lust tot de ghe rechticheit des leevens instortende.

Eph.2. Rom.7. Luc.15.18 1 Cor.1. Eph.2. Coloss.2. Esa.53.

Nv dan / so vele alsser onder ons is die ten troosten onser consciencien / met den

den bruyloft cledeet ter tafelē des Heeren willen sittē: laet ons ons selue vā onse sonden/ wter herten beschuldighen/ vastelick gheloouēde/ dat sy ons doer Christum alleene niet toegherekent sin: voor ons nemende een ernstighe beteringhe ons leuens.

Ende op dat wy de saeticheit der verdiensten des doots Christi in tghebruyck des Nachtmaels/ in onse hertē crachtelick smaken ende ghenieten: so moghen wy niet blyuen stekē in dese wtwendighe oefeninghen / oft in de elementen des Broots eñ des wyns: mer daer doer vermaēt synde/ moetē wy onse sinnen/ herte/ ende verstandt indē hemel opheffen/ daer Iesus Christus alleen/ na den lichaem is een ghetrauwe voorspraker voer ons: om wy felick vsekert synde/ dat wy vele seker der doer de ghees telicke gemeinschap des lichaems eñ bloets Christi/ torten ewighen leuen ghespyst werden: dā onse sterffelicke lichamē doer spyse en de dranck dagelicx onderhoudē werdē: ende dan wy ind t Nachtmael des Heeren broot ende wyn/ nae dinstelinghe Christi nutten. Iohan. 6.

God onse hemelsche Vader wille ons

ons genade geuē/dat wy nu dese wa-
rachtighe spijse der zielē Jesum Chri-
stū/in onse conscientiē waerachtelic/ tē
eewighē leuen smakē moghē. ℵ.

Dese vermanighe gheendt synde
de Dienaer afgaende wtē stoel/ eñ by
de ādere Dienaers staende ontrent de
tafel/ vcondicht de ganssche Ghemein
tē/wt Paulo/ de bly de eñ godsaligh
boetschap/ vā de alō onnoselste offe-
rande Jesu Christi/met dese woordē.

1. Cor. 5.

Siet nu beminde broeders/ onse
paeschlam Jesus Christus is voer
ons geoffert: daerō so laet ons hooch
tijt houdē niet in oude suerdeech noch
in suerdech des ercheits ende schalck-
heits: mer in ōghedeessemt broot des
eenuoudicheits eñ waerheits.

Dit gheseit synde/ sittē alle Dienaers
des Woords/ de Suderlinghen ende
Diakenen ouer beide de syden der ta-
felen: ende oock ander broeders wter
Ghemeinte/ tot dat de tafel vol is.

Hier en tusschen werden de vier
ghelasen doer somighe Dienaers ghe
uult met wijne: ende werden in tmid-
dē der tafelē ouer elcker syde der clein

der

der schottelen gheſtelt. Dan de Dienaer des Woorts in tmidden der tafelē/ met dē aensichte ten volcke waert sittende/neemt het broot in syn handē wt de groote schotele: ende de Gheminte dat siende / ende toehoirende spreect wt Paulo met luyder stemmē

Het broot dat wy breken/ is de ghemeinschap des lichaems Christi.

Ende so haest als hy dit gheſprokē heeft: breect hy tbroot/in de twee cleine schotelen/ tot dat hy den grout der seluer/met den gebroken broode gheuult heeft: op dat een ieghelick ter tafelen aensittende / een stuck daer wt achter na neme.

Daer na deelt hy tghebroken broot wt / den ghenen die hem teghen ouer ende ter syden alder naest sitten/ met luyder stemmen sprekende aldus.

Neemet/etet/ghedēcket / ende gheloouet / dat het lichaem ons Heeren Jesu Christi inder doot / aen de galghe des cruyces gheleuert is / tot de vergiffenisse aller onser sonden.

Ende daer nae neemt de Dienaer oock/wt de schotel een stuck voer hem seluen: ende etet.

Dan werden de twee schotelē aen beide

beide de syden staēde/tot de ein de der tafelen/ van hem ende de ander aenst tēde broeders ordentlick voorder ghestuert: op dat een ieghelick voer hem seluē een stuck daer wt neme/eñ ethe/ter gedachtenisse dēs ouergeleuert dē lichaems Christi in der doot/voer hē. Eñ als de Dienaer siet/dat alle de aēghesetene dbroot ghenomē hebbē: so neemt hy eenē Cop in de handt/ende spreect met luyder stemmen/ aldus.

De Cop der danck segghinghe/ met den welcken wy dancken/is een ghemeinschap des bloets Christi. 1.Cor.10.

Ende dan twee coppen ouer elcke syde den aenghesetene broederē gheuende/ spreect hy aldus.

Nemet/drincket hier wt alle/ghedincket eñ gheloouet/ dat het bloet ons heeren Jesu Christi wtghestort is aen de galghe des cruyces/ tot een verghiffenisse aller ōser sondē Mare.14.

Ende daer na neemt de Dienaer dē Cop voter-hādt syns aldernaestē/ ende drinckt: ende also alle die aen de tafel sitten (de een den anderē den cop gheuende) drincken/in de ghedachtenisse des bloets Christi/voer haer sonden vergoten. Ende nae dat sy alle wten

ten cop des Heeren ghedroncken hebben: so staen sy alle op/ wtghenomē de Dienaer: die in syn eerste plaetse te weten int midden des tafels: metten aenlichte tē volcke waert/ altyt blyft sittē de/ om de gāsche Ghemeinte te dienē.

Ende daer nae sommighe wt den Ouderlinghē/ daer toe eighētlick ghe ordineert/ bringhen de cleine schotelē/ met dē gebrokē broode: eñ ooc de ghelasen vol wyns wederom int midden der tafelen/ totten Dienaer: de welcke wederō so veel broots in de twee schotelen breeckt: alser nā noode is. Ende de ander Ouderlinghen ende Dienarē nemē acht op de gene: die ter tafelē des Heerē willen cōmen. Eñ een wt des Dienaers (op dat de oeffeninge des Nachtmaels geenlins stom sy) gaet opten stoel: eñ beghint met luyder eñ bescheidelicker stemmē te lesen vandē. vi. Capittel Joan. aen: waerin dat volcomelick vā het Ghestelic eten eñ drincken des vleesch en bloets Christi ghesproken werdt.

Ende dewyle datmē leest so comt de Ghemeinte ter tafelen des Heerē/ tot dat de ganssche tafel vol sy. Eñ als sy al tsamen ghesetē syn/ so onderlaet de Le-

de Leser syn lesen: op dat de Dienaer
dbroot ende den cop des Heeren wederō wtdeele: Dwelck na de voergaēde maniere ghedaen synde: so achteruolcht de lesen: wten stoel synen tert. Ende alsō volghen de eene de andere ter tafelen des Heeren in groote stilheit / ende met groter zebaerheit / op dat het lesen gheēnsins beroert werde. Ende na dat nv alle de mannen ter tafelen des Heeren ghecweest sijn: dan so gaen ooc de vzouwen ozdelick (na dat sy sitten inden tempel / sonder eenighe wtneminghe oft onderscheidt der persoonē. Eñ als het sesde capittel Joan. volleſen is: so achteruolcht de Leser sijn lesse in het xiij. xiiij. xv. des seluē Euangelists / eñ so voozts in de nauolghēde Capittelē / tot dē einde der ganscher oeffeninghen. Onder wylen nochtans werdt ooc wat anders gelesen / wt ō Scrhzifturē: na dat de Dienarē der gemeintē dat ozdelē bequaē of stichtelic te wesen voer de Ghemeinte

Na dat de ganssche oeffeninge des Nachtmaels aldus ghecindt is: so maert de leser een einde sijns lesens. Ende de Dienaer / die d'Nachtmael herst wtghericht / staet op vander tafe

len: ende onder de ander Dienaers en de Ouderlinghē in middē voer de tafel staēde/ spreeckt hy de ganssche ghemeine aē/ mz dese oft dgelijckewozdē. Alle die nu hier des Nachtmaels des Heerē/ te: ghedachtenisse sijns doots/ dedachtich gewozdē sijt met de ouer legghinghe sijnder verbozghentheit: ghelooft ende sijt verseker/ doer tghetuyghen des seluen Nachtmaels/ dat ghy een seker ende salichmakēde ghemeenschap/ met hē hebt in sijn Lichaē ende bloet/ tottē eewigē leuen. Amē.

Daer na vermaent hy de Ghemeinte tot een gemeine danckseggīnghe met dese oft dierghelycke/ voerreden.

¶ Een vermaninghe voer de Danckseggīnghe.

Ick dincke niet/ dat iemandt onder v sy/ de welcke in hem seluē (doer tghetuyghen deses Nachtmaels) niet gheuoelt de cracht ende de vzucht onser ghemeinschaps/ met Chzisto den Heere/ in sijn Lichaem ende Bloet: te weten de ruste ende vzede sijnder conscientiē/ om der onnooselheit/ ghereetheit/ verdiēste ende victozie Chzisti des Heeren wille: de welcke alle wy metten bzuyck deses Nachtmaels/ se

sekerlick

seckerlick betuycht hebbē onse te syne: als wy seckerlick weten/dat wy vandē broode ende vanden coppe des Heeren selue/met onsen handē eñ met onsen mōde dees lachtich ghewordē sijn.

Ick hope ooc/dat ghy alle/in v aenstitten ter tafelen des Heeren/met de ooghen ws gheloofs aenghesien hebt/de heilighe toecommende aenstittinghe met Abraham/Isaacē Jacob/in het ryckē Gods:eñ dat ghy vā de selue nu so seker syt/doer dbetrauwen der ghercchticheit/verdienste/ende victorien Christi des Heeren: als wy nv alle te deser tafelen des Heerē tsamen aenghesetē hebben. Mat.8.

Voorts/so twyfelick niet/oft ghi gheuoelt ooc wederom in uwe hertē/doer den heilighen Gheest/een bewe ghinghe om de Godtlicke goedertierentheit te danckē/voer dese groote weldadē/ons doer Christum ghesonckē:ende beuint v ooc beweecht/om alderhāde officiē des danckbaerheits te bewysen:te wetē/dat ghi dese ghesonckē ghercchticheit verdienste ende victorie Christi/in alle manierē wtdruckē wilt: eñ niet dese grote gauē Gods/met v booseleuē beulechē.

Alle deſe dinghen hope ick/ſyt ghi in uwe herten gheuoelende waer om het ooc recht is/dat wy om aller deſer gauen wille / onſen God ende Vader dancken ſullē: ende hem oetmoedelic bidden: dat wy in deſe ſelue gauen/ōs ganſche leuen lanck / meer ende meer verſterckt werdē eñ vooztgaē moghē

Een danckſegghinghe achter de wtrichtinghe des Nachtmaels.

Heere God hemelſche Vaē/wi danckē v doer uwē ſone Jeſum Chriſtū/dat ghi ons* eylen dige clauē der ſondē eñ des doots/ in de gemeinſcap des Lichaēs ws ſelue Soens aen ghenomē/ende*hē ons tot een ſalichmakende ſpyſe onſer zielē gheghcuen hebt. Wy bidden v/wilt ons nw ghcuen/dat wy deſe groote weldaet nimmermeer vergeten: meer wilt de ſelue in onſe herten alſo dzucken/ dat wy in dourlegghē der ſelucr weldaet/doer de verſterckinge des heilighē Geeſts meer ende meer vooztgaē mogen: ende dat in ons* tgheloouc daghelicr

Rom.7.

Joan.6.

Luc.17.

ver-

vermeerdert werde / ‡ op dat het al- Gal. 5.
derhande goede werckē voortbringe:
*ende dat wy ons ganschē leuen vou- Hebr. 5.
ghen ter eeren vs naems / ēn ter stich
tinghe uwer Ghemeinten : die daer
leeft endē regneert met den seluē uwen
Sone / ēn den heiligen Gheest / eē ee-
wich eewich God altijt prijselic. Amē

Achter dat dese danckseggh̄inghe
ghedaen is / soo werdt de Ghemeinte
vermaent van dancbaerheit tot God
alleēns te bewysen. Ende dese verma
ninghe werdt meest ghenomē / vt de
elementen des Nachtmaels : ende de
eigheuschappen der seluer : de welcke
groote verborghentheden in haer be-
sluptē. De Ghemeinte werdt dan ver
maent / dat ons doer het element des
broots beteeckent werdt / de vgaderin-
ge der Gemeintē : de welcke tot de ge
meinschap des Nachtmaels / tsamē ghe
cōmen is *na de leeringhe Pauli. Ēn 1. Cor. 10.
dat daerom vā ons gheyschet werdt /
al dat den broode eyghen is.

Den eersten / ghelyck gheen broot
wesen can / dan doer veel granen tsa-
men vergadert / ende met den moelen
ghebroken : so laet ons ock dincken /
dat wy niet cōnen een broot des hee-

ren weſen / ten ſy dat wy als lidtmatē eens lichaems onder thooft Chriſto / in een vergadert werdē: ende ons ſelue̅ met alle affectiē onſes vleeſchs / in de moelen des Goddelicken woordts laten malē. Ende hier werdt gheghouen een oorſake / om de Ghemeinte te vermanen tot eendrachticheit der herten / ende lydtſaemheit des cruyces.

Voorts ghelyckmet de ghemalen granē ſuyuerē moet / om ſuyuer broot te hebben: ſo moeten wy ooc het groff gruys / doer tghebruyc der Chriſtelicker ſtraffen wtſeftē / iſt dz wi eē ſuyuer broot in tgheſichte Chriſti willen weſen. Hier mach ooc geſeit werdē / van het ſchuywē der afgodiſcher vergaderinghē / vā der gemeinſaemhz der boſen / eñ vā het affteruē des vleeſchs.

1. Cor. 10.

Houen dien / ghelyckerwyſe als de ghebroken ende geſuyuerde granen / in een deech / met water vereenicht moetē weſen / om broot daer af te maken: alſo moetē wy / om eē broot gods te weeſen / leuendichmakēde water in ons ghegoten hebben / *namelic den heiligen Gheeſt / doer wiens bandt wy alſo vereenicht werdē / *dat in ons allen een ghemoet / wille eñ gheloo-

Joā. 4. 7.

Ephe. 4.

ue ſy /

ue sy/in Christo Jesu. Hier mochtmē ooc wel wt alle de stuckē der oeffenin ghen des Nachtmaels een vermanin ghe doen/tot Christelicke eenicheyt/ broederlicke liefde/ende tot de behyde nisse des naems Christi.

Ten laesten/ghelyck dat deech gewrocht moet wesen tot een forme des broots:eñ in eē vierighen houen ghedaen/op dat het ghebackē werde/also moeten wy ooc ons gāsche leuē lanck ghewracht werden tot het voorbeelt Phil.2. Christi:so dat syn gedaente in ons dagelicx meer eñ meer gheliē mach werden. Eñ wy moeten boué dien tot alle verdruckinghe eñ veruolghinghe bereyt syn: ende als in eenen houen des viers/in dese werelt gheoefent werdē Hier machmen ooc tot de onderhoudinghe der Christelicker straffē eñ tot een Christelic leuen vermanen.

Daer werdt ooc een nersighe recō mendatie der armen ghedaen/wt de verborghentheden des Nachtmaels.

Ende alle dese vermaninghen werdē verlangt oft verroert/na den heylsch eñ gheleghentheit der tyden: de welcke gheeindt synde/werdt daer eenen psalm ghesonghen/als: Myn Godt voet

voet my in oueruloet / oft: Wy laet ghy uwen knecht. &c. na den welcken de Ghemeinte verlaten werdt.

Ende de Diakenen vergaderen de aelmoessen aen de doere des Tẽpels: ende deelẽ de ouerblyfselẽ des broots ende des wijns wt/ totten armen der Ghemeinte/in sonderheit totten ghenen/die cranck ende verouwet syn.

Van de Chrystelicke straffe / eñ haerder gebruyck in de Ghemeinte. Cap. 19.

Ne dat het rechtsinnich ghebruyc der Chrystelicker straffen naby te niet gegaen is / eñ dat de meeste menichte der menschen niet en weet / wat de Chrystelicke straffe sy: so moeten wy breder wtleghen/wat dat sy sy: ende hoe dat sy onder ons / in onse Ghemeinte onderhouden sy op dat haerder oprechte ghebruyc van alle Godsaligheit te beter bekent ende geoeffent mach werden.

De Chrystelicke straffe dan/is een seker ordinantie *van dẽ Heere / doer syn woordt/in syn Gemeinte ingestelt doer

*1. Cor. 18.

boer de welcke een ieghelick lidtmaet der schuer gheboden is / ordentlick wten worde Gods/synē naesten Christelick te vermanē: ende wederom vā hem vermaninghē tontsanghen: ende dat de ghene / die herdnecktighe versmaders sulcker vermaninghen sijn/ wt der Ghemeinten ghewozpen: *en de den Duyuel ouergheleuert sullen werden: op dat/ door dusdanighe ordinantie/ het ganssche lichaem ende alle lidtmaten des selfs / in haer officie onderhouden werden. *1. Cor. 5.

In dese beschrijninghe der Christelicker straffen/ moeten wy drie dinghen meest aenmercken. Ten eersten wie dat haer instelder is. Namelic Jesus Christus: ende daerom behoirde niemandt de onderhoudinghe der selver te verachtē / als een menschelicke instettinghe: mer behoirdese meer voer delic tontsanghen ende onderhoudē. Ten anderē/ wie dat der selver onderwozpen sijn / te weten / niet de ghene/ die buyten der ghemeinten sijn/ want God sal die oordeelen / *als Paulus leert: mer alleen de ghene / die voer lidtmaten der Ghemeinten gheacht sijn: wie sy oock sijn / ende wat dienst sy in *1. Cor. 5.

sy in de Ghemenite bedienen : ende met wat weerdicheit sy de andere te bouen ghaen. Want wy syn alle
Rom. 12. 1. Co. 12. lidtmaeten eens lichaems/hoe wel de eene den anderen te bouen ghaet met gauen. Ten laesten mercken wy/dat dit ghebruyc der Christelicker straffe is van Christo den Heere niet inghestelt dā ter salicheit ende weluaert des ganschen lichaems der Ghemeinten: ende aller siner lidtmaten. Wāt het is niet alleenlick eenen salichmakenden breidel onser cranckheit/in dese ghemeine verdoruenheit onser naturen/ op dat wy haer niet te veel toe gheuen: mer het is ooc eenē vastē bandt/ ende een voetsel der ghemeiner liefden/ende Christelicker vryheit/ so dat sy de Senuwe der Ghemeinten/ ten rechten geheten mach wesen.

Maer hoe nuttich dat het gebruyc der Christelicker straffen sy/ sal naemaels/wt de wtleggh̄inge aller haerer stucken/claer werden: de welcke wy nv ordentlick verclaren willen.

Waer in dat het ghebruyck der Christelicker straffen gheleghen sy.

Cap. 20.

Het

Et rechtſinnich ghe
bruyck der Chriſte-
licker ſtraffē is gele-
ghen/in eē ordentlic
doē eñ ontfangē der
Chriſtelicker verma
ninghē onō de broe
ders:eñ ooc in het wtwerpē der gener
die de ſelue ōmaninghen hertneckelic
in de Ghemeinte verachtē. Eñ ouer-
midts datmē eē ſeker ordē/ *na tghe- *Mat. 10.
bodt Chriſti/in de ōmaninghē houdē
moet/ſo blycket lichtelic daer wt/dat
ter dobbel ghebruyc der Chriſtelicker
ſtraffen/in de Ghemeinte Chriſti ghe
houden moe weſen. Namelick/een
heimelick ende een openbaer. Ende
hoe dat ſy beyde onder het volck der
Ghemeinten ghecoffent eñ onderhou
den moeten weſen/dat willen wy or-
dentlic wtlegghen: dwelck ghedaen
ſynde:ſo ſullen wy van de eighenlicke
ſtraffe der Dienaren onſer Ghemein
ten/handelen.

Van theymelik ghebruyck der Chriſtelicker ſtraffen onder tvolck.

Cap. 21.

Theime-

Heimelic gebruyck ō chriſtelicker ſtraffen is geleghē/in hz doē der chriſtelicker ōmaningē tottē geuallē broedere ende wederō in dontfanghē ō ſeluer vā anderē/ſo dickmael als wy geuallē syn. Mer ouermidts dz in duſdanige heimelicke ōmaningē grooteliex vāde mēſchē geſondicht wert:waer doez hz ooc comt/dat hz openbaer gebruyc der ſtraffē ſeer ſwaerlick gehoudē can weſen/ſomoetē wy hier breedelic handelē:hoe datmē deſe heimelicke ōmaningē oprechtelic ſal aenſtellē. Eñ inden eerſtē/hoe datmenſe doē eñ daer na ooc hoe datmenſe ontfanghē ſal.

Den eerſten/de ghene/die eenighē broeder ſal willen vermanen: die ſal Chriſtelicke wijſheit moeten bruyckē voor al by hem ſeluen ouerlegghēde: Oft de ſake daer af hy den broeder wilt vermanen/hem bekent ſy oft onbekent. Iſt dat ſy hem noch onbekent is mer dat ſy nochtans niet ſy/ſonder eenighe redelicke ſuſpicie:ſo ſal dā een vriendelicke ende mateghe onderuraghinghe/tothem in ſonderheit/ouer-

de ſelue

de selue sake/ghenoch syn. In diē hyt loochent/so salmen de sake den Heere beuelen. Mer ist dat hem de sake seker ende bekent is: so moet hy merckē oft sy den ganschen lichame der Ghemeinten angaet/oft alleē iemandt bysondere.

Waert dat sy de gäschē Ghemeinten aenghinghe: so soude men se moeten bringhen tot den Ouderlinghen der Ghemeinten/den welcken tregiment der Ghemeinten van God beuolen is/in sonderheyt waert dat int verswyghen/groot perikel der Ghemeinte gheleghē ware. Want de wet der liefden is dit heysschende/dat men meerder acht des ganschen lichaems/dan eens lidtmaets alleene hebben sal

Mer ist dat de sake eenighe bysondere personen aengaet: so sal hy ouerlegghen: Oft sy hem alleene/oft ock tot velen bekent is. Waert dat sy velen bekent ware/so mochte hy daer meer met hem nemē/om de eerste vermaninghe te doene. Ist dat sy hem alleene bekent/oft teghen hem alleene ghedaen sy: so sal hy se niet verbreiden: mer sal hem eerstmael heimelick alleene vermanen. Ist dat de gheuallē

broeder

broeder de heimelicke sonde loochent
Exod. 20. men sal Gode) *die een wreker des
Deut. 32. Rom. 13. boosheits is) de sake beuelen. Mer in dien hy se bekent/sonder nochtans eenich leedtschap te hebben: so sal hy/ander ghetuygen tot hem nemēde/hem wederom vermanē: op dat hi inmers daer door / tot leedtschap beweecht mach werden.

Dese trappen der vermaninghen heeft ons Christus gheleert met dese
Mat. 18. woorden. *Ist dat u broeder teghen u ghesondicht sal hebben/ gaet eñ straft hem tusschen u ende hem alleene: Ist dat hy hooren sal / so hebt ghy uwen broeder ghewonnen: Mer ist dat hi u niet horē sal / neemt een oft twee met u/ op dat inden mont van twe oft drie ghetuyghen/alle woordt stae.

Mer dese vermaninghen van een oft meer/ moeten spruyten wt rechter Christelicker liefden/ ende wt een een ootmodich ende vriendelic herte / met eē ernstichcit om den broeder te winnen ende niet tot een verheffinghe ons selfs/mer allenlick tot stichtinghe der Ghemeinten. Ende tot dese heimelicke vermaninghe des gheuallen broeders / syn niet alleē verbondē de Die-

naers

naers der Gemeintē/ghelyckmē tonrechte dinck: mer oock alle/die in de Ghemeinte syn/als het blycken mach wt dese naevolghende plaetsen/Leviti. 19. Math. 18. Luc. 17. Ro n. 15. Collos. 3. 1. Thessa. 5. Hebr. 3. 12. Jaco. 5.

Ende voorwaer alle die haer ghevoelen lidtmatē eens lichaems te wesen/ *die moeten deene voer dander sorghe draghen: de welcke sorghe alder meest/doer christelicke vermaninghen bewesen werdt. *1. Cor. 12.

So vele dan alsser dese heimelicke vermaninghen niet doen willen: die bewysen ghenouch/dat sy sonder liefde/ende ooc Cayms broetsel syn/*die daer seide/als hy vā synen broeder Abel gheuraecht was/ Ben ick de bewaerder mijns broeders? *Genes. 4.

Hoemen de heimelicke vermaninghen ontfanghen moet.

Nae dat wy ghesproken hebben vā de vermaninghen heimelick te doene/nu sullen wy bewysen: hoe datmense behoirt tontfanghen. Meer voer al so is het blyckelick/ dat hier in huyden sdachs/vanden menschen grootelicx ghesondicht werdt. Want aenghesien dat wy alle eighēlieuich/eñ doer de lief

de onses selfs verblint synde / ons latē dinckē / den godē ghelijck te wesen: wy nemen onwerdelick alle vrye christelicke vermaninge: eñ willē vā onse sonden ende ghebreken niet ghestraft werdē. Maer syn heilich in onse eighē ooghen. Eñ hier in sondighen de eene swaerlicker dā de andere. De sommighe ouergaen haer vermaenders met smadelicke woorden: ende nemen menichmael daer wt / teghen huer / eenen eerwelicken ende doodelickē haet / alle Christelicke vermaninghen voor een ouerlast eñ lasteringhe houdende.

Jn sonderheit alsmen se na dē heysch haerer sonden / wat swaerlicker straft / dan haer sachte ooren draghen cōnen: ende aenmercken niet dat Salomon
Proue. 27 leert / *dat des vriendts wonden (dat is / suydende vermaninghē) beter syn / dan des viants cussen. De sommighe vinaent synde souckende haer voosheyt syn te bedecken / seggen. Een ieghelic
Gal. 6. sal syn last draghen. Niemandt sal om mijns schults wille verdoemt syn Ghi sult voer my in de helle niet varē.
Joan. 8. De ander segghen / *Die sonder sonde is / die werpe den eersten steen. Item / *Ey hypocrite / wat siet ghy een
Mat. 7. splin-

ſplinter in de ooghe wes broders / en den balck ſiet ghy in uwe ooghe niet? De ander vermaēt ſynde/ willen goet makē dat quaet is: *ghelyck als Saul dede. Die andre ſoecke den vermaender te beſchuldighen: als die Hebreen teghen Moſen dede. Ende veel andere der gelycke redenē meer ghebruycken ſy. Ende die vermaent ſynde/ alō ſoetelicxt antwoorden/ die ſegghē: De Duyuel is liſtich/ het vleeſch is crauc/ wy ſyn gheen Enghelen: Oft ſy werpen de ſchult op andere: *ghelyck als Adam ende Eua deden / mer daer entuſſchen willen ſy huer niet beteren. Ende hoe iemādt ergher is/ ſo neemt hi de vermaninghen te weigherlicker. Mer een ieghelic Chriſten vermaent ſynde/ ſal hem hier in nerſtelick/ na de reghel Chriſti voeghen: ſo verre hy eē ieuēdich lidtmaet ſynder Ghemeintē ſyn wilt. Als dan iemandt van eenich dinck vermaent is: ſo ſal hi by hem ſelues ouerlegghē/ oft hy des ſelue ſchuldich ſy oft niet. Iſt dat hy vry is van der ſchult/ ſo ſal hy God van ſyn goddelicke goetheit danckē: doer de welcke hy van dien valle behouden is gheweeſt/ ſonder de welcke hy in grooter

1. Sam. 5.

Exod. 2.
Actu. 7.

Gen. 3.

sonde daghelicx vallen soude.

Daer en tusschen sal hy de vermaninghe des broeders/ voer eē weldaet houden/den seluen daer voeren danckenne ende hem seluen zebaerlic ende claerlic ontschuldighēde. Mer ist dat hy hem seluen schuldich beuint in de sake de welcke teghē den wille Gods is:so sal hy gheen wederstandt doen/ doer verloochenínghe oft cleinmakin ghe sýn der sonde: mer hē als doer de stemme Gods/doer den broeder/ghe uoelende vermaent te wesen / sal hy hem gheenńs schamen sýn schult by sýnen brdeder te bekennen. Als hem
1.Sam.12 oock Dauid de Coninck des selfs *niet gheschaemt heeft voer een Pro
Luc.17. phete Nathā *Ende Christus bewýst oot het officie des gheuallen broeders (als hy vermaent werdt)te wesen/dat hý met leedtschap hem totten broeder
Jacob.5. bekeeren sal.*Ende Iacobus de Apostel ghebiedt dat selue/segghende: Beliidt de een den anderen uwe sonden.

Al tghene dat hier toe van het heimelick ghebruyck der Christelicker straffen gheseit is / werdt menichmael in de Ghemeine predicatien vande Dienaers / der Ghemeinten

voer

voer ghehouden. Want daer niet so nootsakelick is ter onderhoudinghe des ghebruyck der opēlicker straffen ende der Christelicker vryheit eñ liefdē: als dit doen ende ontfanghen der heimelicker vermaninghen.

Houen dien werden alle de broeders oock gheleert/ dat sij niet minder schult hebbē/ de welck de geuallē broeders niet vermanen: als de ghene/ die selue inder sonden gheuallē sijn. Wāt sij doer haer swijghē de gheuallē broeders verliesen/ so verre als in haer is/ de welcke sij behoorden te winnen/ eñ sy vullen de ganssche Ghemeinte met erghernisse/ de welcke sy meer schuldich sijn te weerē. Mer wee den mensche (als Christus spreeckt) doer den welcken erghernisse is commende. Matt. 18.

Van den opentlicken bruyck der straffen/ onder twolck der Ghemeinte. Cap. 22.

Vermidts datter vele inder Ghemeintē ghemeinlic sijn/ die nz ghebetert werdē/ doer heimelicke vermaninghe:

ſo heeft Chriſtus de Heere het opētlic gebruyc der ſtraffen in ſijn Ghemeinte ingheſtelt: op dat ymmers de gheuallen menſchen / doer deſen middel (die een wat ſwaerder is) tot beterniſſe ſoude moghen ghebracht werden.

Ende deſe opentlicke ſtraffe / heeft haer ſeker trappen / euen als de heimelicke: de welcke mē onderhoudē moet in haer rechtſinnich ghebruyc: op dat alle dinghen ordentlic in de Ghemeinte toegaen.

Ende tghebruyck der opentlicker ſtraffen is meeſt in vier ſtucken ghelegē. Deerſte is / de vermaninghe ende ſtraffinghe des gheuallē broeders in de vergaderinghe der Dienaers ende Ouderlinghen der Ghemeintē. Dander is / de opentlicke penitentie des gheuallen broeders / voer de aſſemblinghe / in de vergaderinghe der Ghemeinten. Het derde is / de aſſoluinge des herdtneckinghen broeders. Dlaeſte is / de opentlicke ontfanghinghe des bekeerden afgheſneden broeders. Van welcke ſtucken wy ordentlick nu handelen willen.

Van

Van de vermaninghe eñ straffinghe des ghenaeten broeders/ doer de Dienaers eñ Ouderlinghen in haer vergaderinghe.

Cap. 23.

Alle de broeders ó Ghemeintē werdē menichmael in de gemeine predicatiē ómaent/dat het haer schuldt eñ officie sy dat sy de verachters ó heimelicker ómaninghē voortbringhē moetē tottē Dienaers ó gemeintē/ na dē ghebode Christi: Ist dat hy haer geē ghehoir geuē wilt/seg get de gemeinte. Waer in ontwyfelic vā vele ghesondicht werdt / eñ waer doer comt/dz de gāsche cracht ó Christelicker straffē gecranckt wert so dz de gemeinte tē einde met ergernissen eñ twisten ganschelic geruilt werdt. Mat. 18.

So moeten dan de broeders / de welcke de eere Christi eñ de weluaert der ghemeinten ter hertē gaet / onder een treffelicke ghetuycheniſſe vā twee oft dzien/den hertneckinghen verachter der heimelicker vermaninghē/tot de vergaderinghe der Dienaers ende

Ouderlinghen / in Chriſterlicker lieſden vooꝛtb;inghen. Ende als dā ſtaet het den Dienaers toe/ dē beſchuldichden bꝛoeder / de ſchult ſynder ſonde/ wt den Woꝛde Gods / vooꝛ ooghē te ſtellen: ende te arbeyden/ op dat hy de ſchult ſynder ſonde bekēne/ ende hem mz de gene/ die hy onſtlicht heeft/ verſoene. Dwelc/ in diē het ſo gheſchiedt: ſo werdt nidts eē danckſegghinghe tot God/ de vſoninghe gedaē: eñ de ſake blyft onder de Dienaerē begrauē.

Maer iſt dat hy de ſchult ſynder ſonde niet wilt bekennen/ de vermaninge der Ouderlinghē verachtēde/ eñ blyft in ſyn ſonden herdtneckelic ſtekende: ſo werdt hem voer al verboden tghebꝛuyck des Nachtmaels/ tot dat hy hē verſoene: ende hem werden ſommige daghen ghegheuen/ binnen de welcke hy den Heere bidde/ ende bi hem ouerlegghe/ wat dat hy doen wilt.

Daer en tuſſchen werdt ſommighe Ouderlinghen laſt ghegheuē / om op eenighen bequamē tyt/ tot hem te gaē ende hem eighentlick ſyns ſchults / in de Chriſtelicke liefde te vermanē. Ende iſt dat hy voer den gheſtelden dach eenich tecken van beternuſſen gheeft:

ſo comt

so compt hy weder om totter verghaderinghe der Ouderlinghē / de welcke nerstichēyt doen / dat de versoeninghe in haer verghaderinghe gheschiede eer dat de sake meer verbreit werde

Maer ist dat hy ten ghestelden dage sijn schult noch niet wilt bekennē Dan werdt hem noch tijt van beraden toeghelaten / totten naesten sondach. Voer den welcken / in dien hy hē niet versoent: sal de Predicant in de ghemeine predicatie op dien selven dach / de sonde des broeders / ende ooc de verachtinghe der vermaninghē openbaerlic / voor de ganssche Ghemeinte / doer de bewillinghe aller der andere Dienaerē eñ Ouderlinghē verhalen: nidts nochtans het verswyghē syns naēs / dē sy dat sijn sonde na by de ganssche Ghemeinte bekent sy. Eñ achter sulcke een vcondinge wert eē gemeine ghebedt voer dien broeder ghedaen / op dat hy tot beternisse comme.

Ist dat de gheuallen broeder doer sulcke een vermaninghe tot beternisse comt / so sal een heimelicke versoeninghe / met den vererghderden broeder voer de Ouderlinghen ghenochsaem syn: de welcke versoeninghe nochtans

tangs men der Ghemeinten / wt den ſtoel te kennen gheuen ſal / midts een danckſeggh̃inghe voer de beterniſſe des gheuallē bzoeders / gheē ghedach teniſſe ſyns naems daer en tuſſchen makende. Maer iſt dat hy hertneckich blijft / dan wert hy ten naeſten ſondaghe voer de ganſche Gemeinte / doer den Pzedicāt met ſinen name wtghe roepen ende beſchuldicht : midts het verhalen ſynder ſonden eñ der verach tinghe aller der openticker eñ heime licker vermaninghen. Ende de Ghemeinte werdt met eenen vermaēt / dat ſij God voer dē gheuallē bzoeder bidde: eñ dat eē ieghelick hem ſoecke aen te ſpzekē / eñ tot beterniſſe te vermanē Eñ daer werdt wederom voer hē een ghemein ghebedt ghedaen doer den Pzedicant: eñ daer werdt den derden naulghanden ſondach gheſtelt / optē welckē hij afgheſneden ſal werden / tē ſy dat hij hē binnen middelen tijde bekeere. Iſt dat hij hem daer en tuſſchē betert / ſo ſal hij hem openticx voor de ganſche Ghemeinte (de welcke hi mz ſyn hertneckicheit onſticht heeft) moeten verſoenen / op eenē ſekeren dach doer de Ouderlinghen gheſtelt.

Ende

Ende dit is den handel/die wi hou dē in onse Ghemeinte/angaēde tghebruyc der Christelicker Straffen/ met de ghene/die in de vergaderinghe der Dienaren/nae den woorde Gods vermaent ende ghestraft werden/totter tijt toe/dat sy haer bekeerē: oft wt der Ghemeinten om haerder hertneckicheits wille/ door de afsnydinghe wtgheworpen werden.

Soo der Dienaers sijn niet altijts bedwonghen/ het onderwinghen der ghenaden broederen/ door andere te verwachten: mer sy selue behoiren tot haer te roepen/de welcke sy bekennē openlick ghesondicht te hebben: oft ongoddelick te leuen: oft iet ghedaen te hebben/ dat der ganscer Ghemeintē cenich perijkel oft schade soude maghen aenbringhen: met de welcke alle/sy handelen sullen/nae dat de godsalighe stichtinghe der Ghemeinten is heyschende.

De wyse ende forme der openlicker Penitentie/ voer de afsnydinghe.

Cap. 24.

Om opē

Om opentlicke penitentie oft leedtschap / voer de ganssche Ghemeinte bewysen/bedwyngē wy niemant lichtelick/ noch latē ooc niemādt lichtuaerdelic daer toe mer hem alleene / de welcke met syn sonde de ganssche Ghemeinte / oft het groosste deel der-selver onsticht heeft: eñ heest in de vergaderinghe der Ouderlinghen eē beschеedich teeken synder warachtigher ende Chrisstelicker beteringhe gegheuē/de welcke als de Dienaers inden gheuallen bzoeder merckē:so vermanē sy hem tot heimelicke versoeninghe met den ghemē/die hem van synen val vermaent hebben ende vermanen hem ooc / dat hy hem niet schame opentlic voer de ganssche Ghemeinte/syn sonde te bekennē/ter eeren Gods ende ter stichtinghe der Ghemeintē. De welcke vermaninge isi dat hyse Chrisstelic ontfanghet/alsa hy schuldich is : de Dienaers hem de handen geuende/betuyghen met hem haer versoeninghe : ende daer werdt eenē dach gheselt/om syn opentlicke penitentie te doen.

Watmen

Watmen op den dach der opentlicker Penitentien doen sal.

Achter de opentlicke predicatie/eer men dē Psalm singt/oft ooc in de predicatie selue / bewijst de predicant den gront der opentlicker penitentien / in de heilighe schriftueren begrepen te syne:te weten / in dat ghebodt Christi des Heeren doer dwelcke het ghebo-den werdt/dat so wie teghē synē broe der ghesondicht heeft / dat hy voer al hem met den seluen versoene:so verre als hy eenich werck Gode behaeghe-lick doen wilt. Want hier wt werden wy gheleert: Ist dat wy teghen vele ghesondicht hebben / dat wy ons tot velen moeten versoenen. Ende also ist dat wy de ganssche Ghemeinte/ oft een groot deel der seluer verergherd hebben:dat wy ons ooc tot de gāssche Ghemeinte behoiren te versoenen. Mat. 5.

Soue diē / Christus de Heere spreckt wee ouer alle de ghene / doer de welke erghenissen cōmen : so dat gheen twyfel is / oft sy sijn alle begrepen onder den vloeck / doer welcken eenich broeder eenichsins verergherd werdt: Mat. 18.

so veel

ſo veel te meer / doer de welcke de ganſche Ghemeinte vererghert is. Vanden welcken vloeck wy niet verloſt connen weſen/ten ſy dat wy de ergiernissen/ die wy ghegheuē hebben/ wederom/ ſo verre alſt moghelick is/ wech nemē. Welck voerwaer gheen ſins beter gheſchieden can / dan doer de verſoeninghe met de ghene/die wy vererghert hebben: ſo verre ymmers als het doer ons gheſchieden can.

Eñ den gront der openlicker Penitentiē op deſer wyſe voer de Gemeinte bewesen ſynde: ſo werdt de Gemeinte vmaent / van het ghene dat in eē ieghelicke openlicke penitentie voer al behoirt onderhoudē te weſen: Namelic van de drie merckē der ſelver.

Ten eerſten / van het warachtich mißhaghen ende beſchuldighen onſes ſelfs in onſe ſonde.

Ten anderen / van het betrauwē der verghiffenisſe der ſonden om den ſone Gods Chriſtum den Heere / ende de verdienſten ſyns doots.

Ten laeſten / dat een ieghelick in de Gemeinte dincke / dat de ſonde des gheuallen broeders / niet alleen des broeders ſy: mer ock de ſyne. Ja ooc

der

der ganscher Gemeinte sonde: op dat een ieghelich hem/ende de gāsche Gemeinte in het aenschijn Gods/in gheliicher wyse beschuldige/ende dincke dat hy so wel de versoeninghe in Christo noodich heeft/alsmē siet dat de geuallen broeder hem met de Gemeinte versoenen moet. Ende weder om sal de ganssche Ghemeinte troost ontfangē/vā der seker vergeuinghe aller harer sondē: doer de vsoeninge des gheuallē broeders/die hē opēlic achter na doer Gods Woort vcondicht werdt.

Ende de Ghemeinte op dese wyse vermaent synde/ so wert dese broeder gheselt/in tgheslichte der gāscher Gemeinten/ende de Dienaers ende Ouderlinghen staen ront om hem.

Daer na beghint de Predicant de nauolghende vermaninge totter Gemeinten/ spreckende in dese oft derghelicke wyse.

Vermaninghe tot der Ghemeinte ouer den Gheuallen penitenten broeder.

Geminde broeders/ siet wy stellen in dmidden uwer vergaderinghen/ desen gheuallen broeder/die bereit is/ de schult synder sonde (daer mede hy

Gods

God ende syn Ghemeinte verteernt heeft) openlic te bekennē / tot sijnder schaemten : mer tot die glorie onses Gods / ende ter stichtinghe onser Gemeinten. Ende begheert met v allen wederom versoent te wesen : ende in uwe broederschap nv voort aen ghehouden te werden.

Ghyden welcken ick nv wt schulte te hemwaerts / wt den woorde Gods / moet vermanen: op dat ghi alle weten moecht / wat dat ghy van de sonde dese broeders ende onser aller sonden behoirt te dincken.

Wy beuinden dan inder Schrifture ren twee dinghen vā de sonde: dat een
Rom. 11. Galat. 3. *dat wy al onder die sonden besloten
syn. Dander is / dat hoe wel wy onder
Rom. 3. de sonde besloten sijn / *salich ende behouden nochtans werdē / door de ghe
schoncken barmhertigheit Gods in
Ioan. 3. Christo (so verre ymmers als hem aē gaet) *tē ware dat wy sijn weldaet vachtende / ons seluē in onse sonde sterc
Heb. 6. 10 ten / *eñ also daer in eindelic / door het recht oordeel Gods / verhert wierden
Hier wt werdē wy gheleert / wat dat wy vā onse eighē sonden / eñ de sondē der āderē behoirē te dinckē. Wāt als

wy

wy hoiren/ dat wi alle onder de ſonde beſlotē ſijn/ wy verſtaē wel dz wy alle tſamen/ *van onſer natuere weghen/ tot alderhande ſonden ghenegen ſijn. Gene. 6.8 Rom. 7. Gal. 5. Daerom ſullen wy ock ons niet verwonderen van eenighē val der anderen. Ende veel min/ ſullen wy onſe ge uallen bzoeders/ meer dan ons ſelues beſchuldighen oft verachten. Wāt iſt dat wy alle onder de ſonden beſloten ſijn/ wy cōnen niet voorby/ oft wi moeten bekennen/ dat wy in het ſelue moghen vallen / daer in wy eē ander tien ghevallen te weſen: ten ſij dat wy doer de groote ghenade Gods daer af beurijdt werden. Ende wy ſullen ock dē Heere danckē/ iſt dat hi ons in de ſelue oft ock in ſwaerder ſondē niet heeft laten vallen/ daer in wy hoiren de andere ghevallen te weſen. Voozts ſo ſullen wy eenpaerlic bidden : dat hy ons voozt aen niet late vallē. Wy ſondigē dan grootelic/ als wy een ander meer dan ons ſelues / om der dinghen wille beſchuldighen oft veroerdelen / de welcke wy niet haer (ſo verre als in ons is) ghemeīn hebben.

Wederom/ na dat wy hoiren / dat wy onder de ſonde beſlotē ſijn: niet op

Ezec. 18. dat wy vergaen (*ghemeret dat God
onse verderffenisse niet begheert) met
Rom. 11 *dat wy doer de eenige loutter barm
hertigheit Gods in Christo / buyten
alle onse werdicheyt / ter eeren sijns
naems / behouden werden: so moeten
wy dincken / dat wy niet behoiren te
blijuē in onse sonden. Maer dat wy on
se schult bekennende / onse toevlucht nē
mē sullē tot de barmhertigheit Gods /
doer de welcke hy ons so in synē eenig-
Esai. 53. ghen sone ontfanghen heeft: * dat hy
1. Joh. 1. de schult aller onser sondē hem opge-
leit ende toegherekent heeft: ist dat wi
ons in onse sondē mishaghen: eñ nint
hem / mer ons seluen beschuldighen:
sijn genade wter hertē / sonder ernich
betrauwen op ons seluen / aenroepēde

Ende onse Heere God is hier in
niet weert oft onghewillich / so dat het
van gheenen noode sy veel woorden te
ghebruycken / om tot synder ghenade
te gheraken. Hi siet dat herte aen / niet
het ghelaet der woordē. Ist dat wy dan
in onse herten waerachtelick een mis-
ghen van ons seluen hebben / ende syn
ghenade oetmoedelic met een vast be
trauwen op Christum / aenroepen: hy
Luc. 15. verhoirt ons. Ja hy comt ons te ghe-

moete

moete *eer dat wy ons ſeluen beſchul
dighen: ende hy ſtelt ons op de ſchou-
deren ſyns ſoens/op dat hy ons tot ſyn
ſchapen hoye weder bringe: en maect
meer bly ſcap i ſyn ryche ouer eene ſo-
daer/die hem bekeert / dā ouer neghē
ende neghentich rechtuerdighe.

Na dat het dan ſo is myn bemin-
de broeders / laet ons / ons ſeluen be-
ſchuldighen/ en op de goetheit Gods
betrauwen/eendrachtelick den Heere
aenroepende: op dat deſe onſe broeder
warachtelic hier ſyn ſchult bekennen
mach / ter eeren Gods/t ſynder zielen
ſalicheit/ende ter ſtichtinghe der gan-
ſe er Ghemeinten.

Een Ghebet ouer de Ghenaden broeders / voer ſyn apentlic-ke bekentenisse.

Almachtigh eewich God ende barmhertighe Vader die doer den mont ws hel- Ezec. 18.
ighen Propheten claerlick betuycht hebt / dat ghy de doot des ſondaers niet wilt: mer meer dat hy hem bekeere ende leue: die oot uwen eenighen ghebozen ſone / niet voer de ghercchtighe / mer voer de ſondaers hebt willen laeten ſterue / *dat de ghe E Iaie. 53.
ne / die haer doer den laſt der ſonden

beſwaert ſoude vinden/haer ſelue gä-
ſchelick miſtrauwōde/alleen doer th-
Hcb.4. trauwen ws ſoens/tottē thzoon uwer
ghenaden oetmoedelick toecōmē ſou-
den. Siet wy ſyn hier tſamen ghecom
men in den naem des ſcluē ws ſoens
onſes Heeren Jeſu Chziſti/op dat wy
onſe ſonden in uwe teghenwoꝛdicheit
bely den: ende daer voer vergiffeniſſe
van v/doer dē naem ws ſoens beghe-
ren ſouden. So bidden wij v dan oet-
moedelick/alder barmhertichſte Va-
der/dat ghy alder eerſt/doer uwē hei-
ligheu Gheeſt/alle onſe hertē ōwec-
ken wilt:op dat wy onſe ſonden waa-
rachtelic moghen bekennen. Meer in
ſonderheit begheren wy/dat ghy het
herte onſes gheuallē bzoeders (N)ver
weckē wilt:op dat hy ſyn ſchult opent
lick bekenne/ter eeren ws heiligheu
naems/ende ter ſtichtinghe deſer u-
wer Ghemeinte: Hem ſyn ſchult en-
de onſer aller ſchult ende ſonde ghena
delick/doer de liefde ws ſoens verghe
uende. Ende wilt ons alle met den an
derē nv voozt aen alſo met uwē geeſt
regierē ende verſtarckē/dat wy (hoe
wel wy ſonder ſonden niet connē ſyn)
in ſodanighe ſonden nochtans niet
vallen

vallen : daer doer uwen werdighen naem ghelastert/ende uwe Ghemeinte vererghert soude werden. Verlost ons O Heere God van alsodanighe sondē/ eñ wilt uwe goddelicke macht in onse crāckhz verclarē: teghē het tyranschap eñ ghewelt der sondē in ons op dat wy in heilicheit eñ gherechticheit v ryckie in d Euangelie wo soens voozderen moghē: den welcken met v ende met den heilighē Gheest in een Goddelicke Dzieuuldighe eenicheyt/ sy pzijs eñ cerē inder eewicheit. Amē.

Dit Ghebedt ghedaen synde/ de Dienaer spzeect den gheuallē bzoeder aen/met dese nauolghende woozden.

Een vermaninghe totten Penitenten bzoeder.

Na dat ghy/mijn lieue bzoeder/ gehoirt hebt / dat uwe officie sy/ nw voozde Gemeinte Chzisti / de schult uwer sonden te bekennē: ende dat wy God om sijn ghenade aengeroepen hebbē/ op dat ghi dit oprechtelick soude moghen doen: so wilt dan in v seluē gaen/ ende dincken dat ghi voer God/ ende niet voer menschen staet.

Wy moghen van v/als menschen

bedroghen sijn: mer men can God/in
onsen dienst niet bedrieghen/die ooch
niet ongestraft ymmermeer latē wilt/
datmen hem in sijn Dienaren bedrie-
ghen soude. Daerom gheeft uwē Heer
re de glorie doer een warachtich leedt
schap ende belyden uwer sondē. Wāt
dit is de glorie ende eere Gods / dat
wy om onser sonden wille/ ons sullen
beschuldigē/ eñ daer vā ghenade door
den naem sijns eenighē geborē soens
oetmoedelic begheeren /, op dat wy so
doer sijn Goddelicke genade eewelic
bewaert moghen wesen. Dwelc v eñ
ons allen God doer syn ghenade ver
leenen wille. Amen.

Hier sal de gheuallen broeder een
openlicke belydenisse sijnder sonden
doen: ende sijn schult openlick beken
nen/ende verghiffenisse daer af begh
ren: op dat hy onder de ledekens der
Ghemeintē gherekent soude moghē
sijn. Ende ouermidts dat het dickmael
gheschiedt / dat de gheuallen ende pe-
nitentē broeder/ doer schaemte oft an-
derssins de ghenade niet heeft/ om sijn
openlicke belydenisse wt te spreckē/ so
sal dan de Predicant de hooftstucken
sijns schults openlick verhalen/ ende

daer na van hem openlijk vraghen: Oft sijn saken niet so gheleghen sijn/ als hi vā hem verhaelt sijn. Oft hy ooc daer in sijn schult bekent/ eñ begheert daer vā vergiffenisse: eñ hē seluen met der Ghemeintē te versoenen?

Antwoordē. Ja.

Dit al ghedaen sijnde/ so sal de Predicant openlijck vanden anderē Dienaren eñ Suderlinghen vraghē: oft hi iet meer in de belijdenisse des broeders sijn heilschende. Isser iet/ dat sal hē iegheliic vā haer ordelic moghē voorspreken. Isser ooc niet/ so sal de Predicant den penitentē broeder aenspreke met dese nauolghende woorden.

Een vermaninghe tottē Ghenaliē ende penitenten broeder/ na sijn belijdenisse.

Wy hebbē mijn broeder uwe belijdenisse gehoirt/ eñ danckē God van dese uwe beterinisse/ doer de welcke/ ghi niet so seer v selue/ als dē Duyuel beschaemt ghemaect hebt. Want dan winnē wy waerachtelic dē Duyuel/ eñ treden hē met onse voeten: als wy onse sonden met een aenroepinghe der genadē Gods/ eñ seekere hope der vergiffenisse in Christo Jesu verschuldighē

Gekent dan dit eē ſonderlinge wel daet Chriſti des Heeren te ſyne / dat ghy v ſelven aldus opentlic van uwe ſonden beſchuldicht hebt/want het nz v werck : mer des Heeren is / die dit doer ſynen Gheeſt ghewracht heeft/ tot de eere ſyns Goddelicke naems/ tuwer ſalicheit / ende ter ſtichtinghe ſynder Ghemeinten. Dit ſult ghi wel bekennen/ende v wachten/ dat ghi de ſe groote weldaet niet tot uwe eewige verdoemeniſſe miſbruycket.

De Duyuel ſal ſonder twyfel ſeer qualic nemē dat ghy hē aldus doer uwe opētlicke belydeniſſe beſchaēt ghemaeckt / eñ met voetē ghetredē hebt/ eñ daer om ſal hy alle liſten liggē/ om v wederom in ſyn ſtricken te bzinghē. Siet dan wel toe/dat hi voozt aē gheē plaetſe in v vinde:op dat het *laeſten niet erghet werde/dan het eerſte. Luc.11.

Bidt God eenpaerlic/dat hy v regiere/ende met ſynē heylighē Gheeſt ſtercke ende beſcherme: ende v alle dz ghewee gheue/ *dat ons de Apoſtel Paulus beſchzyft : op dat ghy doer de liſtighe aenloopinghe des Duyuels niet ouerualle werdt.*God die ghetrauwe is/ſal v by ſtaen. Ende ghelijc Ephe.5. 1.Coz.1

de Duy

de Duyuel niet en heeft in onse hooft Chriſto / alſo ſal hy ooc teghen v ende ons allen niet vermoghen.

Een vermaninghe tot der Ghemeinten.

Ende ghy mijn broeders alle/wilt exempel van deſen onſen gheualien ende penitenten broeder nemen.

Den eerſten/ dat ghy oock waracht tich berau hebt uwer ſonden.

Den anderen / dat ghy v daer om voer God beſchuldigē wilt / ende ſijn barmhertticheit ghenadelic aenroepē.

Den laetſten / dat hem een ieghelick/in ſonderheit van ſodanighe ſonden wachte / door de welcke de Ghemeinte onſticht/ ende de naem Gods ghelaſtert werdt. Ende oft het ſo quame (dwelck God doer ſijn ghenade niet ghehenghe) dat alſdan niemandt hem ſchame / opentlick hem voer de Ghemeinte te beſchuldighē: ende ſyn beſtdenſſe te doen/ende hem met der ſelver te verſoenen: ghelyck ons eē exempel van den teghenwoordighen penitenten broeder/nae Gods woordt ghegheuen werdt. Den welcken wy alleſins van herten ſullen vergheuē/daer in dat hy teghen ons oft de ganſche

Ghe-

Ghemeinte ghesondicht heeft: ghelyck wy begheren dat ons God onse sonden vergheue.

Niemandt verwijte hem sijn sonde mer ontfanghe hem lieflick als synen broeder. Ende op dat wy openlicke ghetuychenisse gheuen onser liefden ende versoeninghē thenwaerts: laet ons God aenroepen/ēn hem voer syn leedtschap dancken met dese nauolghende woorden.

Een danckseggh̄inghe ouer de wederkeeringhe ende versoeninghe des Ghevaelen broeders.

Onse hemelsche Vader/een ongrōdelicke fonteine alder troosts ēn barmhertigheits / hoe wel wy niet werdich syn van v aenghesichte oft verhoort te worden/veel mīn dat wy onder uwe kinderen gherekent souden werden: nochtans na dat wy uwe onwtsprekelicke goetheit ende barmhertigheit in uwen eenighen ghebozen Sone Christo den Heere aensien / doer den welcken ghy ons(die de eewige doot werdich syn) niet laet verghaen: mer lieflick wederom roept tot beterusse: ende ons de ganssche schult onser sonden ver-

ghey-

ghenē hebbēde/ ontfancht ons weder om in uwe vaderlicke genade/om ws Soens eñ ſyner verdienſten wille.
So ſijn wy bedwonghē deſe uwe wtnemende goetheit vān ganſcher hertē te pꝛijſen: ende v voer de ſelue inder eewicheit te danckē. Wy pꝛijſen v nu dan alder heilichſte Vader/ met uwen Sone ende den heilighē Gheeſt: Wy aenbidden ende dancken v/ voer uwe gaue der warachtigher beterniſſen/ die ghy deſen onſen bꝛoeder gheghe-uen hebt. Ende wy voer uwe voeten oetmoedelic legghende/ bidden v/ dat ghy ons alle/ de ſelue gaue (als wi ſon dighen) gheuen wilt: op dat doer ouſe beſchuldinge eñ ſchaemte/ uwe cracht eñ eere in onſe cranckheit verclaert werde. Ende op dat wy alſo wt het ge welt der duyſterniſſen ghenomē: eñ in rijcke ws ſoens ouerſet ſynde/ hē als leuende rancken inghegreffyt werdē/ ende dat wy doer uwē heilighē Geeſt geſupuert ſynde oueruloedighe vꝛucht ten dagheliex in hem/ doer uwe ghena de/ voortbꝛinghen moghē/ ter eerē ws heilighē naems eñ ter ſtichtinghe der Ghemeinten: doer dē ſelue uwē ſo-ne Jeſum Chꝛiſtū onſen heere. Amē.

Deſe

Dese danckseggh̄inghe gheeindt synde/vraecht de Dienaer vandē Penitentē broeder: Oft hy ooc voort aen staē wilt onder de chr̄istelicke straffe: Ende na dat hy gheandwoort heeft: ia/ so vercōdicht eñ betuycht hem de Dienaer warachtighe ende volcomē quyt scheldinghe synder sonde/ voer God ende syn Ghemeinte: niet alleen opter aerden/ mer ooc inden hemel: eñ dat doer Jesum Chr̄istū/ die voer alle onse sonden ghestorven is.

Mat. 15. Marc. 16. Joan. 20.

Ten laetsten/ alle de Dienaers eñ Ouderlinghē den Penitentē broeder ordentlick omhelsende ende cussende ende de handt ghegheuen hebbende/ bewysen sijn warachtighe versoeninghe met der ganscher Ghemeinten. Daer nae eenē Psalm/ namelick/ Uut dieper noot. &c. ghesonghen synde/ werdt de Ghemeinte verlatē/ met eē recommendatie der armen.

Van de wyse ende maniere der Excommunicatie/ Van oft Affsyndinghe van der Ghemeinten.

Cap. 25.

Na dat

Al datmen alle de trappē ō heimelicker eñ opētlicker ō maninghē/ouerenighē vuallē broeder/ozdētlic onderhoudē heeft: en hi de selue vachtende/ euē verstreēt in syne sondē voertgaet/ also datter geē hope synō beternisse is so ist vā noode/datmē dē selue tē lastē affsnyden sal/ eñ wt der Ghemeinten werpen. Eñ dese wtwerpinghe sal niet geschieden doer dautoriteyt van een oft twee: oft ooc doer dautoriteyt der Dienaren ende Ouderlinghen tsamen: mer alleen doer de bewillinghe der ganscher Ghemeinten: de welcke Paulus wilt / dat sy den afghesneden ende wtghebannen broeder beweenē ende beschreyen sal. 1. Cor. 5.

Wanneer dan eenich gevallē broeder openlic met synen naem tot twee reisen / der Ghemeinten vonderlicht is als een versmader ende verachter aller vermaninghen/die hem ozdentelic ghedaen syn: so werdt eenen scheren dach sonder affsnydinghe (ten sy dat hi weederkeere tot beteringe) gestelt/ eñ de gāsche Ghemeēte werdt vermaēt/

waert

waert ſake datter iemandt onder haer ware/dē welcken dochte/ datmē in dē ſer ſakē der aſſy dinghē/oft te haeſtelic/oft ooc niet wettelick eñ behoirlick vooztghinge: dat hy dat binnē dē acht daghē/voer de aſſy dinghe/den Vienaren eñ Ouderlinghē in haere ghemeine wekeliche vergaderinghe/oft ooc iemandt vā haer by ſonder/ te ken nen geue/eñ redene ſyn der ſententien wt dē wozde Gods/vooztbzinghe.

Iſt ſake dan dat niemandt voer deſen gheſteldē dach der aſſy dingē/ wtē Wooꝛde Gods/eenich belet ſel der ſelver vooztbzingt: noch ooc de geualē bzoeder eenich teckē des leedſchaps eñ beteringhē doet: alſdan ſonder eenich vertreck/ſo houdtmē haer vſwyghē voer haer vaſte bewillinghe.

Mer iſt ſake dat iemandt wt der Ghemeinten eenighe ghenochſaeme redene by bzenht/waer doer men behoirde deſe aſſy dinghe een weynich tyts wt te ſtellen: oft ooch gheheelick achter te latē: oft dat de gheuallē bzoeder eenich ſeker teckē der beterniſſen gheeft: dan werdt de ganſche ſake werom wt gheſtelt totte anderen naeſten ſondach: eñ men verclaert openlick

lich tot de Ghemeinte/de oorsake deser wtstellinghe. Ende also den naesten toecomende sondach werdt de broeder (ten ware dat hy onschuldich / na Gods Woordt bevonden ware) openticlic van de Ghemeinte afghesneden: oft ist datter beterusse is/door openticlicke penitentie met der Ghemeinten verson: ten ware dat den Dienaren anders goet dochte.

Ende op dat inden handel der Excommunicatie niet lichtuerdelic: mer alle dinghen rijpelick ende ordentlick van ons ghedaen souden werden: sdaechs voer de Excommunicatie cōmen de Dienaren ende Ouderlinghē tsamen/om onder melcander tonderuraghen: oft daer eenighe oorsake sou de moghen wesen / waerom men dese affsnydinghe sonde moghen wtstellen oft oock ganschelic achterlatē. Ist sake dat sulcx ict aēgebroght werdt / dwelck inden Woordt Gods sijn bewijs stijnnet te hebbē: so werdt dat selue so langhe onder de Dienaers ende Ouderlinghen ghehandelt ende ghewerghē/ tot dat sy al tsamen in eē sententie/ inder Schrifturen haer fonde mēt hebbende/ouer een commen. Mer ist sa-

ke dat-

ke datter niet teghen / van iemanden ghebrocht werdt: dan so werdt dercō-municatie des anderen daechs ver-uolcht ende voldaen: ende tverswygē der Ghemeinten / werdt ghenomen (als te vozen gheseit is) voor haerder bewillinghe.

Van tghene datter gheschiedt op den dach der Affsnydinghe/oft des Christelicken bans.

Ten daghe/alsmen de Excōmunica-tie / oft Ban houden sal / so werdt de voermiddachsche predicatie een wei-nich vercort : op dat de Dienaer tijt mach hebbē/om de natuere/ ende/eñ maniere der excōmunicatiē onder Ge-meinte Christi/den volcke wt te leggē ende te verclaren. In welcker vercla-ringhe dese nauolgende dinghen son-derlick voerghehouden werden.

Dargument oft bewijs der lee-ringhe van der affsnij-dinghe.

Ten eersten verclaert de Dienaer/ wat de Excōmunicatie oft Ban sy/ eñ wat sy in haer belluyt. Te weten/dat het sy een instellinghe Christi des hee-rē/door de welcke alle herdtneckinge ende wederspozighe verachters aller

Christe-

Christelicker vermaninghē/wtē ghe-
seischappe der ghemeintē als heidēsce
ende ongheloouighe gewozpen/ ende
den Duyuel ouerghegheuē werdē: op 1. Cor. 5.
dat sy na dē vleesche ghequelt ende ge
pynicht synde/ also ten einde tot ken-
nisse haerer sonden commēde/na den
gheest behoudē souden mogē wesen.

Ten anderen bewijst de Dienaer/
wiemē behaet af te suyden: tewetē al- Matt. 18.
sulcke/die in eenege openbarē oft oor
heimelicke sonde bevondē (de welcke
teghen de wet Gods is) alle godsali-
ghe vermaningē na dozdinantie Chri
sti ghedaen/ verfmaden/ ende sonder
eenige hope der beteringē/ vermerpē.

Wt desen machmē nu claerlick be
vinden. Ten eersten/ datmē in alle op
rechte excommunicatie/niet so seer aē-
sict de sonden in haer selven: als de op
gheserte verfmadinghe der vermanin
ghen. Ten anderen/dat de papistische
excommunicatie (de welcke allern wt
haer des oprechten religioens/ oft om
douertredinghe der menschelicker in
settinghen/doerghedzeuen werdt) vā
gheender cracht oft weerden sy.

Ten derden/ werdt daer vanden
Dienaer bewesen/ dat de volle macht

der Excōmunicatie niet gheleghē is/ by eenen sonderlinghen Dienaer der Ghemeinten / noch ooc by den ganschen hoop der Dienaren: Maer dat daer toe van noode sy / de eendrachtighe bewillinghe der Ghemeinten: gelijck wten brief Pauli tottē Corinthe ren claer is . Hoe wel nochtans het officie der Dienarē sy / de affnydinghe der hardtneckigher/ by de Ghemeinte ordentlick te voorderē: ghelijck bouē ghenoech verclaert is . Ende hier in werdt oock grootelick / in de Roōsche kercke vāde Bisschoppē ghesondicht/ die de macht der Excōmunicatien tot haer alleen ghetrocken hebben.

Ten vierden /op dat niemandt licht achte/ wt de Ghemeinte doer een oprechte affnydinghe/wtgheworpē te sy ne:so wert de Ghemeinte vermaent
2.Cor.5.4 *dat de afgheslaedene menschen cōmē in een seekere verdoemenisse der sielen ende des lichaems : ten sy dat sy haer beteeren . Want sij so seeckerlick van de kercke Christi/ende de ghemeinschap der heiligher/ende vā de beloftenissen des eewighen leuens wtgheslotē werden/ende den Duyuel ouergheleuert: als sy van de wtwendighe ghemeinschap

schap der Ghemeinten afgheſneden
syn. Ja de Ghemeinte doet hier inder
erden niet / doer doprechte excõmun- Matt. 18.
catie: dwelck God te voren / inden he-
mel niet ghedaen heeft. Daerom ooc
Christus van der excõmunicatie spre
kende / op dat mense niet verachten sou
de / heeft haer autoriteit / met eenẽ eedt
bevesticht / seggẽde. *Ic seggh e v voer Matt. 10.
waer / al dat ghy opter erdẽ bindẽ sult /
sal inden hemel ghebonden syn: eñ al
dat ghy ontbinden sult opter erdẽ / dat
sal inden hemel ontbonden wesen.

Ten laetsten werdter bewesen / dat
de excõmunicatie niet sy contrarieren
de ende wederstaende der liefdẽ: ouer-
mids dat sy ingheſtelt is / niet tot de
verderffenisse des wtghewoꝛpẽ men-
schen: mer tot sonder eñ der ganscher
Ghemeinten salicheit. Want daerom
werdt de broeder (die een verachter
aller christelicker vermaninghẽ is) wt
de Ghemeinte ghewoꝛpen / ende den
Duyvel ouergheleuert / tot een verder-
fenisse des vleeschs: *op dat synen 1. Cor. 5.
gheest salich werde inden dach des
Heerẽ. Bouen dien / doer rechte ghe-
bruyck der excõmunicatiẽ / werdt claer
lick bewesẽ / dat de Ghemeẽte Christi /

de boosheit der mēsce niet is voedēde oft sterckende: mer veel meer straffende eñ wtroyende / na dautoziteit haer vā God ghegeue. Die traech syn/ wert dē ooc hier doer tot godtruchticheit ue weercht. De boose werdē vā haer schandelicke werckē belet/ de ganesche Ghemeinte werdt * vā veel erghenissen vloost. Eñ de Ghemeinte *haer selue aldus oordelende ende straffende/ is de straffinge Gods ontuliehende.

Mare. 9.
2. Cor. 11.

De oeffeninghe des Ganse oft der Affsydinghe.

Nae dat dese eñ dierghelycke stucken verclaert syn: so comt de Dienaer tot de affsydinghe des impenitenten ende hertneckighen broeders. Ende alle de Dienarē uit aenschyn der ganscher Ghemeinten staende/ so spreckt de Predicant tot de ganesche Gemeinte/ dese nauolghende stucken oordentlick voorhoudende.

Ten eersten/ hoe dat de Dienarē na dē heisch haers ampts dē geuallē broeder/ doer heimelicke eñ opentlicke vermaningē te vgeefs tot nu toe/ gesocht hebbē tot beternisse te bringhē: eñ dat sy daer doer bedwonghen syn/ tot syn der excōmunicatien te cōmen.

Ten

Ten anderen/ op dat niemant twijfele/van de rechte oorsake der excõmunicatien/so bewijst de Dienaer/ware in dat de broeder teghẽ de wet Gods ghesondicht heeft: ende hoe dat hi alle Christelicke vermaninghen tot noo toe hertneckelick veracht heeft. Dit al tot telick verhaelt synde/so vraecht de predicant openlick vã alle de ander Dienaers/oft de saken niet so ghelegen si/als sy dan van hem verhaelt ende verclaert is? Sy antwoorden/ Ja.

Ten laetsten / so sal de Dienaer oock verclaren/datter inde gãsche voergaende wene/van ghenẽ broeder yet voort ghebracht sy dat eenichsins dese excõmunicatie wettelick beletten soude moghen. Ende datmen dit is houdende voor de bewillinghe der ganscher Ghemeintẽ. Mer sonder nochtans wat syn / dat eenichsins iemandt in dese excommunicatie twyfelachtich soude cõnen maken / oft gemaect had de: dat sal de Predicant / doer Gods woordt bewysen niet te wesen : op dat so alle dinghen stichtelick in de Ghemeinte ghehandelt werde.

Daer na spreeckt de Dienaer de Ghemeinte toe/aldus.

Het is nu uwer liefdē claerlick ghenouch bekent/dat wy met rechte oorsake bedwonghen syn onsen broeder N. die so herdtneckelick alle vermanghen veracht/af te snyden: den welcke wy grootelick schuldich syn te beweenen/ist dat wy leuende ledekens des lichams Christi syn. Ende daer om op onse knyen voer onsen heere God vallende/laet ons wter herten syn ghenade/voer onsen gheuallen broeder/aenroepen/seggende.

Tghebedt eer de Affsnydinghe ghe schiet.

Ezech. 18. DEwich eñ barmhertich God/die na uwe vaderlicke goetheit/niet wilt de doot des sondaers: mer meer dat hy hem bekeere ende leue: wy bidden v oetmoedelick/dat ghy doer de cracht ws gheests vermorwen ende breken wilt het steenich herte onses broeders N. ende de duysternissen syns ghemoets weeren: op dat hy warachtelick met een oetmoedich herte bekenne/dat hy teghen v eñ uwe Ghemeinte ghesondicht heeft/eñ dat selue beweene ende betere: eñ dat hy also sy eñ blyue een waractich eñ leuen-

leuendich lidmaet ws soens in uwe Ghemeinte. Verhoort ons O Vader/ die v inden naem ws beminden soens Christi Jesu aenroepen: ende wilt onsen voerghenoemdē broeder/ die daer is dwalende ende vergaende/ inden rechten weech wederbringhen: op dat wy alle/ die om sijns vals ende hardtneckicheits wille nu bedroeft syn/ons moghē in syn oprechte leedtschap verblyden. Neicht doch uwe ooren/ alder barmhertichste vader/ tot het ghebet ws volcx/ dat v voer cē sieck lidtmaet uwer ghemeinten is aenroepende: op dat het ghesont blyue/ ende niet afghesnedē werde ende vergae. Dit begheeren wy alder barmhertichste vader van v/ doer den seluē uwē Sone Christum Jesum/ so wy van hem gheleert syn/ Biddende.

Onse vader die daer syt. &c.

Ist dat na dit ghebedt de ghenaden broeder voort comt/ om syn schult te bekennen: so werdt hem vandē predicant ghebodē/ dat hy met corte worden syn meininghe den Ouderlingen lieflick verclare: de welcke hē gherne ende nerstelick hoiren sullen. Ende ist dat hy warachtighe teckenē des leedtschaps

schaps geeft: so sal dit eē van den Sudercligh dē predicāt verclarē: die tōderē tot de ganssche Gemeinte opēbaren sal: Gods danckēde voor de bekeerringe des gheuallē broeders. Eñ in de plaetse der Excōmunicatie / sal hy sijn openticke belydenisse doē: tē ū dat de Sudercingh anders gaerdunct noch acht daghen te beiden: om syn leedtschap te preuē. Meer ist dat hi syn opēticke belydenisse doet: so salmen volghē de forme / die bouen van de openticke Penitentie beschreuen staet / van de plaetse / daer de gheuallen broeder sijn schult bekent. Meer ist dat hy voortrōmende ghēn seckere teekenen des warachtighen leedtschaps gheeft: dan sal hem de Predicāt met Gods woordt opentlic tot leedtschap vermanen / hem voorhoudende de gruwelickheit sijnder sonde / eñ de gerechticheit eñ goetheit Gods. Eñ ist dat hy doer dusdanighe vermaninghē gewonnē wordt: so salme hē horen / eñ met hē handelē / alsi hier voren gheschreuē is. Meer ist dat hy in syn boosheit verhardt blijft: dat hi na het gebet niet voort wil so sal de Dienaer de ganssche Gemeinte aenspreecken / aldus.

Na

Na dat onse broeder N. teghen God ende Ghemeinte ghesondicht hebbende/ doer gheen vermaninghen tot beterinsse ghebrocht cã wesen: eñ dat het wtē worde Gods claer is/ dat hy daer om van het rijcke der hemelē wtghesloten is: so moetē wij dat seine doer sijne openbare affinydinghe/ met de macht ons Heeren Jesu Christi/ naden heylsch ons ses dienste/ betuyghē ende hem wt de Ghemeinte werpen: ghemerckt dat de Heere Christus dusdanighe verachters sijnder Ghemeinten/ in sijn lichaem niet lyden wilt. 1. Cori. 6. Ephes. 4. 1. Cor. 5. Matt. 18.

Wy dan voer onsen Heere Christū (den welcken alle knyen buyghē moeten) vallende/ sullen hem wter herten aenroepen/ sprekende aldus. Philip. 2.

¶ De Acte der Affinydinghe.

O Heere Jesu Christe/ ewich ende ewich Coninck uwer Ghemeinten/ die daer ghedoopt hebt/ ons totten einde des werelts by te stane/ ende uwen heiligen Gheest (*die de werelt vander sonden straffen sonde) te gheuē. Wy bidde v/ dat ghy ons/ de welcke in uwen name hier Matt. 18. Joan. 16.

hier vergadert sijn / alsoo met den seluē gheest bystaē: eñ uwe Conichlicke eñ Goddelicke macht onder ons wtstrec kē wilt: op dat wy doer uwe autoziteit / het quaet ende den broeder / die hardtneckelick is sondighende / wt het mid den van ons verdryuen moghen / ter eeren ws naems ende ter onderhoudinghe uwer ghemeinte in alle godsſalicheit: ende ooc ter salicheit deses broeders N. de welcke nae dat hy in syne sonden (die hy teghen v eñ uwe Matt. 18. Ghemeinte ghedaen heeft) so hardt-
1. Cozi. 5. neckich blyft / ende ghy niet wilt / dat sulcke in het heilich lichaē vwer ghemeinten ghereckent sullen werden: wy met uwen gheest verstercke sijnde. O Heere Jesu Christe / volghende v heilich gheboot / snyden hem als een verrot tidtmact opentlick af / van v heilich lichaem uwer Ghemeinte: ende dat met grooten druckeonser herten / ende medelydsaemheyt van sijnder verdoemenisse. Wy binden hier sijn sonden opter aerden / verseckert sijnde wt uwē worde / dat sy by v inden hemel ghebonden sijn. Ende desen also wt uwen saligben ryckе wtgheworpē sijnde (op dat hy allē ghelooughē voor een hey-

den

dē ende tollenaer gheacht werdt) gheuen wy/ doer v ghebodt/ den Duyuel ouer/ tot een straffinghe synsvleeschs: op dat synen gheest salich werde/ doer uwen eerlicken naem/ die daer leeft en de regneert met den Vader ende den heilighen Gheest/ een eenich ende ewich God ghepresen. Amen. Matt. 18. 1. Cor. 5.

Dese affinydinghe ghedaē synde/ so sal dan de Dienaer/ de Ghemeinte vermanen/ hoe dat hem een ieghelick/ na dē woorde Gods/ schuldich is te draghē/ tot dese afghesnedē cnēcht ghebannē/ ter tijt toe dat hy met een oprechte beteringhe synder sonden/ wederkeere.

Ten eersten/ datmen hem houden sal/ als een heidensche mensche ende tollenaer/ den welcken mē tot gheenē openlichen dienst der Ghemeinten/ noch ooc totten ghebruyck der Sacramenten/ in eenighe Christelicke vergaderinghe toelaten sal. Matt. 18.

Ten anderen/ dat een ieghelick van syn ghemeinsaemheit) de welcke/ als Paulus leert/ smettelick is) hem met alder nerstickheit sal ontrecken. Politische dinghen met mate nochtans/ sal men met hem/ op politischer wyse/ moghen handelen. 1. Cor. 5. 2. Thes. 3.

Ten

Ten derden/ ſo wie met dē Gheeſt Gods alſo begaeft eñ verſiert is/ dat hē gheē perikel lichtelic ſoude mōghē aencōmē doe; gemeinſame cōuerſatiē ehmedeſprekingē met dē afgheſnedenē/deſe ſoude als een medecijn met hē mōghē handelen/ aldus alle middelen ſynder beteringhe ſouckende.

Ten vierden/vermaen ooc de Bienaer/ dat niemanc wt eenighen valſchen gront/ den wtghebannen ſal beſpottē/oft in ſyn herte verſmaden: meer meer arbeyden/om hem voer alſulcke ſonden te wachtē om der welcker wille/ hy afgheſneden is: ende oock aenmercken hem ſeluē/dat hy nit becoert eñ oock afuallich werde. Veel min ſullen haer ſeluen vermeten oft behagen/ alle gheueinſede menſchen/ de welcke in de ſelue/ oft oock ſwaerder ſonden ſtelen: ende nochtans van huer ſeluē comen/ om dat/ ſe niet alſo afgheſneden ſyn. want ſi ſullen met allen verachters Gods (tē ſy dat ſy haer intyts beteren/ten wter ſtē daghe(alſſer gheē plactſe der beternisſe meer ſyn ſal) in daneſchijn des ganſhē wereits/ vā dat ſalic geſelſcap Gods geſceidē eñ afghe ſnedē werdē/tot haerō eeweger ſcādē.

Ten

Ten vyfften wert noch een ieghelick vermaent/dat hy tallen tyde/nerſtelick God almachtich voer deſen afgheſueden bidde/dat hy tot de ſchaepſkoye weder ghebracht werde.

Ten laetſten/ ſo ſal de Dienaer/ de Ghemeinte vermanen tot biddē met deſe woorden.

Na dat N. door deſe affſnidinghe wten ryckē der hemelen wtgheſlotē is: ende wy al tſamen vallen mochtē/ghelyck als hy nu gheuallē is: ſo laet ons/onder de crachtighe hant Gods ons veroetmoedighen/ende den Heere in tghemein bidden: dat hy den afgheſnedē wille wederom bringhen: ende ons van ſulcke becoringhe eñ hardtneckicheit altijt beſchermen ende behoeden/ſprekende aldus:

Een ghebedt voer den afgheſneden/op dat hy wederkeere.

Almachtighe eñ hemelſche vader/die daer de herten aller menſchen in uwen handen hebt: wi biddē v doer Ieſum Chriſtū uwen ſone eñ onſen Heere/dat v ghelieue/het herte van N. alſo

alſo met uwe ghenade te wenden eñ te buyghen / eñ alſo voer v te veroot-moedighen : dat hy ſijn ſonden ſien eñ ghevoelen mach: ende bekennen / hoe grotelick dat ghi ter dier oorſaken te-ghen hem vertoornt ſijt: op dat hy alſo voer warachtich leedtſchap tot v be-keert ſijnde / vā de ſtricke des Duyvels (waer mede hy nv ghebōdē is) verloſt werde: ende alſo voer ſijn beteringhe ons meer blijſchap aenbringhe / dan hy ons huydē voer ſijn affſnijdē druck
Ephel. 4. aenghebracht heeft. Ende wilt ons allen met uwen gheeſt ſo bystaen: dat wy onſe oude booſe wandelinghe af-gheleit hebbende / wandelen moghen in een nieuwicheit des leuens: aendoē de den nieuwen menſche / die na v ghe-ſchapen is / in gherechticheit ende hei-licheit des waerheits. Ende waert ſa-ke dat wy voer de liſten des Duyvels / in eenighe ſonden ghevaeckten te val-len / laet doch niet toe / dat wy in de ſel-ve volherden: mer geeft ons de ghena de / dat wy niemāds vermaninghe ver achten / mer de ſelve gerne hoiren en de toelaten: op dat wy int gheloue wos
Ioan. 15. Soens leuende / als leuende lidmaten ſijns lichaēs ende waerachtighe wijn-

ranckē

vancken/ in hem alderhande vruchtē des godſalicheits voortbringhen / ter glorien uwer Goddelicher Maieſteit/ in de welcke ghy met den ſeluen uwē ſone ende den heyligen Gheeſt/ leeft een eewich ende warachtich God in der eewicheit. Amen.

Dit ghebeth gheindt ſijnde/ werdt daer eenen Pſalm ghelonghen : namelick: Mā goetheit ende gherichte: Na dē welcken de Ghemeinte met ghewoenlicke legheninghe verlaten werdt.

De maniere/ om den Afgheſneden/ na ſijn bekeringhe/ wederō in de Ghemeinte tonfanghen. Cap. 26.

HIer voren is verclaert ghe- 1. Cor. 5.
weeſt/ dat het einde der excommunicatie niet ſy / de bederfeniſſe des afgheſnedens : mer meer ſijn ſalicheit: te wetē/ op dat hy doer al duſ danighe ſcherpe ſtraffinghe/ beſchaēt/ ende doer ſchaemte bewecht ſynde/ hem ſoude beteren. Aldus dan/ ſo ſtaet ons hier nu wt te legghen/ hoe ende in wat maniere/ de Afgheſnedene/ na haer bekeeringhe / in de Ghemeinte wederom aenghenomen werden.

Ende

Ende hier in sijn twee dinghē in sonderheit wel aen te mercken / Deerste is / hoe datmen met haer handelen sal / eer sy door haer openticke penitentie inder Ghemeinten ontfanghē werdē. Dander is / in wat wyse dat sy dese opēticke penitentie behoiren te doen.

Watmen doen moet / eermen den Afghesneden penitent / inder Ghemeinten ontfanghet.

Alle tghene datmen te varen doet / eermen den afghesneden / na sijn wederkeeringhe / totter Ghemeinten toelaet / dat doetmen tot dien einde: op datmen weten soude / oft hy ooc waractich eñ oprecht leedtschap sijnder sonde / ende hardtneckigher wenerspannicheit heeft oft niet. De Ouderlinghen dan / so haest / als sy horen sullen dat daer enighe hoope der beteringhen inden afghesneden sy: so sullen sommighe van haer totten seluen gaen / hem alle bequame middelen voorhoudende / om sijn sonde waracherlick te bekennē / ende te beschreyen. Sy sullen hem ooc allesins vermaen / om in dese beterenisse nerstelick voort te gaen / de welcke hy nu begonnen

Matt. 18.

nen heeft. De Penitent ooc ſelue / ſal totter vergaderinghe der Dienaré eñ Ouderlinghen der Ghemeinten comen: ende haer te kennen gheuen / dat hy bereyt is / om openlicke penitẽtie te doen: eñ hem met der ganſcher Ghemeinten te verſoenen. Als dan de Dienaren ende Ouderlinghen der Ghemeinten / ghenouchſame teeckenen der waerachtigher beternisſen ende leedtſchaps inden Afgheſneeden beuinden: ſo ſullen ſy hem eenen dach ſetten / inden welcken hy ſyn openlicke penitentie doen ſal. De welcken dach ooc acht daghen te voren den Ghemeinté te kennen ghegheuen ſal werden / na de voermiddachſche predicatie: op dat ſy als dan comẽ / om met vrolicker herten den penitenten eñ bekeerden. N. tontfanghen / die met droefheit haers herten te voré vã haer gheſelſchap afgheſneden ende wtgheworpen was.

Watmen op den dach der openlicker Penitentie doet.

Na dat de Sondachſche predicatie ghedaen is / eñ de ghewoenlicke ghebeden der Ghemeinten gheeint ſyn / eermen den Pſalm ſingt / ſo cõmen de Dienaren eñ Ouderlinghen der Ghe-

meinten/ ende ſtaen ontrent den Penitent/tot aenſchyn der ganſcher Ghemeinten. Ende als dan ſo beweyſt de Dienaer des woords.

Ten eerſten/ dat de ghevallen broeder (ſo verre ſy haer bekeeren eñ beteren willen) inder Ghemeinten Chriſti vergiffenisſe haerer ſonden verwerven. Ghelyck als dat wy vele eñ verſcheiden plaetſen der Schrifturē bliken mach.

Genter. 4. 1. Reg. 8. Jer. 3. 33. Ezech. 18. Luc. 15. 1. Joan. 1. 2. Cor. 7.

Ten anderen/ bewyſt hy/ datter niemant vanden Afgheſnedenen / tot het gheſelſchap der Ghemeinten/ ontfanghē mach werden/ dā doer openticke penitētie. Na dat de ganſche Ghemeinte doer haer ſonde eñ hardtneckicheit te voren onſticht ende vererghert is gheweeſt. Want openticke ergherniſſe eiſcht openticke verſoeninghe.

Dit volcint ſynde/ de Dienaer ſpreeckt de ganſche Ghemeinte aen/ met deſe woordē.

EEn vermaninghe totter Ghemeintē vandē Afgheſnedenē Penitēt.

Ghy weet alle te ſamen wel/ als ick meine/ beminde broeders/ met wat grooten rouwe der ganſcher Ghemeinten/ afgheſneden gheweeſt ſy. N. ten daghe. ꝛc.

Hier

Hier moet men noemen den dach des maens ende iaers/ op den welcke den Impenitent afgheſneden was/ ende wat ooc de oorſake ſijnder affſnidinghe gheweeſt ſij. Te weten/ dat hy. ꝛc. (hier wert de oorſake met corte woorden vanden Dienaer verhaelt) mer nu (danck ſy God) hebbē wy alle een groote oorſake/ om ons grotelicks te verblijdē. Wāt de ſelue nu hier ghecōmen is/ op dat hy ſijn ſchult inde ſelue ſonden/ende dat hy ſo obſtinatelicks daer in volherdt heeft/ bekennen ſoude: ende hem met God ēn ſijnder Ghemeinte wederom verſoenen. Als nu dan/ ſo moet ghy ooc alle tſamen wt den woorde Gods leeren: wat in deſer ſaken uwe officie ſy/ ende wat ghy van deſes Penitens/ ia vā onſer aller ſonden behoort te ghevoelen.

Ende vān de ſonde werden ons inde Schriftueren twee dinghen voor ghehoudē. Deerſte is/ dat wy alle te ſamē onder de ſonde beſloten ſijn. Dander is. ꝛc. Fol. 159. ghelijck als bouē in de forme der openlicker penitentie verhaelt ſtaet/ tot deſer plaetſen toe'. Nae dat aldus dā is. ꝛc. fol. 162. Want hier ſommighe dinghē te veranderen ſtaē/

in deser nauolghende maniere.

Aengheſien dan dat deſe dinghen warachtich ſijn/bemínde broeders/eñ ghy my voer v aenſicht hebt deſen Penitentē N. de welcke met ongheueinſde beſchuldighe ſijns ſelfs/begheert de ſchult ſijnder ſonde voer v te bekennē: ende vergiffenisſe daer af/voer God almachtich ten eerſten/ eñ daer na voer v alle tſamen/te bidden: op dat hy alſo met v wederom verſoent/ende in vwe broederlick gheſelſchap ontfanghen ſoude moghen werden. Stelt dan my uwe ſonden/ Ja laet ons nv alle te ſamen/alle onſe ſonden met ſijne ſonden ſtellen/ ende onſe ghebeden met ſijne ghebeden voeghen/God voer heren biddende: dat hy de ſchult ſijnder ſonde warachtelick eñ ongheueinſdelick mach bekennen eñ belijden: ten ewighen prijſe des naems Gods/tot ſijnder ſalicheit/ ende der ganſcher Ghemeintē ſtichtinghe: ſprekende aldus.

Een ghebet voer den Afghesneden Penitent.

Almachtighe eewighe God ende barmhertighe vader/de welcke doer den mont ws heiligen Propheten openlick betuycht hebt

Ezech. 18.

hebt / dat ghy niet begheert de doot des sondaers: mer meer dat hy hem bekeerende leue: de welcke oock uwen eenighen ghebozen sone / niet voer de rechtuerdighe / mer voer de sondaren hebt willen laten sterben: ende hebt onder gemeinten des seluen wos soens / de affsnydinghe des versteenden ende verharten broeders tughestelt / op dat hy beschaemt / ende also na uwen wille rouwich synde / penitentie doen soude tot sunder salicheit / Siet wy syn hier al tsamen ghecommen inden name des seluens wos Soens onses Heeren Iesu Christi / om onse sonden / in v aenschyn te beschuldighen / ende vergiffenisse daer voer / in synen naem te begheeren: ende oock om N. die te vosten verlozen was / mer nu ghevonden / ende leedtschap sunder sonden heeft / in uwe ghemeinte wederom te ontfanghen. Wilt doch dan alderlieflickste vader / doer uwen heiligen Gheest / onser aller heeren verwecken / tot waerachtigher kennisse aller onser sonde: ende sonderlinghe het herte des Penitens / de welcke hier teghenwozdich staet: op dat hy uwe Ghemeinte / de welcke hy in voertyds vercregen heeft

nu met syn leedtschap ende beteringhe mach stichten. Verleent hem dan alder-goedertierenste vader de ghenade dat hy syn schult opēlick ende ongheueinsdelick bekenne / tot de glorie vas Naems / ende ter stichtinghe deser uwer Ghemeinten / door den schuē Christum Jesum. Amen.

Een vermaninghe totten Afgheſneden Penitent.

Tvoergaende ghebet gheeindt syn de / verhaelt de Dienaer des woords / de vermaninghe totten Afgheſneden penitent / die gheſcreuen is in de forme der openlicker Penitentien fol. 164. aldus beghinnende. Na dat ghy mijn broeders. &c. Maer den naem (broeder) werdt noch daer inverſweghen.

Dese vermaninghe ghedaen synde / sal de penitent openlick syn sonde bekennē / eñ daer voer verghiffenisse bidden: eñ sal voort aen begheren / onder de ledekens der Ghemeinten ghehouden ende gherekēt te syne. Ist sake dat in syn penitentie eenich ghebreck ghemerckt werdt: dat sullen de Dienaers eñ Ouderlinghen openlick voerhouden. Ende ist sake dat de Penitent syn schult door schaēte oft eenighe ander

belet-

beletſel niet can wtſpreken: dan ſal de Dienaer des woords de ſake aldus openlick der Ghemeinten verhalen.

Ten eerſten/ ſal hy niet corte woorden wtlegghen in wat ſtucken de penitent ghesondicht hadde: eñ daer na ſal hy vanden ſelven vraghen/ oft alſo niet is gheſchyck alſt van hem verclaert is?

Antwoorde/ Ja het.

Ten anderen/ oft hy niet in een yeghelick ſtuck ſyn ſchult voer God eñ ſyn ghemeinte beken?

Antwoorde/ Ja ick.

Ten derden/ oft hy niet wilt/ door de ghenade Gods/ ſyn leuen beteren/ ende voort ander Chriſtelicker ſtraffen hem onderwerpen?

Antwoorde/ Ja ick.

Ten vierdē/ oft hy met vaſtelick ghelooft/ dat alle ſyn ſonden alleē door dē naem Chriſti Jeſu/ ende door de verdienſte ſyns doots hem vergheuē ſyn? Luc. 14. Act. 4. 10.

Waer op hy antwoorden ſal.

Ja/ ick gheloofs.

Iſt dat hy tot alle deſe dinghē Chriſtelicke antwoorde gheeft ſo ſullen de Ouderlinghē openlick vandē Predicant gheuraecht worde/ oft ſy ict meer in ſyn bedieninge ſyn hey ſchende? Ja-

ser let/ dat sullen sy opentlick ende oot/ dentlick verclaren. Ist dat sy oot antwoorden/dat daer niet sy: dã sal de Biechtnaer den Penitent/op dese nauolghen de maniere/aensprecken.

Wy dancken God voer dese uwe beternisse / door de welcke ghy niet alleen v selues/mer oot den Duyuel beschaemt ende ouerwonnen hebt. De welcke dan aldermeest beschaemt ende ouerwonnen wordt/ als wy ons selues/met een aenroepinghe der goddelicker ghenaden/voer herten beschuldighen voer God ende onsen naesten den welcken wy onsticht hebben. Ende op dat ghy seker sijt / dat ghy inder ghenaden onses hemelschen Vaders ontfanghen sijt/so laet ons voer Christum Jesum op onse knyen vallende na den heysch onses dienst/dat selue opentlick betuyghen/seggende.

Matt. 18.

De Acte der Ontbindinghe des Penitens.

Heere Jesu Christe onse eewighe Coninck/Richter/en Priester / die tot een verschrickinghe der godlooser/ vwe ghemeinte de macht ghegheuen hebt/om haer sonden te binden / ende den Duyuel ouer te gheuen/ die alle

1. Cor. 5. Matt. 18.

god/

godſaligh̄e vermaninghen der Ghemeinte hardneckelick verachten: Ende wederom/totten troost der Penitētē/deſe lue uwe Ghemeinte de macht ghegheuē hebt/ de ſonden te ontbinden/den ghenen die warachtich leedtſchap harer ſonden hebbende/in v betrouwen: Hier wy hier teghenwoordich ſünde in uwe Ghemeinte/ als in v aenſchijn/preſenterē v openlich. ſ. die warachtich leedtſchap ſijner ſonden hebbende/in uwen naem betrauwet. Daer om twijfelen wy ooc niet/ oft ghy ſult hem op uwe ſchouderē nemen/ende tot uwe hoye/na uwe barmhertichey t wederō bringhen. Ende na dat wij wt v woordt gheleert ſijn/ dat wij ons ut wederbringhē des verlorē ſchaeps ōbijdē moetē: ſo dāckē wij v grootelick om ſünder beteringhe: eñ ontbinden hem ſijn ſonden/eñ verghenen hē na de autoriteit wes Woordts/ alle ſijn ſondē/tot ſünder ende der ganſcher Ghemeintē vertroostinghe ende ontfanghē hem in ons Chriſtelick ghe ſelſchap/ende in v rijcke: welwetende/ dat hē alle ſyn ſonden ſo ſckerlick indē hemel vergeuē ſyn/ als ſy hier in der aerden/doer dē dienſt uwer Ghemein-

Luce. 15.

Ioan. 20. Matt. 18.

ten/na v Woꝛdt ontbonden werden: ende dat alleen om de verdienſten vs doots/ende uwen heylighen Naem/ altijt ghepreſen. Amen.

Een vermaninghe totten weder aenghenomen broeder.

Dancket de Goddelicke goetheit (mijn broeder) dat ghy van de ſtricken ende thewelt des Duyuels ende der eenighe verdoemeniſſen (in de welcke ghy leefdet) ſo ghenadelick verloſt ſyt: ende ſiet toe/ dat de Duyuel niet wederom in cruype. Want de Duyuel ſal ſonder twyfel ſeer qualic nemē. &c. Siet in de foꝛme der openticher Penitentiē fol. 167. Oock de vermaninge tot de Ghemeinte. Ende de danckſeggunghe de welcke daer achteruolghen.

De danckſeggunghe gheeindt ſynde/ de Dienaers cuſſende den weder-aenghenomē broeder/ betuyghen ſyn verſoeninghe met haer/ ende met de ganſche Ghemeinte. Daer na eenen pſalm gheſonghen ſynde (namelick/ mijn Siele loeft dē Heere dijn) werdt de Ghemeinte verlaten.

Van de Eighenlicke Straffe der Dienaren der Ghemeinten. Cap. 27.

Net-

Nemandt ſoude ghenoech connen wtſpreken/ hoe profytich ende noodſakelick dat de voer gaende oeffeninghe der Chriſtelicker ſtraffen ſy/tot eē goddelicke onderhoudinghe der ganſcher ghemeintē/ende eens ieghelicken lidtmaets der ſelver/in alle godſalicheit ende broederlicker eenicheit: In ſonderheit/als ſy oprechtelick ende nerſtelick onderhouden is. Ende tot een oprechte ende nerſtighe onderhoudinghe der criſtelicker ſtraffen in der Ghemeinte/ ſo is bouen al noodſakelick/dat de Dienaren der ghemeintē/hier in haer officie ghetrauwelick doen ſullen: de welckeghetrauwicheit des dienſts in drie ſonderlicke ſtucken gheleghen is.

Ten eerſten/dat het gāſche regimēt der Ghemeinte/niet by het willen oft goet dūcke van eenē Dienaer oft twee alleen ſtaē ſal: mer by dē ganſchē hoop der Dienarē ende Oudſtē tſamē.

Ten anderen/dat ſy haer ſelue onder de Chriſtelicke ſtraffe gewillichlic (ghelijck als eē ander broeder) ſtellen ſullen/ende bereit ſullē weſen/om gerne de Chriſtelicke vermaninghe eens ieghelicken brooders tontfanghen.

Ten

Ten laetſten/ dat ſy met alder nerſticheit het ghebruyck ō Chriſtelicker diſciplinen/onder het volck/ſullē voort bzyuen ende oefenen: op niemandts haet oft nijdt(dat ſy vande wereit/ die ongheſtraft ſyn wilt/lyden) achtende. wijsheit daer en tuſſchen ende trauwicheit altijt ghebruyckende: dat ſy met een ieghelick na de ghelteltenisſe des ſchuits handelen ſullen/niet haer eigē. nier des Heeren glorie/ende des ghemeynen bzoeders ſalicheit ſoekende.

Waer alle deſe ſtuckē niet neerſtelic vā de Dienarē onderhoudē ſyn: daer cā trecht gebruyck der Chriſtelicker ſtraffen niet wel weder gebzocht/ oft onthoudē werdē/wat ozdinātien datmen daer is voozſtellende.

Ende op dat in onſe duytſche Ghemeinte hier in/ van de Dienaren niet ſoude gheſondicht werden/ſo verre ymmers alſt moghelick ware: ſo is tregement der Ghemeintē by alle de Dienaren des Woozdts ende de Suderlinghen:de welcke ooc alle onder de Chriſtelicke ſtraffe ſtaen/ſo wel als de minſte der Ghemeinte. Ende op dat doer deſe voozſeide Dienaers de Chriſtelicke diſcipline onder den volc-

ke

ne ende ooc onder haer/te beter in ere se duytsche Ghemeinte onderhouden soude wesen: so hebben wy veelderhā de seker tsamen cōminghē/ daer sy vāden handel der Ghemeinte syn met elckander sprekende ende raet slaēde.

Ten eersten/ cōmen sy tsamen alle Sonderdaghe ten tweē hueren: eñ als sy also tsamen vergadert syn/ voer al so bidt de Dienaer des woorts/ God aē roepende om ghenaede/ dat hem believe/ alle de ghedachten ende tsamen sprekinghen der Dienarē te beweghē: tot de glorie syns naems eñ ter stichtinghe der Ghemeinten. Dwelck ghe bedt gheeindt synde/ so bringt een ieghelick ordentlick voort/ ende dat na Gods Woort/ totter stichtinghe/ eenicheit ende gherustichcit der ghemeinten is dienende. Eñ na dat een ieghelick syn ghevoelen daer van gesproke heeft: so volchtmē/ datter alder meest gheoordeelt werdt/ oprecht na dē wille Gods te syne.

In dese wekelicke vergaderinghe der Dienaren: werdē ooc dickmael de twisten der broederen nedergheleit: eñ de broederē werden hier alder eerst vermaent ende ghestraft/ die daer o-

penk-

pentlick ghesondicht hebbē: oft die ver achters der heimelicker broederlicker vermaninghen syn/eer datmen tot de opentlicke straffinghe der selver is to mende. Eer alst so comt/ datter onverstentlick grote sakē der Ghemeinte/in de welke ouerualle: so verwacht men den donderdach niet: mer ter stōt doer den Superintendent oft de Bienaren des Woords/ werdē alle de Bienaren tsamen gheropen/ om tsamen eenen goddelicken raet te nemen.

Ten anderē/ op datter meerder een drachticheit sy tuschē de vremde kercken te weten de Duytsche ende Frāsoysche/die hier te Londen syn/ so comen de Bienaren ende Ouderlinghē beider deser Ghemeinten/ eens ter maent tsamen/ op eenen seker en ghestelten dach/ om van de ghemeine saken der Ghemeinten te handelen. Ēn wanneer dat eenighe saken/ beide de Ghemeinten aengaende/ onverstens overvallen: oft dat de eene des anderē raet in swaere sakē van noode heeft (dā werden oock ter stont de Bienaren beider der Ghemeintē/tsamen doer den Superintendent gheroepen/ om alle vrede/ eenicheit ende godsalicheit in

de

de Ghemeinte te onderhouden.

Ten laetſten/ op dat te beter in de Dienarē onſer Duytſcher ghemeintē/ de gaue leere ende oprechticheit des leuens / behouden ſoude moghen weſen: ſo iſſer noch eenen ſekeren dach al le drie maenden gheſtelt / opten welcken een onderſoeckinghe ende examinatie aller Dienaren/ acngaende haer der leeringhe eñ leuen/ ghedaē werdt. Ende als dien gheſteckte dach (te weten den tweeſten donderdach vā September/ December/ Martius / eñ Iunius) is nakende/ dan vermaēt de Dienaer den voorgaenden ſondach / de ganſche Ghemeinte/ wt den ſtoel/ van dien dach: openlick wan een ieghelick begheerende/ waert dat ſy wat in iemā den vanden Dienaren wiſten / oft in haer leeringhe/ ofte wandelinghe/ dat onrecht ware/ ende de Ghemeinte verregherende: dat ſij dat teghen dē donderdach naeſtcomende/ ſouden willen in een chriſtelicke vrijheit ende liefde/ te kennen gheuen/ aen iemandt vandē Dienaren: op dat dat ſelue ghebetert ſoude moghen weſen: ende dat oock al ſo allen winckelclappaers teghen de Dienarē den mōt met rechte gheſtopt

ſoude

soude moghen wesen. Opten donderdach dan / als alle de Dienaren des Woordts / de Ouderlinghen ende ooc de Diakenen tsamen ghecomen syn: so heeft de Dienaer des woordts een ghemeyn ghebedt tot diē propoeste dienende. Ende daer na vermaēt hy met corte woorden de ganssche vergaderinghe der Dienaren / tot de onderhoudinghe der chrystelicker vryheit int vermanen. Ende dat hem een yeghelick wachte / dat hy in tvermane doer haet oft nyt niet voortbringhe: oft ooc doer lappicheit ende vleyerie / des anders boosheit niet bedecke.

Na dat dese / oft dierghelycke vermaninghe ghedaen is so doetmen een van de Dienaren wtgaen: ende in synder afweesen / werdt een yeghelick ordētlick onderuraecht / waer in dat hy te vermanen / te straffen / oft ooc te troosten sy.

1 Timot. 5. Ghеen beschuldinghe werdt daer teghen hem / na de leeringhe Pauli ghenomen / dan onder de ghetuyghenisse van twee of drie. Ende alsinē nu eens yeghelicx gheuoelen van de leeringhe ende wandelinghe des Dienaers (die wt ghegaē is) ghehoort heeft / so werdt hy wederō gheropē: eñ dat vā hē door

alle

alle de Dienarē ghesloten is/dat wert hem vrylick eñ cristelick voorghehoudē. Ende in ghelijcker maniere werdt daer oordēlick van eenē ieghelickē Dienaer niemāt wtghenomē ghehādeit.

Ende waert dat iemandt onder de Dienaren ware/die de ghemeine Christelicke vermaninghe der ander dienaren ver achtē soude: so sal hy alder eerst van wat autoriteit ende leeringhe dat hy oock sy/van synen dienst/ende tghebruyck des Nachtmaels Christi/voer eenen tijt onthouden wesen. Daer na ist dat hy hem niet betert: mer dat de onstichtinghe doer hem is groyēde ende toenemende: so sal hy vā synē Dienst openlick/metter bewillinghe der ghemeinten afgheset wesen: ende ten laetsten alsser gheen hope der beterinssen meer is/sal hy om syns herdnechticheits wille van de ghemeinte afghesonden werden. Want in tgebruyck des kerchelickē Gans/moetmen de Dienaren niet meer/dan de gāsche Ghemeinte sparen: Ja men behoirde meer der straffichеit teghen de sonde te bewysen/ouermidts dat meerder ergherinsse doer der selver val is commende.

Ende wanneer de Dienaren allē

regieren willen/ende van het iock der Chriſtelicker ſtraffen ſelue vry ſtaen: ſo iſt niet moghelick dat het lāghe wel gae in de ghemeinte. Ende van ſodanighe Dienaren mach gheſeit werdē/ dat Chriſtus vanden Phariſeē ſprack/ dat ſy (te weten) het volck groote burden opleggheⁿ: de welcke / ſy met het
Marc. 23. voorſte haers vinghers niet willen aē roeren. Dit mach inder waerheit wel gheſeit ſyn/van de Prieſters ende biſſcoppen der Roomſcher kercken: die niet alleen het ghebruyck der Chriſtelicker ſtraffen verworpē hebben/ ende in een ſuperſtitioeſe oorbichte eñ gheit van verandert: mer hebben ooc haer ſelues ganſchelick vā alle Chriſtelicke ſtraffinghe der Ghemeintē ontrockē: eenen onwtſprekelicken laſt der menſchelicker ende afgodiſcher inſettinghen/de conſcientien des volcx opleggende. Sy willen van de Chriſtenen (die ſy verachtelick lecke ende wereltlicke menſchen heeten) niet vermaēt oft gheſtraft ſyn/wat ſy ooc doē. Mer ſyn alle tſamen onder een crank eñ ſchorft hooft den Pauſch/ met een ketene der boosheit ſo tſamen ghecoppelt ende ghebonden/dat ia gheen Princen/ Co-

nin-

ninghen/ cñ Keisers/recht oft raet te-ghen hare schandelicke boocheit / heb-ben connen. Ende doer dese nochtans verwacht de blinde werelt een refor-matie der Kercken: Mer eylacen te ver gheefs: so langhe als sy tyrannische Heeren/ende niet ootmoedighe Die-naren der ghemeinten ende des cuddē Christi sijn willen.

Mer eer wij een eynde van desen hā-del der eighentlicker straffen der Die-naren onser Ghemeinten maken / so moetē wy wat hier van den dienst der Diakenen verhalen. Te wetē/ dat haer officie niet sij/ de Ghemeinte te regie-ren: mer die Aelmoessen te vergaderē/ ende de selue wt te deelen. Ende op dz sy/ van alle suspitien der ongherechtic-heit/ vrij shn moghen/ voer alle men-schen: so teckenen sy nerstelick aen / al dat sy ontfanghen ende wtgheuē: ende gheuen daer van/ eens ter maent/ rekē-ninghe/ voer de Ouderlinghē der Ge-meinten. Waer by een ieghelick vroe-der der Ghemeinte comen mach / om alle quade suspitiē (die lichtelick in dus danighe saken ghenomen werden) vā de Dienaren te weeren.

Ende als onder de Diakenen eeni-

ghe swaericheit is/die haerder officien aengaet/in de welcke sy niet connen wel overeencomen: dan bringhen sy de sake voer de Dienaren ende Ouderlinghen in haer vergaderinghe/op dat sy daer ghesleght werde.

Ende op dat den dienst der Diakenē (ghelijck hy weerdich is) by de Ghemeite ghecert sy. so werdē sy dickmaels vanden Ouderlinghen in swaere saken der Ghemeynten/in haerder vergaderinghe toeghelaten: op dat ooc also de sware handelinghen der Ghemeinten te rijpelicker/stichtelicker eñ eendrachtelicker toegaen mochten.

Een aenhanersel van de ghene/ die buyten de Ghemeinte syn. Cap. 28.

DE voorgaende wyse ende maniere der Chzistelicker Straffe werdt in onse Gemeinte ghebruyckt onder de duytschē alleene/ die haere gheloofs belydenisse ghedaen/ ende haer onder de chzistelicke straffe ende sorghe der Dienaren onser Ghemeintē ghewillichlick ghestelt hebbē. De andere die buyten der Ghemeinten syn/beuelē wy den Heere. Houde daer nochtans iemādt syn buyten de

1. Cor. 5.

Ghe-

Ghemeinte/ die de selue met valsche leeringhe soude willen bederuen: die werdt dā alder eerst vanden Dienaren ordentlick vermaent/ende van syn dwalinghe/met Gods woordt/ghestraft/ Maer ist dat hy dickmael vermaent synde/niet ophoudet de Ghemeinte met syn valsche leeringhe te beroeren: so werdt hy wten stoel met synen naem voer de gāsche Ghemeinte wtgheroepen: op dat een ieghelick hem van syn ghemeinschap ende valsche leeringhe wachte. Ende wt de Schrifturen wert vanden Dienaer bewesen/dat syn leeringhe valsch sy: ende soude yemandt daer in eenighe swaricheyt hebbē/ dat hy dat vrylick/in de Prophetie doe voortbringhen. Eñ dit wt roepen der valscher leeraers/ is teghen de liefde niet: mer grotelick totter salicheit der ghemeinte noodsakelick. Want het officie des getrauwē herders is/ niet alleen syn schaepkens te voedē: mer ooc de wolven van de selue te weeren/ghelijc dat Christus ooc ghedaen heeft/ dickmael openlick straffende de Phariseen ende Schriftgheleerden Ende de heilighe Apostel Paulus heeft niet alleē ghebodē/datmē de ketters/ na mē Matt. 15. 23. Tit. 3. 1. Tim. 1.

vermaninghe oft twee schuywen sal: mer heeft ooc met haer namen beschre nē/de ghene die hem ende syn leeringe wederstōden. Dwelck ooc de prophete Jeremias ghedaen heeft. Jere. 18.

Van de Ghemeine Biddaghen ende vastendaghen.

Cap. 29.

Als een groote ghemeinte straffe Gods schyndt nakende / oft ooc nu ouerualle heeft onse ghemeinte: oft dit Rijcke: oft dese stadt van Londen/in de welcke wy doer de ghenade Gods syn leuende / dan werdter eenen seker en dach ter weke vāden Dienaren ende Ouderlinghen der Ghemeinte ghestelt/om inden selue te bidden ende te vasten. Ende desen dach werdt tot de Ghemeinte/opten naestē sondach / doer den Dienaer vercondicht:die dan ernstelick de ganssche Ghemeinte vermaent tot beterisse des leuens: wtleggende de groote straffe Gods/die ons ouer thooft is hanghende.

Ende op dat het ghebedt der Ghemeinte te vierigher saude moghen we sen:so vermaent ooc de Dienaer / dat men den seluen ganschen dach tot hei-

ligghe oeffeninghen bestellen sal: oock met onderhoudinge des Nachtmaels Christi/ende der Prophetien.

Ende ouermidts dat de menschen ghemeenlick tot alle godsalicheit traech syn: de Dienaer vermaent wederom/ dat een ieghelick (so verre alst moghelick is) opten seluen dach hē in de Gemeinte vinde/ende hem totten Auontmaele des Heeren bereidt.

Wat optē ghemeinē vastendach ende biddach/in de Ghemeinte gheschiedt.

Na dat de Ghemeinte omtrent den neghen hueren tsamen ghecomē is: so beghint de dienaer syn predicatie: in de welcke hy eenē text der schriften/ten propoeste dienende/ tot de ghemeinte vertlaert: een ieghelick vermanende tot kennisse synder sonden tot beterenisse syns leuens/ eñ tottē gheloue in Iesum Christū Eñ is oock dē volcke wt de Schrifturen leerende/ wat de rechte maniere vā biddē eñ vasten sy/ ende hoe dat het uodtsakelick sy/ in eenē ghemeynen noot/ aldus/ na de leeringhe der schrifturen/ te vasten.

Matt. 6.
Esa. 53.
Hebr. 9. 1
Ioel. 1. 2
Ione. 2. 3.
1. Paral. 10.

Na de predicatie/ in de ghemeine ghebeden/ so werdter oock eighentlick

voer den teghenwoordighen noot ghebeden. Ende alsoo wert ooc het Auontmael des Heeren/na de forme/die boven beschreuen staet/onderhouden.

Ende als nu het Auontmael ghedaen is/ende den psalm ghesonghen: so werdt een ieghelick opentlick vermaent/dat hy thuys commende/ooc den Heere voer syn barmhartigheit in alle soberheit ende tuchticheit aenroepen sal/sonder nutten eenigher spysen/tot den auont toe: so veere ymmers als de ghesontheit sijns lichaems dat lyden mach: op dat hy so te vierigher God om ghenade aenroepe.

Ende achter middach 'ten tween hueren/comt de Ghemeinte wederom tsamē totter predicatiē eñ gemein ghebeden: ende daer na werdt de Prophetie ghehouden. Ende alsoo werdt den ganschen dach in alle Goddelicke oefeninghen doorghebracht. Onder alsoo werdt oock de Ghemeinte tot een mūde wtdeilinghe der aelmoessen vermaent/ende tot soberheit sonder noch tans eenich onderscheidt der spysen.

Wederom/als ooc desen tyde oft deser stadt van Londen/oft onse Ghemeinte/eenighe groote weldaet Gods ghe-

gheschiedt/waer doer synen naē groo-
telick ghepresen werdt: so werter in
ghelycker wyse eenen ghemeinen bid
dach ende vastendach gheselt/ tot een
ghemein danckseggynghe tot God/
voer de ontfanghen weldaet.

Ende in de predicatie wert eenen
text der schryfturen/ die een propoeste
is dienende/ wtgheleit. Ende bouē al/
werdt de Ghemeinte vermaent/ dat sy
dese weldaet Gods/ niet tot wulpsch-
heit/ luyerheit eñ hoouerdie misbruy-
ke: aengheuen dat voerspoet ghemein
lick gheruysticheit ende sorgheloosheit
is voort bringhende. De ruste bringt
verachtinghe/ eñ de verachtinghe weret
wederspoorigheit teghen God: waer
doer sijn gramschap ten einde gruwe
lick is comende. Hier toe dient groote
lick aen te mercken/ dat God by den
Prophete Jeremiā is sprekende/ met
desen woorden. *Ick sal onuerrūs spre Jerem. 18.
ken van eē volck ende Coninckryck/
dat ick dat bauwen eñ planteē soū. Eñ
isset dat dat volck quaet doet in myn oo
ghen/ eñ myn stemme niet hoort: so
sal my oock veranwē des goets: dat ick
gheseydt hadde haer te doene.

Met vele worden sal de Predicant
dan

dan handelen/teghen de vleeschelicke ghe-ruſticheit /eñ dmiſbruyck der god delicker weldaden: eñ ſal de Ghemeinte met alle middelē tot oprechte dāck-ſeggh̄inghe verweckē: eñ ſal oock ſwaerlick ſtraffen de booſe ghewoonte des werelts / doer de welcke men pleecht hem ſelven tot alle wulpſcheit/dronckenſchap / ende onreinicheit te beghe-uen: alſnuen van God eenighe groote weldaet ontfanghen heeft. Eñ na de predicatie / in de ghemeine ghebeden voor de noodſakelickheden der Ghe-meintē/ ſo ſal oock God de Heere ghe danckt werden/voer ſyn teghenwoordi ghe weldaet: met een ghebedt/ dat wy de ſelue weldaet niet miſbruycken. Daer naawerdt het Nachtmael des Heeren met alder oetmoedicheit des herte onderhoudē: Dwelck gheeindt ſynde/ ſo wert de Ghemeinte vermaent / dat ſy/ter bewyſinghe haerder danckbaer-heit/mildelick den armen ſal mede dee lē: in de plaetſe der onbehoerlicker coſ-ten / die de menſchen ghemeinlick te-ghen God doē/als ſy eenighe weldaet van hem ontfanghen hebben/waer vā ſy haer verſtelick wachten ſal.

Na den middach ſo comt de Ghe-mein-

meinte wederom tot bidden ende vasten tsamē: eñ na de predicatie werdt de prophetie ghehouden/ eñ alle dinghen ghedaen/ als bouen gheschreuen staet.

Dit zijn de Vastendaghen der Ghemeinten Christi/ gront in de heilighe Schrifturre hebbende: die niet aen seker daghen des iaers/ mer aen dē noot ghebonden sijn: ende ghescheiden oot sonder eenich superstitioesche onderscheidt der spijsen.

Van de Ceremonie des huywelicx. Cap. 30.

Matt. 15. 1. Tim. 4.

Vy trauwen ghē Nederlandtsche in onse Ghemeinte/ dan die haer ghecloove beliyden/ ende haer onder de Christelicke Discipline ghestelt hebben: ende trauwen oot niemādt/ dan opentlick in de ghemeine tsamencomminghe der Ghemeinten. Eñ op dat in onse Ghemeinte ghē onruste come om des huywelicx wille/ soverre als moghelich is: so werdt de Ghemeīte dickmael in opētlicke predicatien vermaent/ dat een ieghelick int aennemen des huywelicx/ de vreese Gods voer ooghen stelle/ eñ sijn huywelicke trauwe tot niemandt ghenen sal/ dan by wetenschap synder naeste

naeste vrienden: ende by ghetuyghenisse godtvruchtigher mannen.

Voorder die in onse Ghemeinte trauwen willen/na dat sy de eer totten anderen beloft sijn: so moeten sij totten Ouderlinghen der Ghemeinten comen: die haer vraghen sullen: oft ooc alle dinghen effen ouer beide de sijden sijn/ eñ of daer ghеen wettelick beletsel sij/ so verre sij dat in hare conscientie weten.

Ist datter ghеē belet bevondēwerdt/ so werden haer namē aenghetecкent: e ū drijmael vandē stoel/ na de ghemeī predicatien/vanden Predicant wtghe ropen/met dese oft ghelycke woorden.

M. ende E. hebben elcander die huyweliche trauwe ōder eerlicke ghetuyghen toeghеseit. Isser nochtans ie mēdt/ die eenich wettelick beletsel soude weten/ waerom dit huywelick onder haer/sijnen voort ganck niet soude moghen hebben/ dat hy dat in tijts dē Ouderlinghen der Ghemeinte te kennen gheue: op dat alle dinghen ordentlick ende stichtelick onder ons/ tot de glorie Gods/ toegaen moghen. Hier en tusschen sal een iegheliick vā u/voor dese twee bidden/dat sij (so verre alsser

ghеen

gheen wettelick beletsel is) dē huyswe
lichen staet heilichlick beghinnē/ ende
daer in tsamē in goddelicke vrede/ tot
haerder zielen salicheit/ tot de glorie
Gods/ ende stichtinghe der Ghemeen
ten leuen moghen.

Ist dat daer en tusschen eenich belet
sel voortghebracht werdt/ so gaen de
Dienarē met dat huyswelick niet voort
tot dat het beletsel ganschelick wech
ghenomen sy.

De forme des Trauwens voor de Ghemeinte.

De Bruydegom ende Bruyt ter
ghesetter hueren/ sonder eenighe we-
reltlicke pōperie/ met alle tuchticheit
(als den Chzistenen betaēt) comen ter
predicatie: de welcke met beghemeine
gheheden gheendt synde/ eermen dē
Psalm singt: so comt de Bruydegom
ende de Bruyt int aenschyn der Ghe-
meinte. Ende dan spreecht de Dienaer
de ganssche Ghemeinte aen/ met dese
nauolghende woorden.

Myn broeders/ alle die hier in den
name Chzisti des Heeren vergadert
sijt/ ghy weet dat dese twee N. en. E.
begheeren haer openlick tsamen in dē
huyswelicken staet goddelick te verbin
den

den: so sult ghy dan daer af ghetuyghē wesen/ende God voer haer biddē: dat het tot sijnder eeren/ tot haerder sielen salicheit/ende de stichtinghe aller menschen sijn mach. Amen.

Voer ist datter iemandt onder v is/ die noch eenighe wettelicke verhinderinghe weet/ waerom dit huywelick met rechte soude moghē belet wesen: dat hy dat (also hy schuldich is) nu den Ouderlinghen noch te kennen ghene.

Een vermaninghe totten Brudegom eñ Bruyt/ alsser gheen nootsakelic beledt voort ghebracht werdt.

Ouermidts dat den ghetrauden ghemeinlic veel benautheden eñ cruycen inden huywelicken staet ouercommē/ so comt het/ dat den heiligben huywelicken staet van velen in dese werelt vacht werdt/ In sonderheit van allen dē ghenen/ die in onreinicheit een prosytich ende ghemackelick/ *oft ooc een gheueinst heilich leuen soecken. 1. Cor. 7.

1. Tim. 4. Dane. 11.

Op dat ghy dan M. eñ E. (die v hier totten huywelicken staet sijt tsamē beghenende) in uwe herten vertroost sijt van de sekere hulpe Gods in alle uwe cruycen/ die v inden huywelickē staet souden moghen ouercommē: so voert

wt

wt Gods woꝛdt/ hoe den huywelickē
ſtaet eerlick ſy/eñ eē inſettinghe Gods
hem wel behaghende: die de ghetrau-
den wilt ſeghenen ende by ſtaen: *mer
de hoereerders eñ ouerſpeelders wilt Hebr. 13.
hy oꝛdeelen ende ſtraffen.

Voer al dan/ ſo ſult ghy weten/ dat Genes. 1.
God almachtich van dbeghin des we
rels/ int Paradys/ eer de ſonde was/
den huywelicken ſtaet heeft ingheſet.
Want na dat God alle dieren een ghe
ſelſchap gheſchapen hadde: ſo vantmē
Adams gheē hulpe/ die voer hem ſyn
ſoude: Daer om heeft God eenē ſwarē
ſlaep op hem gheſondē/ eñ wt een ſyn-
der ribben eē wyf ghemaeckt/ namelic
Euam: eñ heeftſe alſo tſamen ghebon
den in een vleeſch ende gheſeghent: al
ſo haer alle by ſtant ende hulpe toeſeg-
ghende. Chꝛiſtus oock de ſone Gods/
*heeft inden huywelicken ſtaet willē Matt. 1.
ghebꝛoꝛen ſyn/ ‡den welcken hy ooch ‡ Ioan. 2.
hooghe verciert heeft/ met ſynder tegē
woꝛdicheit ende weldaden: bewyſen-
de alſo/ *dat den huywelickē ſtaet eer- Heb. 13.
lick ſy onder allen/ ende een onbeulect
bedde. Ende dat hij oor den ghetrau-
den ſyn hulpe ende by ſtandt altyt wilt Ioann. 4.
bewyſen: Ja alſmen daer alder minſt

op

op dinckt/ ghelijck hy inde verãderin
ghe des waters in dẽ wijn/op de bruy
loft bewesen heeft.

Ende dese hulpe salmen dan alder
meest vanden Heere verwachten: alsmen tsamen inden huywelicken staet god salichlick leest/ na sijnen goddelicken wille.

Op dat ghy dan goddelick in desen huywelicken staet soude moghen leuen/ ende also de hulpe Gods inden noot beuinden: so sult ghy met alder nerstichcheit mercken drie oorsakẽ/ waer om dat God dẽ seluẽ heeft inghestelt.

Genes. 1. De eerste is/ *om dat sy deen den anderen in alle dinghen souden te beter helpen ende bystaen.

Ibidem. ‡ Eph. 6. Deander is/ *om kinderen voort te bringhẽ/ diemẽ ‡ onderwysen sal in de warachtighe kennisse Gods ende stieren van ioncx tot een goddelick leuen: op dat God doer haer ghepresen/ ende de warachtighe Ghemeinte Christi onses Heeren onderhouden soude moghen werden.

Marc. 10. 1. Cor. 7.

De derde oorsake is/ *om allen onsydentlicken lust ende drãt der oncuysheit te schuywen: ende also reintlick te leuen. Want den huywelicken staet/

doer

doer de inſettinghe ende ordinantie Gods/een remedie der oncuyscheit is.

*Ende daerom ſullen man ende wyf deen den anderen niet bedrieghen: ten ware wt bewillinghe voer eenen tyt/ als ſy haer tot vaſten ende bidden begheuen willen. 1. Cor. 7.

Deſe drie ſtucken ſult ghi dan nerſtelick overlegghē/ Ghy die nu tſamē totten huywelicken ſtaet gheropē ſyt. Ende op dat ghy te goddelicker indē ſelven ſoudt moghen leuen: ſo moet ghy ooc weten/ hoe dat hē de eene totten anderen/ na Gods woordt/ in het huywelick is ſchuldich te draghen.

¶ Totten Bruydegom.

Ten eerſten dan ghy. N. moet weten/dat v God gheſet heeft *een hooft ws wyfs/om na v vermoghen haer te leiden/onderwyſen/ trooſten ende beſchermen gheluck als het hooft dat lichaē regiert. Ja gheluck als Chriſtus het hooft der Ghemeinte/haer trooſt/ helpt/ende by ſtaet. Bouen dien/ghy moet v huyſurauwe beminnen als v eighen lyf: ende gheluck als Chriſtus ſijn Ghemeinte bemint. Epheſ. 5. 1. Cor. 11. Epheſ. 5.

*Syt daer om niet bitter teghē haer Mer woent met haer in alle redelic- Coloſſ. 3.

heit/nae v vermoghen/ *haer als een cranck vaetken wyselick draghēde eñ eerende. Eñ aengheliē dat het Gods
*Genes. 3. beuel is/ *dat de mā int sweet syns aē schyns sijn brood etē sal: so sult ghy ooc v selue in alle rechtuerdicheit/ in uwen goddelichē roep oeffenen: op dat ghy v huysghesin voerstaet/ eñ ooc wathebt/
Ephes. 4. *om den behoeftighen mede te deelē.

N. Syt ghy niet (doer de hulpe Gods) also ghesinnet tallē tyden te ie/uen met. E. die ghy voer dese Ghemeente Christi bekent te wesen uwe eenighe/ warachtighe eñ wetteliche huysvrauwe.

Antwoorde. Ja ic

Tot der Bruyt.

Hoort oock nu toe ghy. E. wat uwe officie na Gods Woordt sij/ tot uwen man.

*Ghy sult uwen eighelicken man beminnen/ eeren/ vreesen/ ende onderdanich sijn in alle dinghen/ als uwen
Tit. 2. Heere/ ghelyck ‡ als lichaē den hoofde/ eñ *de Ghemeinte Christo onderworpen is. ‡ Ghy sult gheē beuel ghe
Ephes. 5. Coloss. 3. 1. Pet. 3. 1. Co. 11 *Ephes 5. 1. Tim. 2 Genes. 3. bruycken teghen uwen mā: mer in stedt heit sult ghy wesen. *Wāt God heeft
1. Reuam ghesprooken: ende in haer tot

alle

alle vrauwē:v begheerte sal wesen tot uwē man / cñ hy sal ouer v heerschappie hebben. Weder staet dese ordinantie Gods niet / heerschappie ghebruyckende oft soeckende ouer uwen man: *mer veicht meer het ghebodt Gods cñ derempel der heiligher vrauwen / de melcke in God haer hope hebbēde waren hare mānen onderdanich. Ghelyck Sara Abrahe ghehoorsaem gheweest is / hem noemende / haren heere. Ghy suit ooc uwen man in alle goede dinghen behulpich wesen *het huysghesin besorghende / in alle tuchticheit ende manierlickheit / *sonder wereltlicke pomperie wandelēde: op dat ghy den anderē een goet exempel der tuchticheit gheuet.

1. Petr. 3.
1. Petr. 3.
Genes. 18.
Tit. 2.
1. Tim. 2.
1. Petr. 3.

Wilt ghy. E. niet aldus / met de hulpe Gods in alder liefdē ende ghehoorsaemheit v draghen / tot. N. dien ghy hier voer dese ghemeinte Christi opētlick bekent te wesen / uwen eenighen warachtighen ende wettelicken man.

Antwoorde. Ja ick.

Hier sal de dienaer haer handē tsamen voeghen / eñ spreken aldus.

God Almachtich die v tot den huywelicken staet gheropē heeft / binde v

te ſamen met den bant der waerachtigher liefden: op dat ghy v ganſche leuen/ *de groote verbozghen eenicheit Chriſti ende ſynder ghemeinten/ wt druckē moecht/ eñ wille vermeerderē ter eerē ſyns naēs/ eñ uwer zielen ſalicheit: doer dē ſeluē Chriſtū Ieſū. Amē.

Ephes. 5.

Hoirt nu wten mont Chriſti/ hoe ſterck dat deſen bandt des huywelicken ſtaets ſy: ende hoe dat hy ooc ghebroken mach werden. Aldus leſen wy Matth. 19. Ende de Phariſeen quamē tot Ieſum/ ende verſochten hem/ ſeghende: Iſt den menſche gheoorloft/ dat hy van ſyn huy ſurauwe/ om alderley oorſake een affſcheidt make? Eñ hy antwoordēde ſprack tot haer. Hebt ghy niet ghelezen/ *dat hy die vanden beghinne maeckte/ ‡heeft haer man eñ wyf ghemaect? *eñ heeft gheſeit/ hier om ſal een menſche vader eñ moeder verlaten/ eñ ſal ſyn huyſurauwe aenhanghē: eñ ſy twee/ ſullen in eē vleeſch weſen. So ſyn ſy dan niet meer twee/ mer eē vleeſch. Daerom dat God tſamen gheuoecht heeft/ dat can de menſche niet ſcheiden. Sy ſeiden tot hem: *waer om heeft dan Moyſes ghebooden/ datmen eenen ſcheidtbzief gheuē ſou-

Gene. 1. 2.
‡Genes. 2.
*Eph. 5.
Genes. 2.
Deut. 24.

soude/ende haer verlaten? Hy segt tot haer/ Moyses heeft v om der herdtnec kicheit uwer herten toeghelaten/ uwe wyuen te verlaten: Mer vandē beginne heuet so niet ghewees. Mer ick seg ghe v/ *dat so wie syn huysurauwe ver laet/ ten sy om hoererie: eñ een ander trauwet/die doet ouerspel: ende so wie de verlatene trauwet/doet ouerspel. Matth. 5. Mart. 10. Luc. 16.

Wt alle dese worden des Heeren/ merktmē wel/ dat dē bādt des huywelicx seer sterck sy: eñ dat hy alleen gheb roken mach werden/ doer de doot eñ hoererye. So wacht v dan nerstelick/ niet alleen van ouerspel eñ hoererye: mer oock van alle oorsaken der onreuysheits in woorden eñ werckē/ waer doer men ten einde tot ouerspel ghemeinlic is cōmende. Eñ in alle tuchticheit tsamen leuende/ weest twee in een lichaē totter doot toe. Amen

Daer na spreeckt de Dienaer tot de ganesche Ghemeinte. Laet ons nu alle te gader God bidden/ dat hy dese twee persoonen syn ghenade gene/ tsamen godsalich lick te leuen.

Tghebet.

Hemelsche God ende bermhertighe Vader/ die in v woordt/ so hooghe prysst den huywelickē Gen. 2. 3.

Hebr.13. staet:*ende straft alle onreinicheit:wy
1.Cor.6. bidden v van hertē/dat ghy dese twee
Ephes.5. persoonen(die na v woordt inden huy-
Coloss.3. welicken staet tsamen verbonden syn)
Gala.5. regieten wilt met uwen heiligben
Apoc.21. Gheest. Bindtse te gader in een vol-
standighe ende oprechte liefde. Wiltse
seghenen/gheyck als ghy de gheloouighe vaders ende uwe vriēnden Abraham / Isaac ende Jacob gheseghent hebt/in vruchtbaerheit der kinderē en de godsaligbe opbringhinghe der sclauer in de vreese wes heiligben naems. Verādert het water aller haerer droef-
Joan.2. seniſſen in eenen soetē wijn uwer troostinghen:eñ gheeft haer ghenade/hier so Godelick tsamen te leuen / dat sy ten einde met ons allen/totten eewigē leuen ghebrocht moghen wesen: door Jesum Christum uwen Sone ende onsen Heere. Amen.

Hier spreeckt de Dienaer de ghetrauden aldus dan God wil v vruchtbaer maken/ende ghenade gheue uwe kinderen/die hem sal believē v te gheuen/op te voeden/door leeringhe ende
Ephes.6. straffinghe des Heeren.

God bly ue met v ende met ons allen. Amen.

Van

Dan werdt daer van de Ghemeinte eenen Psalm ghelonghen. Waer God niet leuet dat huys op zicht/ ꝛc. Oft: Hoe lieflick is hy bedeghen/ ꝛc.

Van de Besoeckinghe der Cranckẽ. Cap. 31.

Dvermidts dat de Nederlanders onser Ghemeinten seer verstroit wonen/in deser stadt: so can men niet lichtelick weten/ oft ye mandt cranck sy ghewozden oft niet.

Daerom wanneer daer iemandt in sieckten gheuallen is/die moet dat den Dienaren der Ghemeinte/ doer de syne te kennẽ gheuen. Ende so werdt de cranckc menschc besocht/onderwesen ende ghetroost/ wt den wozde Gods/ daer na datmen siet hẽ noot te hebbẽ. Want het niet wel mogheliick is/ eenẽ seckeren sieckẽ troost te beschzyuen/ die alle menschen euẽ gheyck dienen soude: Ghemeinlick nochtans moeten de se nauolghende hooftstucken der leeringhe in alle cranckheit aenghemerckt syn. 1. Petr. 5

Ten eersten/ dat de sieckten alleen van God/ den menschen toeghesondẽ

Leuit.16. werden: *ghelijck men ouer al in de
1.Sam.2. Schriftuere beuindt.
Matth.8. Ten anderen / dat God de sieckten
Ezech.6. niet te vergheefs toesendt: mer op dat men daer doer / syn gherechticheit ende barmhertigheit te beter leere kennē ende mercken. Ēn hier in werdt claerlick beuōden het onderscheidt der godloosen ende der kinderen Gods: Wāt alle die dese gherechticheit ende barmhertigheit Gods / in haer crancheit niet mercken: bewysen ghenoechsamelick dat sy gheen kinderen Gods syn. Ende dan wertmen ten rechte / vā de gherechticheit Gods / doer de cranckheit vermaent: alsmē ouerlegt / dat de doot ende al dat daer toe is leidende / sy de loon der sonde.

Rom.5.6. Genes.3.

Hier moet dan de crācke mensche / tē eersten sin sonden / die hy teghen God ende sinē naesten ghedaen heeft / doer douerlegghen des wets (waer doer de kennisse der sonden is / nersticlick ende

Roman.3. ongheueinsdelick aenmercken.

Hier toe dient grootelick de verclaringhe der thien Ghebooden.

Ten anderen / so moet hy ooc aensien / den toozen Gods teghem hem / om synder ouertredinghe wille: *ghe-

Deut.27. Galat.3.

merckt

merckt dat hijvervloeckt is/die niet in alle blyft/datter g' eschreuen staet/om dat te doene. Hier werdt de mensche in syn conscientie verlleghen/ende in de helle ghestoote/de eene meer nochtans dan de andere.

Ende op dat de mensche doer den swaren last der gherechticheit Gods niet wanhopich werdt/so moet hy nu doer den gheloove/met den heiligben Gheest gheroert sünde/de barmhertic heit des Vaders themwaerts om de eenighe verdiensten onses Heeren Je su Chriſti/aengrypen:ende daer op va stelick betrauwen.*Want Chriſtus is alleene onse versoeninghe/gherechtic heit ende leuen ‡ doer hem alleen heb ben wij in syn bloet een sekere eñ vol maeckte verghiffenisse aller onser son den/* die alle onse crancheden op hem ghenomen heeft.

Joan.3.6 14. Ro.3.5.8 1.Cor.1. ‡1.Joa. 1.2. Eph.1.2. Coloſ.1.2 Heb.1. Esa.53. ‡1.Pet.5 *1.Joa.5.

Dit is een salich ende leuēdich ma kende gheloove/‡ dat den Duyuel we derstaet/ghedult werckende/*ende de werelt ouerwinnen. Ende ouermidts dat dit gheloove in ons cranck ende swack is/ende dat het de Duyuel altijt bestrijdt:so werdt de crācke vermaēt/ dat hy* met den Apostolen den Heere

Luc.17.

bidde

bidde om vermeerderinghe des ghe-
loofs. Ende om syn ghelooue meer te be
vestighen / so werden ooc dartikelen
des Apostolischen Symboli tot hem
verclaert: Ende de troostelicke verbor-
ghentheden syns Doops ende des Nacht
maels Christi werden hē ooc tot synen
trooste voorghehoudē. Te weten / dat
syn sōden hē so warachtelick door Je-
sum Christū alleene / optē welckē hy be
traut / vergheuen syn als hy mettē wa
ter ghedoopt is / ende dat hy na dor-
dinantie Christi in het Auontmael des
Heerē / ter ghedachtenisse sijns doots /
vroot ende wijn ghenuttet heeft.

Met dese ende dergelycke redenē werdt de crācke mēsche in syn cōscientie teghen alle aenuechtinghē des Duyuels getroost.

2. Cor. 13. 1. Joh. 3. 4

Mer aenghesien dat God bouen al / ooch liefde van ons is heylschende / sonder de welcke hy ooch niemāt voer syn kint bekennen wilt: so werdt ooc daer de cranche vermaent / Ten eerstē

Luc. 7.

dat hy hem niet schamen sal / * met sy-
nen naesten te versoenen / teghen den
welcken hy eenichsins met woordē oft
wercken ghesondicht heeft eenen ye-
ghelicken na syn vermoghē ghenoeg-
doodē / verghiffenisse begherēde ende *re

Luc. 19.

sti-

stitutie doende/daer hy iwat tonrecht afvercreghen heeft.* Want onrechtueerdighe sullen het ryckе Gods niet besitten. Ten anderen dat hy ooc ernē yeghelickеn/die teghē hē ghe sondicht heeft/* woer hertē vergheue:‡ gelyck hy begheert dat hem God syn sonden vergheue. Ende hier salmē alder eerst acht hebbē op het huysghesin/ daer na op de ghebuerte/cñ also voort tot alle andere menschē. Ten laetstē/so ist ooc een werck der liefdē/gheen oorsake des twists/na syn leuē achter te latē. Daer om werdt oock de cranckе menschе vermaent/ dat hy in tyts sijn Testament ordinere/ende alle oorsake des twists/so verre alst hem mogelick is/ wechneme.

1. Cor. 6.
1. Thess. 4.
Rom. 12.
Luc. 11.
‡ Mat. 6. 18.

Dit is de gemeine maniere der vertroostinghe der cranckеn/de welcke hy ghemeinlick onderhouden. Oer toe oock sonderlyts ghemeen gebeden in de teghenwoordicheit ander broederen/ voer des cranckens bedde ghedaen worden/nae de gheleghentheden des noots der cranckеn.

Ist dat de cranckе menschе arm is/ so werdt hy vanden Diakenen gheholpen. Ende in de ghemeine vergaderinghe na de predicatie/is altyt voer den

sieken

seluen cranckeu een cyghentlick gebet
Psa.5.69 ghedaen. Eñ ist dat hy ghesont werdt:
107. so gheschiet daer oot (*ghelyckt wel
Esa.38. betaemt (vanden Predicant een open-
Luc.5. licke dãcsegginge tot God om synder
1 Joan. 5 ghesontheyt wille ‡ met eẽ ghebet dat
hy syne ghesontheyt niet misbruycke:
ende dat/als hy ten eersten/ van syn
crancheit opstaende/in de Ghemeinte comt ter predicatien: want God geẽ
ondanckbaerheit lyden can.

Desghelick doetmen oock vanden vrouwẽ/die van haer kinderbedde opstaende/ in de Ghemeinte aldereerst totter predicatiẽ syn comende/met een ghebedt voer haer/dat sy de selue weldaet Gods/tot synder glorie/eñ haer der sielen salicheit ghebruyckẽ mogẽ.

Van de Begrauinghe.

Cap. 32.

DE begrauinghe gheschiet met ons in alle simpelheit sonder eenighe pomperie ofheidensch oft papistisch wesen. Eñ al watter om trent den lycke ghehandelt werdt/ dat dient totter leeringhe ende vertroostinghe der leuendẽ/ende niet der doodẽ. Want wy van Christo Jesu/ syn Ghemeinte/dienaren niet der doodẽ.

mer

mer der leuenden gheſtelt ſyn.

Als dā het lyck in de kercke/int mid den der broederen/ die tſamen vergadert ſyn ghebrocht is/ ſo doet de Dienaer een corte vermaninge tot de Ghemeinte/waer in hy ghemeynlick is hā delende/ * hoe de doot inghecomen is doer Adam/‡ ende hoe dat ſy doer Chriſtum wederom ouerwonnen eñ wech genomen is/*vā de verryſenisſe des vleeſchs/‡eñ dat eeuwich leuen.

Hy bewyſt* ooc de onſekerheyt onſes leuens/ende hoe dē dach des Heeren comt als een dief. ‡ Daerom vermaent hy oock een yegelick tot wakē ende bidden. Synder eenighe wtnemende groote doechden indē Guerledene gheweeſt/die werden tot de glorie Gods verhaelt: ende de Ghemeinte werdt vermaēt om deſelue na te volghen. Bouen al ſo werdt de Ghemeinte tot beterniſſe haers leuēs verweckt.

Rom. 5. 1. Cor. 15. ‡ Rom. 5. Joā. 5. 6. 12. *1. Co. 15. ‡ Jo 3. 5 6 *1. Thel. 2 2. Pet. 3. Luc. 12. ‡ Ma. 24. Mar. 13.

Na dat deſe vermaninghe gedaen is/ ſo wert de Overleden begrauen: ende daer en tuſchē ſingt de Ghemeinte eenē pſalm. te weten: Myn ſiele looft den Heere dyn &c. Den welcken pſalm gheindt ſynde/ſo ſpreeckt de Dienaer opentlic dit nauolghende Ghebet.

Een Ghebedt.

Wy

Wy dancken v eewighe eñ barmhertighe Vader/dz ghy onsē bzoeder(oft suster) N. wt de ellēdichedē deses wereits in tgheloouewS Soens Jesu Christi verlost / ende sijn ziele in v rijck ontfāghē hebt: wiēlichaē ghy ooc tsynen tyde/ tot de onsterfelicke eerlickheit verwecken sult: ende bidden v/dat ghy ons met vwen heiligben Gheest by staen wilt: op dat wy dit vergancklick leuen clein achtē de/altijt op v zien moghen: eñ voer v in heylicheit ende gherechticheit leuē: Op dat wy in tgheloouewS soens vāhier tot v verscheidende / eewelick by v/doer dē seluen uwen soene allen leuē moghen. Die daer met o ende dē Heylighen gheest is eē eenich ende eewich God altijt gheprezen. Amen.

Dit Ghebedt ghedaen synde / so werdt de Ghemeinte met de gewoenlicke seghenunghe ghelaten: ende de Diakenen vergaderen nerstelick de aelmoessen voer den armen.

FINIS.

BRITISH 5 FE73 MUSEUM